

G.T. Kirilescu

I. E. TOROUȚIU

K. II. 391

P A G I N I
DE ISTORIE ȘI CRITICĂ
LITERARĂ

«BUCOVINA»
BUCUREȘTI
1 9 3 6

263

8R.09

Enclaves

În seara
mută acasă.

I. E. TOROUTIU

PAGINI DE ISTORIE ȘI CRITICA LITERARĂ

BIBLIOTECA
DOCUMENTARĂ
ORAȘUL FĂLTA NEAMȚ

263
~~1827~~

I. E. TOROUȚIU

P A G I N I
DE ISTORIE ȘI CRITICĂ
LITERARĂ

«BUCOVINA»
BUCUREȘTI
1 9 3 6

K. 11. 391

O PROFESIUNE DE CREDINȚĂ

Scrisoare domnului Eugen Cialic, Călărași-Ialomița

[Târziu, după ce am închis ancheta pe care ne-a prilejuit-o sărbătoarea cărții, am primit scrisoarea de mai jos.

Mărturisind admirația noastră pentru curajul cu care d. Torouțiu își desfășoară steagul convingerilor cari-l însuflețesc, deschidem larg coloanele „Pământul”-ui, pentru toți cei cari au ceva de spus în această capitală problemă.

Căci „Pământul” se vrea tribuna liberă dela înălțimea căreia să se încrucișeze și să se ciocnească toate problemele serioase cari frământă societatea actuală.

Redacția ziarului «Pământul».

MULT STIMATE DOMNULE CIALIC,

Intenționat am întârziat gălăgiosul tren, care duce spre necunoscut pe toți participanții la bachanalele cărții, și rămași singuri numai noi doi într'o stație

pustie și uitată de Dumnezeu, să putem sta de vorbă liniștiți, în întunericul de prinprejur.

Mai întâi să vă mulțumesc din toată inima pentru amabilitatea ce ați avut-o, de a mă fi invitat să găzduiesc în citadela Dv., „Pământul”, pentru a cărei înălțare desigur că faceți sacrificii încalculabile, în aceste vremuri grele și tulburi.

Nu ezit o singură clipă de a vă exprima sincere felicitări la realizările de până acum și vă urez izbândă deplină gândurilor bune, ce le aveți pentru viitor.

Dacă nașul „*Pământului*” ați fost Domnia-Voastră, sau dacă numele a țâșnit din frământările cercului Dv. de aleși colaboratori, și într'un caz și într'altul ați înțeles spiritul timpului, înaltul comandament al protegerii și cultivării pământului nostru, prin crearea unui stat național, cultural și puternic economic. După ce Dumnezeu și sacrificiul celor 800 mii de viteji ne-au redat cadrul istoric al hotarelor noastre.

Dela *Cronicari* la *M. Cogălniceanu* și *Domnul Alexandru Cuza*, dela „*Dacia Literară*” la disciplinata perioadă a „*Junimii*”, dela vijelioasa acțiune a „*Sămănătorismului*” și până astăzi, și până cât va dăinui vre-o *noțiune de popor care se respectă* și tinde tot spre-o mai înaltă cultură și desăvârșită civilizație—

va răsuna aceeaș sfântă treime de atribute caracteristice unui adevărat și trainic progres: etnicul — eticul — esteticul, acestea două din urmă numai în funcție de cel dintâiu.

Din când în când, în biserica ce ați înălțat-o văd că intră și unii cari ar trebui să ia drumul spre sinagoga lor, unde ai noștri nu merg decât în cazuri de totală renegare și nici n'ar fi primiți altfel decât cu prețul unor capitulări sau cu riscul unor permanente suspiciuni.

Trăim într'un timp, când lumea s'a împărțit în două: o parte se mișcă pe bulevardul din dreapta, alta pe cel din stânga, și nevrednic e să trăiască cine asistă ca simplu privitor la un spectacol trist, cu aruncări de petarde, sloboziri de săgeți sau ricoșări de gloanțe ucigătoare. Astăzi mai mult ca oricând se impun atitudini nete, cu evitarea oricărei transacții de conștiință. De cele mai multe ori nici nu ne dăm seama că între noi și alături cu noi pășesc, umăr la umăr, indivizi, cari, simulând participarea la durerile ce sunt numai ale noastre, au un rol bine definit: să pândească momentul când ar putea — cei cu masca democrației ultra avansate sau cosmopoliții — să pună întreagă stăpânire pe noi, să anihileze orice încercare de reacțiune.

Și acum, ca să revin la sărbătoarea cărții, la ziua care i s'a consacrat, n'aș putea începe și vorbi, chiar

în aceste clipe de sărbătoare, decât de o *criză a cărții*. Iar criza de care se tot scrie este și ea efectul produs din spiritul disolvant al unei culturi râncezite, microbi străini cu cari a fost inoculat trupul bieteii noastre națiuni, la fel precum în finanțe și în economia națională ne sug străini din țară sau de peste hotare, îndărătul, aci, al unui speculat umanitarism, dincolo al unei rău înțelese alianțe politice.

Căci ce poate să însemne săptămâna sau zilele cărții decât disperata încercare de a prelungi în mod artificial viața unui muribund?! În schimb pe inima unui popor întreg se plimbă omizi de tot felul și în creerul copiilor de școală mișună viermii nebuniilor, găsite prin imunda literatură lansată fără nici un scrupul de oficinile lui Hertz sau ale Sărindarului. Cartea cea bună este atacată de aceeaș boală, de care suferă societatea, viața economică, pământul românesc: năvala lăcustelor și gândacilor cari rod frunza-podoabă și distrug fructul celor mai înalte cugetări.

De aceea: n'am și nici nu vreau să am editură „cu succes de librărie”. Prefer să rămân departe de masa la care se înghesue editorii și librarii, cari în copleșitoare majoritate miroase a usturoiu. Cartea cea bună — cu rară excepție: Ionel Teodoreanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, G. M. Vlădescu și încă vr'o câțiva numai — onoare lor! — zace, săraca de ea, îndărătul rafturilor și rar când

i-i dat să vadă lumina vitrinei. Iar când mai are și scăderea de a nu fi introdus vre-un „evreu simpatie” între personagiile cari conduc acțiunea, sau dacă vre-un autor a fost mușcat de șarpe și a arătat pe vre-un Ițig cam necurat la mâini, atunci cartea merge deadreptul la beciul condamnărilor pe viață. *Aventurile vre-unui popă*, — nu rabin, Iehova păzește! — scrise de un oarecare *Barbu Costin* recte *Burăh Schwarz*, exploatarea bordelurilor, afișarea petecelor de negreață; însfârșit, cine ar putea să cuprindă într'o singură scrisoare vastul program al celei mai noi morale, și totuși atât de veche, decând cutare își vindea dreptul celui dintâiu născut pe un blid de linte — morală cu rolul luat în serios, să ne civilizeze, de fapt să ne macine orice vlagă, precum își continuă semenii lor opera de distrugere în sânul altor popoare.

Amanții doamnei Ch. trebuie să fie duși în lupanare, iar *Armăsarii aceleiași doamne*, „uvraje” cocoțate de o librărie jidovească în centrul vitrinei din centrul Capitalei, capitala în centrul „culturii și civilizației românești”, acești armăsari fabricați de englezul circumcis Froim Aderca, trebuie trimiși cel mult la o montă. Nu, hotărât nu, cu asemenea specimene nu putem sta alături într'o expoziție neavând a etala un concurent echivalent.

Numai *Pământul* nostru și *numai la propriu*, nu și la figurat, va putea izbuti să elimine din brazda sa toate aceste gănganii, să le expună, prin arătură, vâzului corbilor și altor animale ca să le stârpească. Pentrucă evident: mâna noastră s'ar apropia numai cu scârbă să le strivească. Vom aprinde deci lumina în casa noastră ca să fugă ploșnițele și vom ține-o mereu aprinsă, până când foamea și instinctul de conservare le va sili să ne părăsească, fără poftă de revenire. Și când spun Pământul nostru, căminul nostru, mă gândesc la milioanele de locuitori, lucrători și iubitori ai pământului. Numai când se vor lumina aceste milioane dela sate și vor însătoșa de carte, la fel precum Bucovinenii, Moții și Moldovenii sufăr de setea băuturilor otrăvitoare, oferite de aceiași oaspeți nepoftiți prin cârciumele lor murdare, numai atunci vom avea cu adevărat sărbătoarea cărții. Orașele înstrăinate și putrede moralicește, cosmopolite, nu au puterea să dea naștere altei literaturi decât aceea care se face cu aportul și divinizarea sensualului și cu biciuirea sadică a nervilor...

Cea dintâi preocupare a Românismului trebuie deci să fie lupta uriașă pentru *recucerirea* celei de a patra putere în stat. Fără de această izbândă, zilele și sărbătorile cărții nu vor fi decât false părazi oficiale, adevărte farse primejdioase.

O sărbătoare, la care participă numai orașele, de-
parte de milioanele de obijduiți ce plâng acum în ge-
nunchi pe ogoarele crăpate de seceta rânjitoare a
foametei, o atare sărbătoare a cărții este și trebuie să
rămână o ironie. Nu găsesc sufletul și tradiția româ-
nească și pe tovarășul meu de suferință—pe țăran—
și meseriașul român dela orașe la această masă care
nu este a noastră, fiindcă nu este o masă comună, a
unui hram național, și deci, cu indignare refuz să
particip!

Cu aceleași sentimente bune pentru Domnia-Voas-
tră și pentru o parte din colaboratorii Dv., rămân cu
tot devotamentul,

I. E. T.

În Gazeta «Pământul» Călărași-Ialomița.

10 Iunie 1934.

Postscript: Dela 1934 până la 1936 „sărbătoarea”
cărții a crescut în fast și scăzut în prestigiu. Ziua,
săptămâna sau luna cărții — durata nu interesează —
a devenit subiect de tragi-comedie, vagabondând cu
scena dela Cercul Militar, la Fundația Dalles și în
anul acesta într’o baracă de scânduri acoperită cu
saci văruiți, într’un complex de asemenea potemkiade,
pentru care însă s’au cheltuit treizeci sau patruzeci
milioane lei, adecă atât cât ar fi fost necesar să se
construiască în zece centre înăbușite de străinism
câte un cămin modern și trainic pentru bieții purtă-

tori ai condeului sau cât ar fi fost suficient pentru salvarea populației rurale în câteva colonii-provincii periferice din ghiarele tuberculozei, sifilisului și pelagrei...

Când se apropie vizita Suveranului, anumiți „editori” dosesc scabroșeniile tipărite și acopăr standurile cu literatură clasică și lucrări științifice, aduse în coșuri înadins numai pentru acest scop și pentru acest moment solemn, după trecerea căruia știința și clasicismul, „necăutate de public”, cedează vitrina luxoasă, cu docilitate, genului tare al romanelor de etalare a vieții fiziologice omenеști, patologice, scrieri comandate autorilor în mod expres de țivilitorii ciocli, regisori ai literaturii „românești”.

Și filmul înșelător rulează mai departe, cu lustru, cu paradă oficială, până când asemenea iureșuri de forme, reforme și uniforme încremenesc la un trăsnet venit de sus, ca cel dela 8 Iunie 1936, cu semnificația că risipa ce se face nu-i a bine, că scândurile putrede nu sunt decât un simbol al întregului putregaiu suprapus păturilor muncitoare și că vaețele celor mutilați, blestemele celor rămași fără de mâini sau picioare, tragedia celor cari s'au stins sufocați, numai fiindcă au crezut în frumusețea unei idei, plutesc în atmosferă, ca un sinistru și amenințător avertisment: „desmeteciți-vă!”...

10 Iunie 1936.

CONST. I. EMILIAN: ANARHISMUL POETIC

În vitrina librăriilor, de pe o copertă cu fond alb se desprinde titlul roșu, cu litere clasice „*Anarhismul poetic*”, al cărții d-lui *Constantin I. Emilian*. Un tradiționalist revoltat, mi-am zis și am deschis masivul volum de critică al d-lui C. I. E. cu oarecare scepticism. Doar într'un interview din „*Mărturia unei generații*” a afectatului, pretins scriitor, *F. Aderca* se găsesc câteva rânduri, în care se vorbește de un tânăr cu rare însușiri critice. Cel ce afirma aceasta era d-l *M. Dragomirescu*. Încă un motiv de scepticism, așa dar.

Lectura volumului însă a fost o adevărată revelație. Ne-a surprins, dela început, *originalitatea gândirii și independența atitudinii critice*. Deși format într'o școală dogmatică, autorul n'a renunțat la *autonomia spirituală*, căci d-sa privește fenomenele literare cu propria-i inteligență și operele poetice cu propria-i sensibilitate. Cetitorii cer criticului o interpretare nouă a acestora și nu o simplă etichetare, după formule anticipate.

În acelaș timp, d. C. I. Emilian, deși reprezintă critica universitară, de obicei rigidă și anchilozată în cadre fixe, dovedește o rară mlădiere sufletească și o întinsă sferă de receptivitate estetică. Insuși faptul de a cerceta o problemă actuală dintre cele mai delicate, denotă pe lângă alte calități și un extraordinar curaj. Dar, d-l C. I. Emilian a adus din atmosfera academică ceea ce era mai bun: *spiritul științific, obiectiv*. D-sa privește lucrurile și oamenii dela o anumită înălțime. păstrând un perfect echilibru și o calderească urbanitate. Îl interesează numai ceea ce prezintă suficiente garanții de adevăr, indiferent din ce școală literară provine. Și extremiști ca *Voronca, Vinea, Tzara* și moderați ca *Bacovia, Blaga, Maniu, Arghezi* sunt cântăriți, analizați și judecați cu aceeaș imparțialitate.

Și totuși, paginile de critică ale d-lui Emilian nu sunt numai expresiunea unor reci judecăți intelectuale, ci și a unei adevărate frământări pasionale.

Capitolul prim: „*Între tradiție și noutate*” — arată acest sbucium al criticului, la răspântia lumii vechi și a celei noi. Deși crescut în duh tradițional, d-sa mărturisește că nu se poate rupe de „freamătul și vraja vieții moderne”.

Astfel „Anarhismul poetic” nu e numai o cercetare asupra poeziei lirice moderne, ci o *sinteză* asu-

pra întregii literaturi și vieți spirituale contemporane, cu toate dominantele ei caracteristice: eliberarea de sub autoritatea dogmelor, desintegrarea eului, impulsul spre supraspiritualizare și imaginea elementelor inconștiente, ilogice, instinctuale, patologice și mistice.

Autorul găsește geneza acestei spiritualități moderne în evenimentele politico-sociale: *războiul și bolșevismul*, în *literatura individualistă* a unor *Tolstoi, Dostoievsky, Ibsen, Shaw, Gide, Proust* etc., în *filosofia nietzscheană, bergsoniană*, în *teoriile medicale* ale doctorului *Freud* și în influența misticismului asiatic.

Originile literare propriu zise sunt urmărite cu amănunțime, și când e vorba de literatura străină a unui *Mallarmé, Marinetti, Rilke, Holz, Whitmann, Blacke* etc., și când se oprește la cea autohtonă a unui *Ștefan Petică, Săvescu, Macedonschi, Minulescu*. În locul unei explicări fugitive și izolate, d-l Emilian ne-a dat una profundă și completă, căci d-sa stabilește relațiile de interdependență a poeziei actuale cu întreaga mișcare artistică, pornind de la sculptura și pictura cubistă și ajungând până la muzica neagră. Și dacă socotim capitolul despre tehnica literară nouă prea scolastic și pedant, cu toate acestea, ce considerații critice substanțiale asupra hermetismului stilistic și asupra versului tipo-topografic.

Opiniile estetice și critice ale d-lui Emilian sunt bazate pe o *bogată și severă documentare*. Intre balastul operelor de erudiție și fragilitatea celor de diletantism, d-sa a știut să aleagă o cale mijlocie.

Dacă lipsa de perspectivă face ca unele concluzii ale autorului să fie susceptibile de amendare, desigur că cercetătorul literaturii contemporane nu se va putea dispensa de aci înainte de studiul d-lui Emilian.

Mai ales un aspect prețios al lucrării d-sale, care ar trebui amintit. „Anarhismul poetic”, oricât ar părea de paradoxal, este o carte care resfrânge numai *sănătate și armonie sufletească*. Autorul nu s'a contaminat de *ereziile* studiate. În acest primejdios moment al culturii noastre, găsim aci mijloace de *regenerare vitală*. Fără nici o înclinare spre naționalismul patetic sau spre didacticismul plictisitor, concluziile naturale care se degajează singure conving de necesitatea restabilirii unei ordini și solidarități sufletești a poporului nostru. Prin studiul d-lui Emilian, *rațiunea și spiritul de disciplină* sunt repuse în drepturile lor, uzurpate de anarhie și hipersensibilitate. Tinerele generații, mai ales, vor găsi aci nu numai date complete asupra liricii actuale, ci și un îndreptar *estetic și etic*, o axă de sprijin în spulberarea vânturilor de azi. Literatura modernă are și o față

de înnoire a simțirii noastre, dar și o față, care nu înseamnă decât farsă, poză și mistificare.

Studiul d-lui Emilian se prezintă într'o formă de-o claritate și conciziune clasică, în care străbate totuși culoarea unui stil personal, viu și susținut.

Maturitatea și originalitatea gândirii, finețea și suplețea intuițiilor, bogăția materialului și noutatea interpretării lui ne fac să trecem peste unele detalii, în care n'am putea fi de acord cu criticul, și să apreciem elogios lucrarea d-sale. Suntem cu atât mai obligați la aceasta, cu cât e vorba de un nume până acum necunoscut, care însă dintr'odată a izbutit să se ridice alături de un *Albert Soergel* al Germaniei, arhicunoscut cu studierea aceluiași fenomen nou în literatura germană, prin opera sa în două volume: „*Dichtung und Dichter der Zeit*”.

După constatările generale, s'ar impune un contact mai apropiat cu studiul d-lui Const. I. Emilian. Din el se poate observa nu numai erudiția și opiniile critice ale autorului, ci și temperamentul de scriitor, echilibrul moral, sensibilitatea estetică și luciditatea inteligenței. Scurtele citate nu vor reuși să înlocuiască o atentă lectură personală, dar vor fi, poate, un îndemn la aceasta.

Iată un tablou al diverselor tendințe din literatura modernă:

«Cubismul înclină spre rațional, dadaismul spre irațional; expresionismul declanșează forțele *pasiunii*, suprarealismul pe ale *imaginațiunii*, constructivismul militează spre *ordinea abstractă*, dadaismul spre *disordinea primitivă*» (pg. 18).

În acest haos, d-l Emilian caută să descopere cele câteva dominante spirituale, pe care le-am amintit. Reliefarea lor e făcută pregnant, concentrat și totuși luminos. Astfel, în ce privește procesul de disoluție al personalității umane:

«Dacă facem o aplicație sumară la lirica noastră, observăm *aceeași pulverizare a stărilor sufletești*, aceeași predilecție pentru contradictoriu, excepțional, aceeași indiferență pentru fondul constant psihologic. Întâlnim, de pildă *sensaționalismul decorativ* al d-lui *Voronca*, *nevroza disolvantă* a d-lui *Bacovia*, *tendența de evaziune spirituală* a d-lui *Blaga*, *excesul de abstractizare* al d-lui *Barbu*, *aspirația spre serafism* a d-lui *Baltazar*, *amestecul de pur și imund* al d-lui *Arghezi* etc. Stările sufletești și-au pierdut consistența și unitatea. Ele se prezintă numai cu câte-o *ecrescență specială*, ce se multiplică, producând doar *arabescuri psihologice*» (pg. 22).

Spre verificare, indicăm stabilirea raporturilor de dependență și supremație între materie și spirit, în lumea antică și cea contemporană, dela pag. 24. E o punere la punct, completă, într'o pagină.

Este demn de relevat o caracteristică a „Anarhis-

mului poetic", care ar părea paradoxală, la început. D-l Emilian studiază materialul în mod metodic, sistematic. Ar urma să ne indisponă această notă de didacticism. Dar ea nici nu se observă, pentru că autorul trece totdeauna natural dela un capitol la altul. Și apoi stilul său nu este prea sentențios. Dincolo de atitudinea critică a d-lui Emilian se străvede un suflet care vibrează, o inimă pasionată, tânără. D-sa este un *raționalist* dublat de un *emotiv*. Luciditatea d-sale nu e rece, gravă, ci secundată de vii pâlپări sensitive.

Fără cruțare în judecata poeților, când aceștia simulează sau diformează rostul poeziei, d-l Emilian devine entuziast, când descopere o undă emoțională, un străfulger de aur. Să se citească paginile, cari evidențiază poeziile valoroase, ale d-lor Maniu, Davidescu, Blaga, Barbu, Bacovia sau ale d-lui Tudor Arghezi, cu care este în general destul de aspru:

«In *Creionul* d. Arghezi a izbutit să închidă, printre liniile elegante și svelte ale descrierii, o discretă simțire erotică. Aceste versuri ne arată, ca într'un «racourci» toată evoluția liricei noastre contemporane dela Alecsandri și până astăzi. Senină și grațioasă era și Rodica, dar câtă depărtare dela ea și până la diafana siluetă schițată de d-nul Arghezi. Una se distinge prin sănătatea rustică a simțirii, cealaltă prin distincția aristocrată a atitudinii. Prin această notă de noblețe d-nul Arghezi e mai aproape de picturile similare ale lui Grigorescu, decât Alecsandri și Coșbuc. Motivul idilic și poporan în *Creion* este stilizat dar stilizarea nu i-a răpit nici freschețea, nici farmecul» (pg. 174).

Cât privește poezia d-lui Barbu, pe când toți ceilalți critici s'au mărginit s'o combată ori s'o laude excesiv, printr'o retorică sonoră și absurdă, d-l Constantin I. Emilian este singurul care senin și limpede a căutat s'o înțeleagă și să-i lămurească esența. Poate ca cineva să prețuiască mai mult pe d-l Barbu decât criticul nostru, poate ca altcineva să-l prețuiască mai puțin, însă nimeni nu se va putea dispensa de exegeza liricei hermetice a d-sale, făcută în paginile „Anarhismului poetic”. Mai toată cercetarea este situată în cadrul literaturii europene. Criticii au socotit producția d-lui Barbu ca o aderare la formulele suprarealiste. D-l Emilian constată și dovedește că ea este tocmai opusă acestora:

«Acest ciclu este exact la antipodul școalei lui A. Breton. În adevăr, ceea ce constituie esența suprarealismului este *subordonarea vieții spirituale stărilor onirice*. Visul e stăpânul suveran al zodici suprarealiste. Dar la d. Barbu, *vieța spirituală este în funcție de intelect*, de rațiune. D-sa poate spune ca P. Valery: «o ma mère, Intelligence...». Deaceia noi am denumit această frază *cerebrism...* Dacă Mallarmé tindea spre poema-melodie, d. Barbu tinde spre poema-ecuație; dacă Valery tinde spre o transpunere a ideii în domeniul sensibil, d. Barbu tinde spre izolarea ei de acest domeniu» (pg. 139 și 143).

Cu toată reținerea d-lui Emilian față de poezia d-lui Barbu, numai din aceste frânturi citate, se vede în ce plan înalt îl situează criticul pe poet. Deaceia, am spus la începutul articolului că d-l C. I. Emilian

are o atitudine științifică față de obiectul studiat. Aceasta se observă și în predilecția d-sale de a examina totul sub un punct de vedere general. Astfel, într'un anumit sens, „*Anarhismul poetic*” devine o *lucrare de literatură comparată*. Lirica românească este cercetată în cadrul liricii universale și în acela al întregii vieți spirituale moderne; dela fizica lui Einstein la 75 HP, dela pictura lui Cezanne la aceea a lui Maxy, dela muzica lui Strawinsky la aceea a jazzului, dela sculptura lui Brâncuși la aceea a sălbaticilor.

Studiul d-lui Emilian este mai mult de estetică literară, dar dacă rămânea exclusiv în acest domeniu ar fi greșit. Nu se poate izola cu totul o operă literară de viața spirituală integrală a unei epoci. Există o interdependență și afinitate electivă în toate manifestările. D-l Emilian a îmbinat estetismul cu istorismul, coordonându-le rolul și valoarea. Ar putea spune un esthet pur că întreg capitolul *Originile* ar fi de prisos? Sau este oare lipsit de interes studiul inițierilor moderniste la noi, tendințele manifestate de *Petică*, *Săvescu*, *Macedonschi*, *Minulescu*, de reviste ca „*Linia dreaptă*”, „*Revista celorlalți*”, „*Insula*”, „*Farul*”, „*Absoluție*” etc.? Dar relevarea traducerilor lui *Vasile Pogor* din *Baudelaire* la 1870 — observați bine, 1870 — și unde? în tradiționala

„*Convorbiri Literare*”. Această singură dată de istorie literară, remarcată de d. Emilian duce la începutul modernismului cu 60 ani în urmă. Alt critic etala interpretarea faptului pe câteva pagini. Discret, d-l Emilian trece în umbră, printr'o simplă înregistrare. Și acest mod de a lucra, caracterizează adevărata atitudine științifică.

Cu toate meritele deosebite ale acestei cărți, poate una dintre cele mai bune care s'au scris în acest domeniu dela războiu încoace, nu este exclus ca reputații noștri citici să privească pe d-l Const. I. Emilian cu indiferență sau chiar cu ostilitate. În realitate, ar trebui să recunoască apariția unui confrate, care cinstește și înalță breasla.

În revista «*Făt-Frumos*».

Cernăuți 1932.

ALEXANDRINISM UTIL

Cu vre-o câțiva ani în urmă, d. M. Dragomirescu se resvrătea, prin „Falanga”, împotriva „noului alexandrinism”, de origină germană, care ar tinde să adune toate mărunțișurile din laboratorul scriitorului, inutile pentru valorificarea operei sau caracterizarea personalității sale.

Cum însă nu totdeauna istoricul literar poate prevedea dacă de cutare sau cutare informație bibliografică interpretatorul estetic al realizărilor ar avea nevoie să se sprijine sau nu, desigur că adunarea acelor mărunțișuri nu trebuie condamnată a priori. Cu prilejul sărbătoririi centenarului goethean, s'a constatat ce valoarea istorico-literară are însemnarea unei singure date, însemnare care redă unui poet român paternitatea creațiunii sale, contestată aproape unanim de istoria literaturii române timp de peste 60 de ani *). Firește că între hala de vechituri și

*) Cfr. I. E. Torouțiu, Pagini din Monografia Goethe, unde se arată că Goethe a scris poezia «*Gefunden*» la 26 August 1813 și că, prin urmare, Ienăchiuș Văcărescu, mort în preajma anului 1800 nu

muzeul de antichități, privirea limpede va face o severă distincție.

Știm că estetismul d-lui M. Dragomirescu se găsește în crâncenă luptă cu istorismul, dar iată că tocmai acest oropsit istorism vine și înțeapă cu un vârf de ac balonul critic al supra-evaluărilor d-sale estetice, și ne trezim deodată că din volumul rotofei, umplut cu aer, nu rămâne decât o peliță sbârcită, întregul cuprins evaporându-se...

De pildă, Goethe-Ienăchiță Văcărescu în monografia d-sale „Văcăreștii”, și aiurea. D-lui M. Dragomirescu îi este indiferent, dacă Nicu Gane, Volenti, Naum, ș. a., s'au născut mai târziu sau au murit mai devreme. Așa se întâmplă că unii autori, după astfel de date, deși morți de mult, continuă să scrie și să se agite de dincolo de mormânt... Poligrafia criticismului estetic a stabilit oarecare consacrare și deci o întinsă utilizare a manualelor de istorie literară, datorite autorilor de prestigiu. Ori tocmai aceștia neglijează date elementare și astfel cărțile de școală și cele scrise de oameni cu spirit critic și discernământ și mai puțin pronunțați, având însă la bază lucrările celor dintâi, difuzează erorile și pro-

se putea inspira în cântecul său *«Intr'o grădină, lâng'o tulpină»* dintr'o creație goetheană, care avea să se realizeze cu 12—13 ani după moartea poetului român.

duc acel haos științific din care nu mai știi cum să ieși.

Și fiindcă veni vorba de date biografice, ar fi de făcut unele precizări sau rectificări și în legătură cu recentul semicentenar al lui V. Conta:

D. P. V. Haneș, (în „Istoria literaturii românești” ed. III București, f. d. pag. 288) dă ca an al nașterii 1846 și cel al morții 1884. Dacă în jurul anului de naștere s'a menținut o controversă (1846 sau 1845), în ce privește anul morții este indiscutabil 1882, ziua 21 Aprilie.

Eroarea dela d. P. V. Haneș se repetă în *Minerva*, enciclopedia română dela Cluj, care dă aidoma: „n. (ăscut) 1846, † 1884” (ed. 1930, pag. 236).

Chiar și în „*Contribuțiune la bibliografia românească*” a d-lui Gh. Adamescu (F. I. pag. 121) se dau greșit anii nașterii și morții: 1846 și 1884!

D. Gh. Adamescu fiind însă colaborator și prim semnatar al celor două volume de „*Literatură Română*” (București 1931, Cartea Românească), împreună cu d-nii M. Dragomirescu și N. I. Russu, dă alte date, cele corecte: n. 1845, † 1882.

Originea erorilor poate fi „Dicționarul Contimporanilor” de Dimitrie C. Rosetti (Buc. 1898), în care se arată (pg. 55) că Vasile Conta s'a născut la Ghindăoani, în Moldova „la 1846” și că „a încetat din

viață la 1884"! Am mai semnalat și altă dată, pentru alți autori că această publicație mișună de erori, care trec apoi cu duiumul în lucrări științifice. Cu cât cercetezi mai multe izvoare, cu atât se îmbulzesc mai numeroase mistificări. Unde e corectă data nașterii, acolo cea a morții — dată atât de apropiată de noi (1882), se denaturează.

La 1914, apărea la Sfetea volumul „Opere complete”, îngrijit de d. *Octav Minar*. Aci se dă ca dată a nașterii 1845, corect, însă se produce o nouă digresiune, afirmându-se că V. Conta s'ar fi născut în Basarabia... Cine era s'o mai ia în serios și pe aceasta?

Cea dintâi și cea mai veche biografie a lui Vasile Conta, pe lângă necrologul lui Iacob C. Negruzzi din Iunie 1882, a fost scrisă de *D. Rosetti-Tescanu*, la 1895, în l. fr. din vol. „La théorie de l'ondulation universelle” (Paris, Alcan). Ea apare și în l. rom. în *Conv. lit.* 1895 XXIX 923—937 și tot după dânsa se orientează lexicografia germană.

După războiu, prof. univ. *Nicolae Petrescu* făcând să apară o nouă ediție a operelor lui Conta (*Cartea Românească* 1922), dă o schiță biografică asupra filosofului român și admite anul 1848 ca an al nașterii, citând ca sprijin pentru acest an, între alții, și

pe Iacob C. Negruzzi. *Ori, tocmai Iacob C. Negruzzi nu are anul 1846, ci de două ori 1845:*

I. In necrologul dela 1 Iunie 1882, Convorbiri Literare, pag. 79—80: „In ziua de 21 Aprilie 1882 a murit în București, Vasile Conta, unul din cei mai activi colaboratori ai revistei noastre. El s'a născut în satul Ghindăoani, din județul Neamțul, în 15 Noemvrie 1845, a murit prin urmare cu mult înaintea vremii: în vârstă abia de 37 ani”.

II. In „Dicționarul Junimii” al lui Iacob C. Negruzzi din „Convorbiri Literare” 1924 LVI pg. 624: „*Conta Vasile*. Născut în Ghindăoani (jud. Neamțu), în 15 Noemb. 1845. In Junimea dela 1873, filosof pozitivist... (Mort 21 April 1882, în București”).

III. La 1878 s'a înființat *Albumul societății Junimea*, în care membrii ei sunt trecuți cu numele, prenumele, data și locul nașterii, precum și cea a întrării în societate. La V. Conta se notează: Anul nașterii: 1845. — Ziua: 15. — Luna: Noemvrie. — Locul: Ghindăoani, Neamț. Albumul s'a reprodus în volumul „La centenarul lui Vasile Alecsandri 1821-1921” de *Sever Zotta* (Iași 1921), iar originalul, donat de Nicu Gane, se păstrează în muzeul din Fălticeni.

Semicentenarul morții lui *Vasile Conta*, a readus în discuție controversa în jurul anului de naștere. In

dorința de a ajuta câtuși de puțin la descurcarea
îțelor, am analizat și scrutat unele date în „Ro-
mânia Literară” și ziarul „Cuvântul” din București,
opinând pentru anul de naștere 1845.

Printr'un ziar din capitală d. colonel Conta, rudă
apropiată a filosofului, ne-a răspuns în contradicto-
riu cu anul 1846 și cu un argument pe care-l cu-
noaștem din „Biografia lui Vasile Conta”, (Iași
1916' de Ana Conta Kernbach: „Tatăl meu mi-a
spus în mai multe rânduri că adevăratul an al naș-
terii e 1846”. Această frază urmează însă imediat
după afirmația: „Toate actele oficiale îl arată născut
în 1845” (pg. 13).

În revista «Făt-Frumos»

Cernăuți 1932.

ÎN TRE ENCICLOPEDIA ȘI DILETANTISM

Replică d-lui T. Arghezi

„Jos enciclopedia!”

T. Arghezi.

E un semn bun al vremurilor că popoarele, păstrând recunoștință creatorilor frumuseții, se închină mai ales, pios, înaintea cui le-a pregătit sufletul. Conștiința românească trăește astăzi sub imperiul cugetării și simțirii lui Eminescu. Trezită la o viață nouă, cu chemarea păturii țărănești să înlocuiască o clasă anemiata și blazată și să provoace o reîntinerire, într'un stat nou, visat de bătrânii cronicari, prorocit de generațiile dela 48 și 70, această conștiință caută opera lui Eminescu și i-o studiază simțindu-i pretutindeni actualitatea.

Ajungerea târzie la dorința de a cunoaște integritatea operei sale poetice și politice nu se datorește nepăsării, cum adesea s'a spus de către unii cătrăniți sau pesimiști, ci numai drumului lung, pe care cultura generală a trebuit să-l parcurgă, într'un timp, relativ scurt, până la Eminescu. Dacă testa-

mentul său literar a fost înțeles, pe când poetul trăia încă, deși numai într'un cerc restrâns, pentru ca apoi să triumfe cuceritor din hotar în hotar și să illustreze literatura noastră în antologiile celor mai culte popoare ale lumii, testamentul politic-social în schimb nu se putea deschide înainte ca poporul românesc să fi intrat în cadrele biologiei sale istorice. Totuși, dela moartea lui Eminescu, în cursul deceniilor, conducătorii politicii noastre, fie că sub directa influență a ideologiei lui Eminescu, fie că urmând politica instinctului național, s'au văzut siliți să admită înfăptuirea tuturor acelor reforme sociale pe care geniul lui Eminescu le preconiza ca necesități inexorabile: împărțirea latifundiilor, ridicarea clasei țărănești, isgonirea străinismului disolvant de nații și îndeosebi a Evreilor mascați în cosmopoliți umanitariști, liber cugetători...

Din cauza temperamentului său calm, românismul n'a înaintat nici odată forțat spre formele culturii, ci s'a adaptat în mod lent, evolutiv. Fără să-și piarză echilibrul, cu sdruncinări pornite din extrema dreaptă sau exagerată stângă, a făcut totuși progrese uimitoare. Mai trăesc doar bătrâni cari au cunoscut și simțit jugul turcesc, cari au călătorit cu diligența; și cum în viața unui individ câteva decenii înseamnă puțin, sub raportul înoirilor, ce ar putea

să însemneze ele în viața unui popor? Și totuși privind îndărăt, abia de mai recunoști fața și suprafața țării. S'a brăzdat adânc și'n lung și'n lat și s'a făcut un progres, pentru care altor neamuri le-au fost necesare secole întregi.

Prorociile lui Eminescu s'au îndeplinit, una după alta, fără forțarea evoluției firești. În locul salturilor producătoare de goluri a intervenit un ritm mai vioiu, impus uneori și de împrejurările externe. Totuși prăpastia între o culme și alta a fost umplută la noi de timp prin legea firească a nivelărilor, nu prin trupuri omenеști... Greu ne-a fost numai să ne durăm căminul comun, în gospodăria întregului nostru pământ. Rânduiala în casă, distrugerea paraziților, îndepărtarea elementelor străine de gândul, inima și sufletul nostru, nu va întârzia nici ea. Ne trebuie voință, muncă, lumină și aer. Atunci, unele care sunt deprinse să trăiască numai în întuneric și să scormonească în murdărie, ne vor părăsi de bună voie sau fără să fie nevoie de prea mari eforturi din partea noastră.

Opera lui Eminescu a depășit, în mare parte, posibilitățile de înțelegere ale timpului și contemporanilor săi. Numai „Junimea” creatoare de epocă și-a dat seama chiar dela cele dintâi începuturi ale poetului de puternicul său talent și în toate împrejurările din viață l-a înconjurat cu un adevărat cult.

Pentru direcția nouă, Eminescu și prietenul său Creangă însemnau cele două mari figuri de ilustrare a poeziei și prozei. Cultul „Junimii” pentru acești titani ai literaturii a fost transmis generației noastre, care caută să-l treacă urmașilor cald, mărit, iluminat.

Conștiința generală este astăzi cuprinsă de dorința de a cunoaște viața și opera, atât de vastă, atât de complexă a lui Eminescu, îndeosebi. Dovadă, ediții după ediții, studii de o diversitate și bogăție, cum în deobște li se închină geniilor. Fenomenul eminescian preocupă istoria literaturii semnificativ de mult și intens, și fără îndoială că acolo unde se muncește mult, rămâne și de măturat cam tot pe atât. Această meticuloasă și continuă și colectivă străduință va izbuti în cele din urmă să reconstruiască reala icoană a vieții, care este, credem, necesară pentru pătrunderea și înțelegerea operei poetului. De aceea, nu cu oarecare ezitare îndrăznești să înlături unele contribuții, aparent inutile. Ceeace puterea creatoare a geniului a durat în clipe de scânteere, pune în mișcare istoria timp de decenii sau chiar secole. Și dacă ridicarea unei statui materiale necesită numai generositate, pentru înălțarea celuilalt monument, pentru publicarea operei integrale și corecte, a fost necesară așteptarea momentului de maturitate științifică.

Desvelirea monumentului dela Constanţa, în faţa majestăţii sublime a mării, a fost nou prilej să se scrie şi vorbească mult despre Eminescu. Volum omagial, revistele, ziarele politice, fără deosebire de culoare şi program, într'un acord general şi cu robust optimism s'au unit şi au alcătuit simfonia iubirii noastre pentru poet şi operă. Pretutindenii au răsănat ecourile mândriei naţionale întru glorificarea noului Mesia, al Românismului.

Dar şi o disonanţă, regretabil, nu dintre cele artistice, conştiinţe sau voite, ci dintr'o uimitoare ignoranţă şi cunoscută cacofonie: T. Arghezi.

Dacă istorismul şi criticismul n'au ce căuta în atelierul artistului, în momentele sale de creaţie, cu tendinţa de a-l dăscăli, atunci şi creatorul ar trebui să se abţină dela dorinţa de a pătrunde în domenii cari nu-i aparţin şi unde riscă de cele mai multe ori să se coboare la diletantism şi să-şi umbrească, printr'o activitate inutilă, poate păgubitoare prin aberaţii, opera sa pozitivă.

Cu grandiloquenţă, dela înălţimi imaginare, d-l T. Arghezi abia de-şi ţinea răsuflarea la radio, ameninţând să care cu fărâşul la coşul de gunoiu pe toţi culturalii şi istoriografii, cari au îndrăznit să se apropie de opera lui Eminescu, fireşte cu alte cunoştinţi decât ale d-sale. Căci, fără să-şi dea seama, ori de câte ori nu ţinea socoteală de cercetările ace-

lor minusculti, spunea câte un neadevăr, mesteca un ghiveciu de anacronisme, coborînd prestigiul chiar al lui Eminescu, a cărui grijă părea s'o fi monopolizat. Adevărata și sincera adorație însă — și singura vrednică de poet, — credem că nu se poate baza decât numai pe o adâncă înțelegere a operei, care la rândul ei reclamă cunoașterea acelei vieți spirituale, de interdependență între om și creator.

Anatemele d-lui Tudor Arghezi din fața aparatului difusor ne tentau la replică. Am ezitat însă, deoarece „verba volant”, și o bună parte dintre cetitori, cari se poate să nu fi fost și auditori, ne-ar fi putut bănuî bunacredință.

Dar iată că însuși d-l T. Arghezi ne ajută să administrăm probele, reproducându-și o parte dintre acele năstrușnice idei în „Adevărul Literar și Art.” din 26 Aug. 1934, sub titlul: „Poetul Eminescu”.

Din articolul de două coloane vom cita pasagiile esențiale, fără truncheri, așa încât autorul să nu aibă a se plânge că i-am fi denaturat înțelesul, iar cetitorii să se poată orienta mai ușor în comentariile noastre:

...«Apar o sumedenie de periodice subvenționate în toate părțile țării, însuflețite de câte un năpărlit, care inapt pentru trecerea unei propoziții simple de mișcarea vieții sau a scrutării ei pe un caiet, își ia pe umerii lui dărăpănați cobilița culturii și în toate adunările glasurile cele mai grave vin din gura acestui negustor» ..

...«Așa era și în timpul vieții lui Eminescu. *Cu el n'a stat nici-*

odată nimeni de vorbă despre cultură, rezervată câtorva belferi ignari, proști și veninoși»...

«Edițiile poeziilor lui Eminescu respectă și greșelile de tipar ale corectorilor analfabeți, care au văzut și au dat bun de imprimat volumului de versuri originale, în absența poetului din țară. Toată lumea știe că autorul s'a opus la tipărirea în carte a versurilor lui apărute în *Convorbiri* și că disperat de tenacitatea cărturarilor, care țineau deocamdată locul culturalilor de mai târziu, el și-a scos pașaport și a fugit în străinătate, lăsându-i să se frece pe cap. Eminescu ar fi dorit să-și reducă ceea ce se numește la un scriitor opera lui, la câteva pagini, la acele pagini care înțușia artistului desinteresat de sine spune că pot fi acceptate între concrețiunile definitive din vitrina cu cristale»...

«Jos enciclopedia! Ne trebuie un Eminescu corect».

Evident — vor zice unii dintre cetitorii mai puțin inițiați — dacă e așa cum spune d. T. Arghezi, că belferi, ignari, proști și veninoși, că analfabeți s'au ocupat de prima editare a poeziilor lui Eminescu, — atunci jos cu ei, huideo acelor cărturari și următorilor culturali, „jos enciclopedia!”. Și de vreme ce afirmația este scrisă și subscrisă de „al doilea Tudor al Țării Românești” — trebuie să fie justă, că doar atât respect o fi având d-l Arghezi pentru semnătura ce și-o pune.

Să vedem.

Cea dintâi ediție a poeziilor lui Eminescu a apărut în editura Socec-Teclu, la mijlocul lunii Decembrie stil vechiu (finele lunii stil nou) anul 1883. Alegerea poeziilor a fost făcută de Titu Maiorescu per-

sonal; tot Maiorescu i-a făcut corecturile și a dat bun de imprimat.

Dovadă este scrisoarea lui Titu Maiorescu adresată surorii sale, Emilia Maiorescu, măritată Humpel; reproducem această scrisoare care poartă data:

«București, 6/18 Decembrie 1883.

«Dragă Emilie,

«Despre Eminescu o notiță dela Doctorul Obersteiner, asistentul «doctorului Leidesdorf. El are un „ușor acces de paralizie, cu «crampe, care deși n'a lăsat urme, înrăutățește și mai mult prognosa»».

«Altminteri aceleași deliruri în conversație».

«In răstimpul acesta am trimis astăzi corectura ultimei coli (nr. «20) tipografiei Sococ-Teclu, care tipărește într-o admirabilă ediție «poeziile lui Eminescu, așa că peste vre-o zece zile apare volumul «pe care, natural, ți-l voi trimite imediat. Ii mai scriu numai o «scurtă prefață».

«Poeziile, așa cum sunt orânduite, sunt cele mai strălucite din «câte s'au scris vre-o dată în românește și unele chiar în alte «limbi. Unele absolut inedite, mai ales un frumos sonet despre «Veneția și o Glossă.

«Deasemenea apar traduse în românește și «Schizele din Mol- «dova» de Kotzebue. Cu trei zile în urmă am corectat și revăzut «ultima coală. Ți le voi trimite poimâne».

«In ultimile trei săptămâni am corectat zilnic câte patru coli, «două din Eminescu, două din Kotzebue. Pe lângă aceasta Ca- «meră, advocatură și Academie. Un adevărat călăreț de circ pe patru cai deșelați».

«Na, la sfârșitul anului, pela 27 Decembrie stil vechiu, vin la «Iași pentru două zile».

«Până atunci, rămâi cu bine. — Titu».

Scrisoarea redactată în limba germană, am reprodus-o în traducere românească.

Așa dar: *Schițele* lui Kotzebue „ți le voi trimite poimâne” apariția: 8/20 Dec. 1883, iar *Poeziile* lui Eminescu „peste 10 zile”, deci: apariția ar fi la 16/28 Dec. 1883. (Mai precis cfr. sfârșitul notei 12 dela pg. 91 din această lucrare).

Înainte de a deschide procesul dintre enciclopedismul „belferilor ignari, proști și veninoși” și diletantismul, fără atribut, al d-lui Tudor Arghezi, vom așeza la dosar încă vr'o câteva piese pentru ca, în lumina lor, cei cari ne urmăresc să poată proceda la judecare cu toată liniștea ce-o comportă problema din punct de vedere științific.

Din «Insemnările zilnice» ale lui Titu Maiorescu, referitoare la Eminescu:

«Marți, 28 Iunie 1883, la șase ore dimineața, primesc o carte dela Doamna Slavici, la care șade Eminescu, în care spune: „Eminescu a înebunit, vă rog faceți ceva să mă scap de el, căci e foarte rău”. Pe la zece Eminescu a venit la noi. Mai înainte fusese la doctorul Sutz „maison de santé”, unde am închiriat pe socoteala mea o odaie pentru Eminescu, 300 franci pe lună»...

«Luni 15/27 Aug. 1883. Am fost la Sanat. Soutzo să văd pe Eminescu. Deliriu neconținut. Nu m'a cunoscut. Trist aspect. Venise fratele său la mine — a profitat de ocazie ca să iee ceasornicul de aur al sărmanului nebun. Și tată-său a venit la mine».

«Joi, 20 Oct./1 Noemvrie 1883. Azi, la 9 dimineață am fost la gară, unde plecau Eminescu cu Chibici și un păzitor la Viena. Bietul om».

Confruntând afirmațiile d-lui T. Arghezi cu relațiile documentelor autentice, se va constata:

că Eminescu nu s'a opus la tipărirea în carte a

poeziilor lui apărute în Convorbiri Literare, deoarece înnebunise în Iunie 1883, cu mult înainte ca Titu Maiorescu să înceapă tipărirea volumului;

că „analfabeţi corectori” *n’au fost*; ci a fost numai un „analfabet corector” cu numele *Titu Maiorescu*, singurul care a orânduit materialul, a făcut corecturile şi dat bun de tipar;

că spiritualiceşte Eminescu era absent nu numai din ţară, ci şi din lume;

că afirmaţia „toată lumea ştie” din articolul d-lui T. Arghezi trebuie cetită „toată lumea *nu ştie*”, ci „*numai d. T. Arghezi ştie*”;

că „Eminescu disperat de tenacitatea cărturarilor şi-a scos paşaport şi a fugit în străinătate, lăsându-i să se frece pe cap” — este pură invenţie şi limbagiu arghezian, atitudini pe cari delicateţea lui Eminescu nu le-a avut nici odată în viaţă, cu atât mai puţin faţă de intimii săi prieteni dela Convorbiri, şi nu i se pot atribui arătându-l meschin, grandoman, prost şi veninos! E un Eminescu văzut în „Țara de Kutty”, prin sticlele biconvexe sau biconcave ale d-lui Arghezi.

A plecat Eminescu la Viena, însă nu şi-a scos el paşaportul, ci alţii i l-au îngrijit, şi l-au însoţit până la sanatorul Ober-Döbling prietenul său, bucovineanul Al. Chibici-Revneanu şi — un păzitor, iar când

„ignarul, prostul, veninosul și analfabetul corector”
Titu Maiorescu muncea la corecturi, câte 2 coli pe zi la Eminescu, 2 la Kotzebue, poetul era în delir, și pașaportul a fost în realitate bănuțul pentru Charon la trecerea râului Styx, deoarece toată lumea știe (minus d-l Arghezi), că din acel drum spre întunec, Eminescu nu s'a mai înapoiat în plină lumină a lumii, în lumea cugetărilor și simțirilor sănătoase!...

Să mai analizăm și celelalte aruncături de fraze ale d-lui Arghezi? Doar una, două. De unde mai scoate d-l Arghezi și elegiaca învinuire că „*nimeni nici odată n'a stat cu Eminescu de vorbă despre cultură, în timpul vieții sale*”? Cum, d-l T. Arghezi nici despre cele câteva sute de articole culturale ale lui Eminescu n'a auzit, și nu știe că un întreg partid politic, în desăvârșită înțelegere cu ideile despre cultură, politică civilizație ale lui Eminescu, i-a pus la dispoziție un cotidian — „Timpul”, — pe care l-a redactat vreme de aproape cinci ani? Și toată lumea românească a stat de vorbă atunci cu Eminescu despre cultură, și mai înainte la „Curierul de Iași”, deci nu „nimeni și niciodată”, trebuie să știe — d-l Tudor Arghezi.

În concluzie: cel dintâiu care ar avea de învățat dela „belferii ignari, proști și veninoși”, ar fi savan-

tul, cumintele și generosul domn T. Arghezi, și mai întâi de toate iată ce l-am sfătui să învețe: să nu se dea în spectacol, subminându-se cu afirmații lipsite de cele mai elementare cunoștinți, chiar despre Eminescu.

După 50 ani dela moartea poetului, fericitul exploatator al talentului eminescian ar fi trebuit să înmagazineze cel puțin atât din bagajul belferilor cât e necesar pentru adâncirea operei, iar dacă d-l T. Arghezi nu ține nici la asta, pentru propriu-i prestigiu să se lase de asemenea acrobații...

Oricum, răutățile d-lui Arghezi, aruncate cu nejustificată siguranță, după cum s'a văzut, nu vor umbri, de sigur, ceea ce cu atâta stăruitoare pasiune s'a făcut până acum și nici nu vor stăvili viitoare cercetări și comentarii pentru proiectarea cât mai luminoasă a figurii lui Eminescu. Aceasta cu atât mai mult, cu cât dezideratul final al d-lui T. Arghezi: „*Ne trebuie un Eminescu corect!*”, impune. Poporul românesc n'a avut doar fericirea să-l vadă pe *Eminescu* trăind, cu mintea lucidă după 80 ani, cum spre pildă a fost *Goethe*, și orânduindu-și singur opera, s'o selecționeze și să dea flăcărilor ceea ce nu i-ar fi convenit să-l supraviețuiască. Din potrivă: după catastrofala întunecare a poetului, mult hulitul belfer Maiorescu a salvat ca dintr'un năpraznic foc sau

potop tot ce a rămas dela Eminescu și a predat Academiei Române 15 mii de foi, lăsând urmașilor sarcina și răspunderea alegerii aurului de nisip, grâului de impurități.

Totuși d-l Arghezi, în posa ce și-a luat-o, anunță noutăți peste noutăți, care ~~din~~ care mai sensațională. După ce *l-a văzut*, ~~pe~~ Eminescu scoțându-și pașaport și plecând în străinătate, în vreme ce junimiștii „se frecau pe cap” cu ediția poeziilor, în urmă d-l T. Arghezi simulează a ști că „Eminescu ar fi dorit să-și reducă ceea ce se numește la un scriitor opera lui, *la câteva pagini*” — adică — am completa noi — la măsura adecvată pauperismului de cunoștinți ale d-lui T. Arghezi despre Eminescu.

Dacă realizările unei imaginații bolnave sau ale unui scabros realism găsesc totuși explicații în critica literară, fantasmagorii cu pretenții de informații istorice, cum sunt cele ale d-lui T. Arghezi, trebuie reprobate cu atât mai energic, cu cât ele se lansează cu verbul balonat și înșelător al unui adevărat jongler, care mascându-și cunoștințele de fond, fură atențiunea cetitorilor cu forma axiomatică, umflată, aparent concludentă. Și când publicarea lor se face sub semnătura și cu garanția unui Tudor Arghezi — oricum un nume, integral sau parțial bun în paginile de creație, nu e timpul nici rostul nostru

să precizăm — atunci perspectiva confusiilor şi a haosului în istoria literaturii devine nesfârşită.

După ce că în viaţa d-sale, d-l Tudor Arghezi n'a făcut nimic pentru Eminescu, — nu-i reproşăm — aplică belferilor T. Maiorescu, A. D. Xenopol, I. Scurtu, G. Ibrăileanu, G. Bogdan-Duică, Leca Morariu, D. Murăraşu, G. Călinescu, C. Botez etc. epitețele de „ignari şi proşti şi veninoşi şi analfabeţi”, câtă aristocraţie sufletească în eleganţa lexicului arghezian pentru subiectul Eminescu!—, şi catadi-
xeşte să poruncească tot altora: „Ne trebuie un Eminescu corect!”.

Fără să precizeze ce nu este corect, ca să aducă un aport cât de neînsemnat —, fără să indice de unde să-l iai pe acel *Eminescu corect*, deoarece după afirmaţia d-lui Arghezi textele din Convorbiri ar fi greşite, iar cele peste 15 mii pagini dela Academie au fost răsfoite cu pietate numai de acei „belferi ignari, proşti şi veninoşi”, d-l Arghezi ordonă să i se facă la repezeală un *Eminescu corect* — „numai de câteva pagini” — așa ştie d-l T. Arghezi că ar fi dorit chiar Eminescu.

Şi această problemă o vor rezolva tot „belferii ignari, proşti şi veninoşi”, ai căror ochelari servesc pentru descifrarea atât de anevoioasă a textelor eminesciene, nu pentru autoadmiraţie.

Cu voia sau fără voia d-lui T. Arghezi, în 50 sau 100 de ani, știința acestor belferi care se conduce după principii bine stabilite, cu metodă și disciplină va isbuti să dea un Eminescu și corect și integral, integral da, pentru că din moment ce Eminescu a scris și publicat ceva, a fost dorința lui să fie așa, și știri despre altă dorință a poetului n'avem. Iar cât privește ceea ce știe d-l Arghezi despre dorința lui Eminescu, regretăm — dar nu-l putem crede pe cuvânt, chiar dacă în afinitatea-i electivă ar invoca o convorbire cu spiritul lui Eminescu de pe cealaltă lume.

Cerem dovezi scrise, așa sunt „belferii ignari, proști și veninoși”, așa procedează enciclopedismul în opoziție cu diletantismul.

Și acum că ne găsim la sfârșitul acestor rectificări, dacă ar fi să se mai aplice cu exemplificare același sistem al fărășului, acum după ce am trecut prin afirmațiile d-lui Arghezi, arătându-le valoarea imuabilă, îl întrebăm chiar pe d-l Arghezi, unde se cere imperios: fărășul?

Cum însă nu ne putem avânta cu fărășul la anume înălțimi și mărimi, fără riscul ca plebea să ne tragă de picioare în jos, ca simpli muritori ce suntem, îi vom reaminti d-lui *Tudor Arghezi*, drept memento,

cuvintele lui *Miron Costin*, din „Cartea pentru descălecatul de'ntâi a Țărei Moldovei”: „Nu este șagă a scrie ocară vecinică unui neam; că scrisoarea este un lucru vecinic; când ocărești într'o zi pe cineva, este greu a răbda; dar în veci? Eu voi da seama de ale mele câte scriu!”..

In revista «*Litere*».

București, 15 Sept. 1934.

AL. CIORĂNESCU : „A DOUA (?) OPERĂ A LUI EMINESCU“

Dacă ambiția d-lui *Al. Ciorănescu* de a descoperi și identifica cea de „a doua operă a lui M. Eminescu” s’ar prezenta într’o modestă haină de încercare științifică, și dacă paginile d-sale n’ar fi fost lansate de „*Revista Fundațiilor Regale*”, cu întinsă circulație și care se vrea de prestigiu, n’am stărui cu observațiile noastre, lăsându-l pe „descoperitor” să se bucure singur de imaginatatele sale descoperiri.

Se întâmplă însă ca „cercetătorul” să creadă că înălțimea amvonului dela care vorbește ar fi și înălțimea d-sale, de unde s’ar găsi în drept să dea verdicte minunându-se: ...„*cât de superficială a fost în genere cercetarea activității lui Eminescu!*”...

În splendidă izolare nu numai față de „*imensa bibliografie eminesciană, atât de mult îmbogățită în ultimii ani*”, ci și față de însăși opera publicată și arhicunoscută a lui Eminescu, în loc să se ocupe de superficialitatea înaintașilor, printr’o conexare a cercetărilor d-sale cu acea „*imensă bibliografie eminesciană*”, spre a-și verifica descoperirile în lumina

întâi a operei poetului tipărite în numeroase ediții și apoi a materialului informativ, documentar, existent, autorul pornește d'acapo, fie că pentru d-sa „imensa” bibliografie este numai unul dintre obișnuitele superlative ieftine, îndărătul cărora de obicei se tupilează necunoașterea, fie că d-l Al. Ciorănescu are totuși puncte de plecare, și atunci d-sa devine beneficiarul străduințelor altora și uzurpatorul unor merite străine.

În cazul *Schiller-Eminescu* s'a constatat *)—ceea ce de-altcum se știa de mult — că traducerea poemului *Moartea lui Wallenstein* aparține *Emiliei Maiorescu* și că afirmațiile d-lui Al. Ciorănescu sunt false.

Trecând în revistă celelalte „descoperiri”, menite să alcătuiască „a doua operă a lui Eminescu”, se observă naivitatea autorului întârziat, care anunță cu emfază descoperirea — Americii...

1. *Vârful cu dor*. — Întreaga notiță pe care se bazează „descoperirea”, reproducă din „*Albina Carpaților*”, a fost tipărită cu trei ani în urmă în buletinul *Mihai Eminescu* (Cernăuți 1931, a. II pg. 120—121) de către *Traian Șuhan*. Așadar acel izvor, precum și întregul text citat din *Albina Carpaților* de d-l Al. Ciorănescu nu este o descoperire, ci cel mult

*) Cfr. articolul următor: «*Schiller și Eminescu*».

o reproducere după buletinul lui *Leca Morariu*. Să admitem însă că d-l Al. C. n'are cunoștință de acea publicație cernăuțeană — Capitala nu trebuie să știe nimic din ce se petrece în provincie, provincia este însă obligată, că de asta provincia e provincie și capitala capitală —, și că buna credință nu i se poate pune la îndoială. Dar este inadmisibil ca *Revista Fundațiilor Regale* să reproducă poesii de-ale lui Eminescu, reclamând titlul de inedit, pentru că: poezia de 5 strofe retipărită la pg. 634/5, pe baza căreia d-l Al. C. își toarce comentariile, o găsim în ediția *Chendi* din 1908 (București, Minerva). Astfel, versurile pe cari autorul articolului citat le crede că s'au păstrat numai din întâmplare și le reproduce după „Amicul Familiei” din Gherla, au intrat de mult în domeniul public, iar d-l Al. Ciorănescu înzadar își imaginează că le poate *abia* „astăzi împărtași publicului redându-le operei poetului”. Cam târziu. Apoi: *Academia Română*, păstrează, la cota 2253, chiar manuscriptul traducerii lui Eminescu. Și noutatea că „traducerea lui Eminescu” s'a făcut „după versurile *Carmen Sylvei*” este hăt veche... Dacă se va deschide ediția *A. C. Cuza*: „M. Eminescu, Opere complete” (Iași 1914), la paginile 138-144 se va găsi reprodusă întreaga „Baladă” și sub titlu se spune: „trad. după *Carmen Sylva*”. Consta-

tarea d-lui Al. Ciorănescu: „traducerea e de data aceasta ceea ce eram îndreptățiți să așteptăm dela Eminescu și de aceea nu e nevrednică să ia loc în opera lui” — este și tardivă și inutilă, după 26 ani, de când a luat loc în opera lui Eminescu. „De data aceasta” — știți ce va să însemne? că de data trecută, cu *Moartea lui Wallenstein*, Eminescu o scrin-tise, nu isbătise să traducă bine, și deci traducerea nu merita „să ia loc în opera lui”. Firește însă că nu din motivul arătat de d-l Al. Ciorănescu, ci pentru că traducerea nu este a lui Eminescu, ci a Emi-liei Maioreescu.

2. *Amor pierdut* — *Viață pierdută*. — Urnează un pasagiu (pg. 635) în care orice cuvânt și fiecare afirmație dovedește încăodată completa desorientare a autorului în materie:

«*Revista Arta, care apărea la Iași în 1904, anunța într'unul din numerele sale că «Amor pierdut — Viață pierdută», dramă postumă de M. Eminescu, se va juca pe scena Teatrului Național, la 21 Aprilie anul curent. Nu știm dacă această reprezentație a avut loc, ne interesează însă mai cu seamă să știm ce e această dramă postumă. Ea nu poate fi identificată nici cu Histrión, pe care Eminescu o tradusesse din nemțește, nici cu Bogdan Dragoș, nici cu Mira, nici cu Andrei Mureșan; în ultima instanță ar putea să fie una și aceeași cu Laie, tradusă după Augier, care însă nu e nici dramă și nici nu se potrivește cu totul unui asemenea titlu. De altă parte asupra unei drame intitulate Trei flori albe, pe care poetul o fâgăduise cândva. Fie că Amor pierdut — Viață pierdută ar fi un nou titlu al acesteia, fie că ar fi o dramă cu totul nouă, chestiunea merită să fie cercetată mai de aproape.*»

Așadar: la 1934 d-l Al. Ciorănescu găsește într'o revistă din 1904 o notiță, în care se anunță reprezentarea dramei postume a lui Eminescu „Amor pierdut — viață pierdută”. Deci: o nouă descoperire a d-lui Al. Ciorănescu! „Nu știm dacă această reprezentare a avut loc”, și noi nu ne mirăm de loc că autorul nostru nu știe, deoarece dă dovadă că nu știe lucruri mult mai ușoare, mult mai elementare. „Ne interesează însă mai cu seamă să știm ce e cu această dramă postumă”. Fiindcă autorul nu știe, n'a văzut, n'a auzit, și nu cunoaște nici măcar titlurile lucrărilor *tipărite* ale lui M. Eminescu, să-i spunem, ca să nu fie nevoe de dibuiri, de inutile și tot atât de comice ipoteze: *Amor pierdut — viață pierdută*, este o dramă într'un act și s'a publicat în întregime, cu literă mare, în aceeaș cunoscută ediție a lui A. C. Cuza (M. Eminescu, Opere Compl. Iași 1914), în paginile 293—302. Mult mai înainte de Cuza, aceeaș dramă se publicase în ziarul „Epoca” (1904, n-rele 74—80), iar *Academia Română* păstrează manuscriptul original al lui Eminescu, la cota 2253, pg. 30—61. Prin urmare: nu este necesar ca autorul să se chinuiască cu identificarea acestui nou material pentru „a doua operă a lui M. Eminescu”, să facă fel de fel de presupuneri și să afirme că „în ultima instanță ar putea să fie una și aceeași cu

Lais", pentru că „în ultima instanţă”, după cunoştinţele autorului descoperitor, piesa ar putea fi şi a lui Shakespeare, Euripide sau a prea fericitului Esop...

Să lăsăm însă glumele la o parte şi să constatăm dezolanta metodă care se cuibăreşte în ştiinţa românească: să nu cunoşti ediţiile curente ale operei lui Eminescu, să nu fi auzit nici măcar de titlurile lucrărilor poetului, să nu-ţi dai nici osteneala de a controla şi a te convinge că în ediţii separate sau în cea mai populară ediţie eminesciană s'au publicat în întregime la paginile:

293—302: Amor pierdut—viaţă pierdută

303—310: Mira

311—312: Andrei Mureşan

276—292: Bogdan Dragoş

220—334: *Laïs*

335—343: *Histrion*

şi să ai imprudenţa de a anunţa descoperirea celei de „a doua operă a lui M. Eminescu”, să mai găseşti şi îndrăzneala de a învinui de „superficialitate” pe cei cari s'au ocupat până la tine de opera lui Eminescu — este ceea ce trece de marginile oricărei închipuiri şi nu credem nici un atribut prea tare pentru a stigmatiza această metodă „ştiinţifică”.

În finalul articolului, d-l Al. Ciorănescu conchide:

„Se vede din toate acestea cât de puțin și cât de vag cunoaștem activitatea literară a lui Eminescu”.

Intr'adevăr, autorul nu și-a dat seama de severul verdict ce și l-a rostit și noi convenim cu d-sa în constatarea: „cât de puțin și vag se cunoaște opera lui Eminescu”. Faptul în sine n'ar avea nici o importanță — cu toată melancolia ce se desprinde din logica lucrurilor că unii oameni cari au trecut prin școală dovedesc asimilarea unui capital de cunoștințe atât de redus — dacă chiar aceștia n'ar căuta să pătrundă în public cu pretenții de revelații și muștrări.

In revista *«Litere»*.

București, 1 Oct. 1934.

SCHILLER ȘI EMINESCU

Reeditarea unei erori

Disciplina oricărei științe impune ca metodă principiul fundamental de racordare a subiectului cu întregul material documentar existent. Numai o perfectă cunoaștere a ceea ce s'a făcut de către înaintași, poate garanta siguranța precizărilor și deschide perspectiva unor noi contribuțiuni, de valoare. Desconsiderarea acestui principiu egalează cu totală desorientare în câmpul de exploatare sau chiar cu însăși necunoașterea subiectului.

S'ar fi crezut că anumite probleme care privesc viața și opera lui Eminescu ar fi fost definitiv elucidate și că istoria literaturii sau criticii românești nu va mai reveni să reediteze, din generație în generație, aceleași erori, fără să țină socoteală de studiile din trecut și rezultatele obținute.

Unul dintre numeroasele cazuri se găsește în *Revista Fundațiilor Regale* (1 Sept.), unde într'un articol sub titlul „A doua operă a lui M. Eminescu”, d-l Al. Ciorănescu reeditează pentru nu știm a câta

oară greșala de a atribui lui Eminescu traducerea poemului lui Schiller *Moartea lui Wallenstein*, ultima parte din trilogia cu numele eroului.

Cu 30 ani în urmă d-l G. Bogdan-Duică în minuțiosul său studiu asupra traducătorilor lui Schiller și identificării lor, scrie: „*Dar, deodată cu Pelimon, ale cărui Flori etc. apar la 1864, apare în Iași, tot la 1864 Moartea lui Wallenstein tradusă de E. M.; era d-șoara Emilia Maiorescu. Acesta este întâiul semn al unei vremi mai bune pentru Schiller*” (Luceafărul 1905, p. 190).

Că *Emilia Maiorescu* este traducătoarea poemei schilleriene, nu mai încapă nici un fel de discuție. Dacă însă trebuie totuși să se inziste asupra rândurilor d-lui Al. Ciorănescu, atunci poate numai din motivul de a arăta că asemenea incursiuni n'ar trebui să se facă în istoria literaturii. Ar fi de dorit ca cel puțin pe viitor verva speculativă în cercetările științifice să fie înlocuită cu soliditatea cunoștințelor în materie, pentru a evita astfel producerea haosului.

Traducerea „*Moartea lui Wallenstein*” a apărut în primăvara anului 1864. Probabil deci că a fost făcută cel mai târziu în 1863. Căci un poem în cinci acte, în versuri, din cea mai desăvârșită operă a lui Schiller, dă drept la presupunerea că traducătorul a

avut de muncit cel puțin jumătate de an și o altă jumătate să fi fost necesară pentru imprimarea lucrării. Născut la 20 Dec. 1849, Eminescu ar fi trebuit, în consecință, să se fi ocupat cu traducerea tragediei „*Moartea lui Wallenstein*”, la vârsta de 13 ani și câteva zile. Dacă ar fi să admitem nașterea poetului la 1850, atunci această muncă și grea și plină de cugetare matură se pune în sarcina unui copil de 12 ani trecuți. Oricât de excepțional s'a dovedit Eminescu la acea vârstă, pentru un elev român între 12—13 ani este exclusă posibilitatea de înțelegere a textului german schillerian, ale cărui idei exprimă adânci frământări omenesti, complicate conflicte sufletești ale eroului, în tragedia politică a epocii. De interes, nici nu mai vorbim. Cine urmărește apoi traducerea românească paralel cu originalul, constată ușor că Emilia Maiorescu, căsătorită mai târziu Humpel, mai în vârstă decât Titu, s'a folosit de un text german interpretat și adnotat, pentru a descoperi toate înțelesurile poemului și a se feri să denatureze ideile originale. Este oare logic să se atribue această metodă unui copil, al cărui talent ar fi avut nevoie de timp pentru asimilarea unui anume capital de cunoștinți, și pentru o desăvârșită familiarizare cu limba germană?

Situând traducerea în anii de liceu ai lui Eminescu, ea trebuia să se facă la sfârșitul clasei a doua

sau la începutul clasei a treia. E cu puțință ca o minte crudă să se fi gândit măcar la o asemenea încercare, necum s'o fi dus la bun sfârșit? Dacă te lași ademenit de simplele inițiale ale numelui, și acele inversate, și dacă acesta este singurul punct de plecare pentru a invoca paternitatea traducerii în favorul lui Eminescu, te identifiți cu procedeul lui *Iosif Vulcan* dela 1885 și ajungi, firește, la aceeaș concluzie, nu stabilești însă un adevăr. Însăși „obișnuința școlărească ușor explicabilă la învățăcelul Eminovici” (Al. C. ibid. pg. 633), *nu corespunde realității*, deoarece Eminovici semna în anii săi dela liceul din Cernăuți *M. G. Eminovici* (cfr. facsimilele din 1885 reproduse de *Leca Morariu* în *buletinul Mihai Eminescu* I/930 pg. 26, 27 și 28). Și punerea în legătură a trupei *Fany Tardini* cu „Junimea” din Iași pentru tipărirea „*Morții lui Wallenstein*” este din domeniul fanteziei. Întâia stagiune a trupei *Tardini* la Cernăuți a fost în primăvara anului 1864. Ori traducerea se găsea atunci sub tipar, dacă nu chiar din iarna anului 1863. Deci: cum e admisibilă presupunerea că trupa abia sosită în Cernăuți, un băeat de liceu de clasa a III-ar ar fi luat contact cu însăși Doamna *Fany Tardini*, că aceasta ar fi intervenit la societatea „Junimea” și că ar fi „facilitat tipărirea ostanelilor școlarului precoce”? Așadar: *Eminescu—Schiller: „Wallenstein”, Fany Tardini—Junimea: —*

Maiorescu—Pogor—I. C. Negruzzi—T. Rosetti P. P. Carp — bani mulți pentru ca în doi timpi și trei mișcări să se tipărească o traducere, a cărei supra prețuire le-o atribue d-l Al. Ciorănescu celor de sus, pe care însă d-sa o caracterizează cu cuvintele: „*Traducerea e lipsită de preț literar. Scrisă într-o limbă mediocră, necolorată și îngreuiată de o ortografie etimologică destul de anevoioasă, ea arată toate slăbiciunile și stângăciile inerente unui început. Importanța ei rămâne astfel mai cu seamă de natură istorică, servind la stabilirea mai exactă debuturilor lui Eminescu*” (idem, ibid. pg. 633). Amestec de întâmplări, aruncare peste cap a datelor, clasică formă de anacronisme: „*1864 e anul în care Eminescu, școlar la Cernăuți, fuge de acolo cu trupa Tardini*” (Al. Ciorănescu, ibid. pg. 633). Adevărul: Eminescu „se ia pe urma trupei Tardini, în Martie 1865” (*Leca Morariu*, bul. Mihai Eminescu, 1930 pg. 28), deci într’a doua stagiune a trupei Tardini la Cernăuți. Astfel, din simple presumpții se clădesc false ipoteze, pe baza cărora se descopere pentru istoria literaturii cea de „*a doua operă a lui Eminescu*”, prin „*stabilirea mai exactă (!) a debuturilor lui Eminescu*”.

Cercul restrâns al întemeetorilor „Junimii”, sau poate chiar numai fratele traducătoarei, Titu Maiorescu, s’a ocupat de tipărirea *Morții lui Wallenstein*, la finea anului 1863 sau la începutul anului 1864.

Ne întemeiem afirmația pe scrisoarea lui *Iacob C. Negruzzi* din 1 Iunie 1864 către *Al. Gregoriady-Bonachy*), în care ni se fac și următoarele revelațiuni, cu privire la chestiunea în discuție:

„*In lipsa acelor cărți*” — scrie I. C. Negruzzi — „*âți voi trimite inse altele, anume: traducerea tragediei Macbeth în versul de Petre Carp (prețiu la cinci lei), și traducerea tragediei „Mărtea lui Wallenstein” de E. M., se dice che autorulu ar fi Emilia Majorescu. Și această traducere e în versuri și a reusitu nu se pôte mai bine*”.

Scrisoarea lui Iacob C. Negruzzi se găsește, în original la *Academia Română* și a fost publicată (în *Studii și Documente Literare* III, pg. 334/4).

Piesa, despre care d-l Al. Ciorănescu află ceva din „*Viața lui Eminescu*” de G. Călinescu, este cu totul alceva: „*Indată după primirea răvășului D-voastre*” — scrie I. G. Sbiera, fostul profesor al lui Eminescu, către Titu Maiorescu, — „*am fost la sora răposatului M. Eminescu, la doamna Aglaia Drogli și i-am comunicat dorința D-voastre. Mi-a răspuns că biografia ce i-a făcut-o I. Vulcan în numărul 2 din Familia, anul 1885, ar conține cam totul ce-și aduce și domnia sa aminte ca mai remarcabil din copilăria lui, doară atâta ar mai adaoge că el, în vârstă de 16 ani a compus o dramă în cinci acte pe o singură*

coală de hârtie" (Scrisoarea este reprodusă în *St. D. L.* III, pg. 116/117). Așa dar: *la vârsta de 16 ani, o dramă în 5 acte pe o singură coală de hârtie*, putea fi un proiect oarecare, nu traducerea poemului schillerian, care în text tipărit cu literă petit cuprinde 172 pagini.

„Misteriosul” *E. M.* a dorit să rămână necunoscut, și Titu Maiorescu împreună cu prietenii săi dela Junimea n’au divulgat-o pe adevărata vinovată: Emilia Maiorescu. De aceea și fraza lui Iacob C. Negruzzi din scrisoarea către Bonachi: „se dice che autorulu ar fi Emilia Majorescu”.

Titu Maiorescu însă în repetate rânduri a onorat cu atențiune realizarea surorii sale. În studiul său „*Despre Poesia Rumână*” citează pasagii traduse din *Moartea lui Wallenstein* (Conv. Lit. 1867 I pg. 4), iar când la 1901 Titu Maiorescu alcătuește *Crestomația de bucăți alese din autori germani*, în traduceri românești, nu uită de soră-sa *Emilia Maiorescu-Humpel*, traducătoarea poemului schillerian „*Moartea lui Wallenstein*”, și reproduce scena a XV-a din actul al III-lea (pag. 116—123, București, Socec 1901).

DELA SINTEZĂ LA COMPILAȚIE

EMINESCU ȘI GOETHE

În *Revista Fundațiilor Regale* (Oct. 1934) d-l Ion Sân-Giorgiu stăruie, pe întinsul a 32 pagini, asupra legăturii dintre „Eminescu și spiritul german”. Cu cinci ani în urmă autorul publicase studiul „Mihail Eminescu și Goethe” (Craiova, Ramuri), în care aducea valoroase dovezi de influență goetheană în unele din poeziile poetului nostru. Ele sunt — pe cât știm — contribuții originale și constituie un merit incontestabil al cercetătorului și un pas de adâncire și explorare a exuberantei jungle spirituale eminesciene, cu revelații de motive literare comune sau, uneori, cu neîndoelnică recunoaștere a unor izvoare de inspirație. Chiar dacă în multe cazuri constatările de asemenea natură li s’ar putea opune argumentul coincidenței, atât de frecvente în substanța și forma structurală a creațiilor de circulație universală.

DELA SINTEZĂ LA COMPILAȚIE

Pornind dela intenția de a ne înfățișa sintetic spiritul german „în atelierul artistic al poetului”, d-l

Ion Sân-Giorgiu izbutește, de astă dată, în mod admirabil, să coboare sinteza la o simplă compilație de date, și acelea — cu excepția celor din sfera lui Goethe — străine, înșiruite la întâmplare, după cum i-au căzut în mâni cercetările altora, compilație lipsită de o concepție originală, de unitate și succesiune logică între cauză și efect. Lucrarea autorului are mai curând aspectul unei catalogări de date cunoscute. Se impunea însă frământarea și coordonarea materialului în așa fel, încât substanța din agregatele eterogene să exercite acea putere de coesiune, care, desființând calitatea componentelor de piese individuale, să le transforme într-o nouă realizare. Aci trebuia să intervină afirmarea originalității d-lui Ion Sân-Giorgiu.

Ca un „diletant grăbit” și cu aceeași „superficialitate încântată de sine” reproșată altora, scriitorul și-a întins fișele pe masa de lucru și ca un abil crupier le-a unit apoi, artificial, cu o împletură atât de refractară, încât mozaicul se descompune dela sine în articolele compilate. Pentru că nici măcar acel secundar material, căruia îi revine rolul să formeze coesiunea în pluritatea elementelor nu este original, ci, în bună măsură, o contrafacere prin perifrasarea comentariilor dela izvoarele utilizate până la repetarea amănuntului; considerațiile proprii nu se impun

organic din nexul causal, iar compoziția devine simultan și proces de descompunere.

OBSESIA SIGURANȚEI ȘI VANITATEA ORIGINALITĂȚII

Ar fi însă nedrept, dacă n'am recunoaște autorului și aport personal de lucruri noi, care sunt cu atât mai interesante, cu cât incoherența își dă mână cu contradicția, hazardul se găsește în bună prietenie cu lipsa de probitate profesională.

Vom menționa dela început ținuta științifică puțin obișnuită în lucrările oamenilor, cari, chinuiți de scrupule sau neliniștiți de îndoeli, își deschid anume portite, ca rezervă pentru o ieșire onorabilă, în imperfecțiunea de care sunt convinși. La d-l Ion Sân-Giorgiu fenomenul apare exact invers: d-sa este absolut sigur de tot ce afirmă și de aceea se mișcă în cuprinsul studiului cu termeni ca aceștia: „*Este așadar foarte probabil că*”... (pg. 58); „*Este foarte probabil că*”... (59); „*Intr'adevăr, Eminescu*”... (59); „*Desigur că*”... (62); „*Nu mai încape îndoială că*”... (64); „*In orice caz e sigur că*”... (64); „*Cu siguranță că*”... (65); „*Fără îndoială că*”... (66); „*Este deci foarte firesc ca*”... (78); „*Este sigur că*”... (78) ș. a. m. d.

„Este așadar foarte probabil că” autorul suferă de obsesia siguranței. De aceea, vorbește categoric,

predilecția superlativului stăruie în sugestii, iar când d-l Ion Sân-Giorgiu se mai gândește și la o probabilitate, ea este „foarte” și îndoiala: „nu este îndoială că”..., așa încât certitudinea absolută dibue numai după variate forme de exprimare.

Și totuși plastronul scrobit se poate șifona.

„Desigur că în cele din urmă două clase primare Eminescu a primit întâile noțiuni de literatură germană” — scrie d-l Ion Sân-Giorgiu (pg. 57); iar la vârsta de 12—13 ani „Eminescu traducea pe Wallenstein al lui Schiller” — ne învâța tot prin *Rev. Fundațiilor Regale* dela înălțime de catedră: d-l Al. Ciorănescu. Precum se vede știința noastră progresează minunat, și dacă „sinteza” d-lui Ion Sân-Giorgiu ar mai fi zăbovit câțiva ani, n’ar fi exclus să se descopere vre-o frailă, care să fi cântat micului Michael chiar cântec de leagăn german:

„Röslein, Röslein, Röslein rot,

„Röslein auf der Heiden...

și atunci ce de mai teorii pe capul d-lui Ion Sân-Giorgiu!...

După ce termini lectura articolului, rămâi cu strania impresie că „la o mai atentă confruntare a textelor eminesciene” cu Goethe, Schiller, Novalis, Tieck, Hölderlin, Gottschall, Eichendorff — (d-l profesor de literatură germană scrie de 3 ori, în pagini

diferite Eichendorf) — etc., etc., etc., cu Hegel, Kant, Schopenhauer, — opera de căpetenie a poetului român s'ar baza pe reminiscențe, influențe și izvoare de inspirație:

„Poezia lirică eminesciană e o contopire și o sinteză de motive romantice culese și întâlnite întâmplător de poet și admirabil asimilate în cele din urmă” (*Ion Sân-Giorgiu*, R. F. R., pg. 78).

Și poporul românesc, care se mândrea până acum că Eminescu simbolizează sinteza puterii sale de cugetare și simțire, explozia energiilor acumulate în zeci de generații, iluminare serafică, rezonanță seculară din însuși fluxul și refluxul său lăuntric, autentic și specific, și tocmai cu acest timbru național de originalitate acceptat în universal, — ar rămâne profund desamăgit, dacă l-ar lua în serios pe d-l profesor și ar crede ce d-sa însuși nu poate să creadă, anume că:„poezia lirică eminesciană se compune din motive culese sau întâlnite întâmplător de poet”...

Nu! Eminescu nu este motiv străin, nu este rendez-vous întâmplător, nu-i fabricant de asimilări, ci Eminescu este cometa Halley proorocită cu sute de ani în urmă de socotelile naturii ca rezultată a calităților și aspirațiunilor unui popor; Eminescu este vioara străbună pe care au cântat cronicarii veacurilor stinse și lăutarii de mai târziu; Eminescu este fluerul prin care ciobanul își doinește jalea, este bu-

ciumul ce se înalță majestos și amenințător în zare, plângând durerea unui neam și prevestindu-i totuși viitor măreț. Eminescu este biciu de Crist în biserica profanată de venetici, este Samariteanul care vindecă plăgile de pe trupul unei clase prădate, schingiuite, însângerate; poezia lirică a lui Eminescu este vibrarea coardelor acelei viori fără de 'nceput și fără sfârșit — sunete pornite din adâncuri de tristețe și vuet de furtună...

La sfârșit de pasajii revine, ca un refren, generositatea autorului care caută să atenueze efectul afirmațiilor, prin concesiuni ca acestea: „Nu se poate însă accentua cu prea multă tărie influența unui singur poet romantic german asupra lui Eminescu” (78). Cu tărie se poate accentua, și chiar cu multă tărie, dar „cu *prea* multă tărie”, nu! Înălțimea dela care d-l Ion Sân-Giorgiu îl drămăluște pe bietul Eminescu tinde să devină amețitoare și nu se poate contesta că istoria literaturii comparate a ajuns, prin caracterul investigațiilor și disecărilor atomice, în faza ridicolului desăvârșit, pentru că: în primul rând, autorul nu dovedește cu texte nimic, nici „influența unui singur poet german”, nici a mai multora, iar ceea ce ar fi să constituie un argument, nu-i aparține.

Linia șerpuitoare a criticului în interiorul subiec-

tului se explică prin folosirea punctelor de vedere ale diferiților cercetători, ale căror rezultate d-sa nu le poate domina, ci ele îl stăpânesc și nu-i permit să se fixeze într'o atitudine omogenă, hotărâtă. Așa se face că Eminescu este când schopenhauerian, când „diluator” al filosofului german, când adversar „atacând pesimismul lui Schopenhauer”. Cu alte cuvinte, d-l Ion Sân-Giorgiu conchide afirmativ, când și autorul pe care-l utilizează are aceeaș părere; din moment ce trece în mileul altui cercetător, d-l Ion Sân-Giorgiu adoptă opinia acestuia din urmă. Astfel, după afirmația primului urmând negația echivalentă a celui de al doilea, personalitatea criticului figurează cu rezultatul matematic dintre un egal de plus și minus.

LIPSA DE PROBITATE PROFESIONALĂ

În orgoliul de a apare cât mai original, istoricul literar dă dovadă și de lipsa celei mai elementare probități profesionale, evitând uneori să citeze izvoare utilizate, altădată falsificând înțelesul textelor, pentru ca pe baza unui text făurit adhoc să poată da iluzia unei teze juste și combateri rezonabile. În felul acesta d-l Ion Sân-Giorgiu parvine să se ia la harță cu propriile-i afirmații.

Volumul al IV-lea din „Studii și Documente

Literare” aducea un text german găsit printre hârtiile lui Eminescu la Academia Română. Repet: textul original este în limba germană. După normele stabilite și urmate în seria documentelor, am tradus textul în limba română, dându-l paralel cu textul german. Fiecare cetitor însă ar putea traduce altfel, deoarece limba germană a lui Eminescu este atât de propriu germană, încât nu lipsesc nici cuvinte, cari în scrisul marilor talente se impun pentru a de-săvârși eufonia frazei. Am tradus textul german al lui Eminescu, întâmpinând mari dificultăți, așa încât tălmăcirea românească îmi aparține cu toată răspunderea greșelilor sau stângăciilor. Apoi: Scrisoarea lui Eminescu nici nu se știe, dacă e cu adevărat o scrisoare, dacă și cui a fost expediată. Din context am conchis că ar fi fost menită unei reviste germane, după conținut, stil și grafie, am presupus că o pot data cu anul 1874. În unele locuri am descifrat scrisul lui Eminescu altfel de cum cetise G. Bogdan-Duică. D-l Ion Sân-Giorgiu fără să dea vreun amănunt nou, repetă ceea ce am spus eu: „Există o foarte curioasă scrisoare a lui Eminescu — probabil din 1874 — către o revistă germană naționalistă” (pg. 68). Și d-sa omite să spună de unde ia informația, că ar exista acea „foarte curioasă scrisoare” și pe ce-și bazează probabilitatea datării ei cu anul 1874. G. Bogdan-Duică, prudent, o data cu 1872—

1874, D. Murărașu credea că ar fi din timpul studiilor dela Viena (1869—1872). Criticul nostru însă ține să-și lanseze vederile originale..., repetând *categoric* ceea ce eu spuneam cu *rezerva* impusă de circumstanțe. Eu am dat cota ciornei dela Acad. Rom. — d-l Ion Sân-Giorgiu susține că „există o scrisoare”; eu am pus titlu: „Către o revistă germană” — d-l Ion Sân-Giorgiu repetă aidoma; eu am motivat datarea cu 1874 și am spus: probabil din 1874, d-l Ion Sân-Giorgiu mă imită fără nici o motivare, fără să se razime pe citarea izvorului... Dar dacă eu am greșit, este drept ca d-l Ion Sân-Giorgiu să suporte riscul de a fi tras la răspundere pentru o greșală, pe care aș fi comis-o eu și d-l Ion Sân-Giorgiu asumându-și-o prin tăinuirea numelui meu, să devină complice și țap ispășitor? Intre originalitatea sistemului de a te folosi de munca altuia însușindu-ți până și presumpțiile streine și ferindu-te să arăți izvorul și originalitatea unei lucrări cu adevărat științifice este o distanță, asupra căreia d-l Ion Sân-Giorgiu ar fi bine să mediteze...

Memoria slujește pe unii mai mult, pe alții mai puțin, după cât de binevoitoare au fost ursitele.

«Astfel poezia „Epigonii” după însăși mărturisirea făcută de poet lui Maiorescu — căruia îi citează într-o scrisoare câteva versuri din Schiller are ca

punct de plecare epigrama „Jeremiada”» (I. Sân-Giorgiu). Nevrând în ruptul capului să citeze, autorul își primește sancțiunea prompt, chiar în propriu-i text, căci dreptatea inerentă îi trimite o clipă memoria la plimbare și mâna scrie în neștire: ..., „mărturisirea făcută de poet lui Maiorescu — căruia îi citează într’o scrisoare”... Dacă se va deschide volumul I-iu din „Studii și Documente Literare”, apărut în 1931, se va vedea că scrisoarea a fost adresată lui Iacob C. Negruzzi, nu lui Maiorescu. Tot acolo (la pg. 324—25) am insistat într’o notă cu petit de o pagină întreagă asupra motivului comun dintre „Jeremiada’ lui Schiller și „Epigonii’ lui Eminescu. Profesorul se folosește și de astă dată de munca altuia și-și atribue meritul originalității, refusând să mărturisească materialul însușit.

Eu spun, la 1931: „*Punctul de plecare al lui Eminescu*”... (St. D. L. I, 325), d-l Ion Sân-Giorgiu zice, la 1934: ..., „*are ca punct de plecare*” (Rev. Fund. R., p. 85).

Adevărat, criticul autor are și o parte de originalitate, în definiția „Jeremiadei” socotind-o drept „epigramă”, ceea ce eu intenționat n’am afirmat și nu o voi face, pentru simplul motiv că „Jeremiada” nu este epigramă. Nici cuprinsul, nici lungimea poeziei, nici structura versului nu permit înserarea ei

între epigrame. „Elegie ironică” o botează un adnotator german, parodie am crede noi.

Nici de textul dela pg. 87, text românesc al meu, nu al lui Eminescu, d-l Ion Sân-Giorgiu nu spune de unde îl copiază; ceva mai mult, d-sa își asumă din nou o răspundere, pentru care nu poartă nici o vină... Eu însumi astăzi n'aș mai traduce cum am tradus în românește textul german al lui Eminescu: ...Germanul este din fire un *venerator* al *hărnicieii* și al *mediocrității* destul de *prostute*, asupritor în schimb a tot ce e într'adevăr excelent și mare. În politică saltimbanci democratici, precupeți liberali, închinători ai așa numitei puteri a faptelor, în artă și literatură tâmpiți și pedanți"... Intregul pasagiu este reprodus de d-l Ion Sân-Giorgiu după traducerea mea, cu acelaș încăpăținat refus al mărturisirii. Admit că traducerea realizată de mine este destul de stângace, cu neologisme „venerator” și „mediocritate” alături de neaoșele „hărnicie” și „prostute”. Imi dedeam seama de nepotrivire. Greutatea de a îmbrăca în haină românească strânsă ideile concise ale lui Eminescu, exprimate în bogata și elastica limbă germană, mai ușor ar fi fost învinsă de regățeanul prin naștere Ion Sân-Giorgiu, care fiind un abil mânăitor al condeiului și dispunând și de lexicul francez, ar fi găsit forme de exprimare mai adecvate stilului emines-

cian. Totuși, în ambianța stilului meu, nimeni nu se poticnește, deoarece traducerea „scrisorii” pare omogenă, pe când pasagiul meu introdus în textul d-lui Ion Sân-Giorgiu izbește neplăcut. Eu am sacrificat forma în folosul fondului, renunțând la intenția de a da o lucrare cu pretenția să satisfacă exigențele estetice literare, preocupat fiind mai mult de redarea fidelă a conținutului științific.

MISTIFICĂRI

Procedeul folosit în legătură cu studiul *Mitei Kremnitz*: „*Un Lenau Român*” (M. Eminescu), este semnificativ pentru felul de a lucra al d-lui Ion Sân-Giorgiu.

La 1910, scriitoarea germană tipărea, în limba germană, eseuul asupra lui Eminescu, pe care-l traduse apoi *Titu Maiorescu* și-l publică în *Convorbiri Literare* (1910, pg. 783). Arhicunoscuta prietenie ideală între Mite Kremnitz și Eminescu trebuie să dea oricui de bănuț, că atitudinea autoarei în expozeul ei critic asupra poetului român, nu putea fi decât aceea care se degajează din operă: de sinceră prosternare... Sunt însă și alte momente în viața Mitei Kremnitz, care îndreptătesc s'o arăte binevoitoare nu atât față de poezia fostului ei prieten, cât mai cu seamă față de țara noastră, despre care își luase angajamentul să

serie într'o țară străină, într'o limbă străină, pentru un public străin. Ea a trăit cea mai frumoasă parte din viață în România; când publica articolul despre Eminescu, își știa rămășițele pământești ale soțului înmormântat sub glia noastră; după stabilirea în Germania, a întreținut corespondență foarte animată cu unii dintre scriitorii junimiști; în care nu odată își exprima dorul de munții românești și văile noastre, de oamenii, în mijlocul cărora și-a petrecut tinerețea. Un elementar discernământ în aceste lucruri ar fi fost în măsură să-l fi oprit pe d-l Ion Sân-Giorgiu de a se hazarda în invenția uluitoare: „A spune, de pildă, că Eminescu e „un Lenau român”, în sensul că el este doar interpretul în limba română a liricului german, e o exagerare care-și are originea în articolul de odinioară al traducătoarei lui Eminescu, Mite Kremnitz, precum e o eroare să faci din Eminescu un sclav al lui Schopenhauer” (Ion Sân-Giorgiu, pag. 78).

Din textul citat rezultă că d-l Ion Sân-Giorgiu n'a citit articolul Mitei Kremnitz și că-i ghicește numai cuprinsul, în sensul intențiilor d-sale; sau: l-a citit și nu l-a înțeles, ceea ce ar fi greu de presupus; sau că l-a citit, l-a înțeles, și-i mistifică înțelesul făurindu-și o teză falsă, ca să aibă ce combate.

Măsluirilor d-lui Ion Sân-Giorgiu vom opune aprecierile Mitei Kremnitz despre Eminescu, citând chiar

din pomenitul articol, aprecieri până la înălţimea cărorora nu s'a ridicat încă nimeni în istoria literaturii noastre. Le reproducem şi pentru clasică lor frumuseţe şi cu scopul ca, în ingrata noastră preocupare de a mătura măruntele şi meschinele precupeţiri din *Revista Fundaţiilor Regale*, să smulgem o clipă pe cetitori din atmosfera înăbuşitoare şi să-i conducem pe plaiurile luminoase, pline de aer şi perspectivă, în textul autoarei germane:

„Mihail Eminescu” — spune Mite Kremnitz — „care în floarea vârstei a căzut pradă alienării mintale — prin poeziile sale pline de căldură lăuntrică şi de frumuseţe a mărit şi a înălţat limba neamului său, i-a dat aripi. A creat cântece şi poezii, dintre care unele au marele ritm, marele suflet şi marea cugetare a înaltelor opere de artă. A desgropat forme vechi din comoara limbii populare, a aflat acorduri nouă”.

„Intunerecul îl învălui prea de vreme, ^{tot} ca ceea ce zăcea ascuns în sufletul său să fi putut ajunge la maturitate. Nu apucase încă a-şi aduce la o formă deplină întreaga sa personalitate şi întreaga sa independenţă. Impetuoşitatea şi valurile tinereţii tot se mai revărsau dincolo de liniile artei, şi mâni îngăduitoare nu ţineau frânele destul de strâns; Pegas spumega şi se asvârlea dincolo de graniţele măsurii.

Poeziilor sale mai lungi le lipsește înălțuirea strânsă”.

„În mai toate însă se îngrămădesc idei și simțiri care se înalță din adevărata adâncime de poet, iar ici și colo vuesește câte un imn de o putere sguduitoare, câte un cântec cu viers de o simplitate mișcătoare”.

„Nu numai în soarta sa tragică e înrudit cu poetul german dela miazăzi-răsărit, cu Nicolaus Lenau; și din accentele lui Eminescu răsună a jale, într'o tainică potrivire melancolică meditativă care umplea inima sa plină de simțiri. *Să nu socotiți însă că Eminescu era un epigon. Toate poeziile sale sânt mărturisiri de credință, confesiuni*”.

„Având rădăcinile în pământul românesc, talentul singuratec al lui Mihail Eminescu se înalță peste patria sa și peste cultura ei artistică, cum se înalță pururea peste predecesorii și contemporanii săi o individualitate excepțională. Cugetări pe care el le-a turnat în forme pline de melodie pot veni să ceară, cu fruntea sus, și în alte țări mândrul drept de cetățenie al minții superioare” (784).

Așadar, în vreme ce scriitoarea germană accentuează clar și cu avertisment categoric: „*Să nu socotiți însă că Eminescu era un epigon. Toate poeziile sale sunt mărturisiri de credință, confesiuni*”, d-l Ion Sân-Giorgiu pretinde a fi găsit în articolul Mitei

Kremnitz afirmația că Eminescu ar fi „un Lenau român” — *„în sensul că el este doar interpretul în limba română a liricului german”*. Și acum ne întrebăm: a cetit într’adevăr d-l I. S.-G. pasagiul, în care Mite Kremnitz își concentrează critica asupra valorii poeziei eminesciene și dacă l-a cetit, a fost atât de greu de priceput că nu e vorba „doar de o interpretare în limba română a liricului german”, ci de-un poet român de anvergura lui Lenau, cu asemănări în viață și înrudită atmosferă în operă? Și reproșul criticului că: „e o eroare să faci din Eminescu un sclav al lui Schopenhauer” — nu vizează pe nimeni, deoarece nimeni n’a făcut „din Eminescu un sclav al lui Schopenhauer”. Evident că autorul nu combate nici pe Mite Kremnitz, și de vreme ce nu citează pe alții, la cari s’ar referi replicile d-sale, nu rămâne decât constatarea că d-l Ion Sân-Giorgiu inventează lucruri eronate, pentru ca din imaginatul câmp de luptă biruința d-sale să se deseneze grav, în nimbul superiorității științifice.

Pentru cei cari obosesc făcând expediții prin prăfuite hrisoave germane și când găbuesc două-trei cuvinte de apropiere, trâmbiță influențe, motive, reminiscențe, imitații, ne întoarcem cu drag la constatarea Mitei Kremnitz, o *străină*, și reproducem încă

odată textul: „*Eminescu a desgropat forme vechi din comoara limbii populare, a aflat acorduri nouă*”.

Va apare în curând lucrarea lui D. Murărașu despre influența poeziei populare românești asupra lui Eminescu, și fără puțință de replică se va evidenția atunci că sufletul lui Eminescu, inima și creierul lui, pământul nostru și poporul românesc cu cel mai bogat folklor din lume sunt fețele pietrei nestemate, prin cari pornesc din însăși adâncimea substanței scânteerile policrome în simfonia timpurilor.

În măsura în care consideri munca înaintașilor tăi, ți se întoarce cătră tine și pentru tine respectul și încrederea generală. Oricât de mesteșugit ai cârpi fațada construcției, de sub tencuiala peticită rânjește provocator lipsa de serioșitate și temeinicie. Se pare însă că asemenea gânduri și sentimente nu s’au prea abătut prin ființa fericită și preocupată de sine a preopinentului nostru. Scrupule, teama de a fi descoperit, jenă că pe urmele tale s’ar putea lua cineva făcându-te atent că n’ai călcat drept — sunt nimicuri în avântul spre cucerirea renumelui de erudit...

Nimeni nu poate pretinde d-lui Ion Sân-Giorgiu să dea probe de erudiție. Onestitatea însă i se cere cu toată rigoarea, fiindcă autorul este și profesor și în această calitate are datoria să învețe tinerii universitari să muncească cinstit, să-i inițieze în metodele

de lucru și disciplina științifică și mai de ales să fie conduși de acel scrupul de conștiință și probitate, care nici o clipă să nu le umbrească mândria rectitudinii morale. Oricari ar fi rezultatele științifice obținute, pe primul plan trebuie să rămână preocuparea creșterii caracterelor și nicăiri nu se dovedește tărie sau slăbiciune de caracter, micime sau noblețe de suflet decât în modul *cum* te prezinți nu *ce* prezinți într'o lucrare.

La început de an școlar universitar ținem această lecție etică de istorie literară, cu toate concluziile care se impun singure, aspre și necruțătoare, pentru conversioniștii din domeniul celor spirituale.

În revista «*Litere*».

București, 1 Ian. 1935.

CRONICA ÎMPRUMUTURILOR DE ÎNZESTRARE

Prin caracterul răspunsului ce-l dă¹, unui participant la polemică² d-l *Ion Sân-Giorgiu* trădează obișnuita psihologie a oricărui împricinat: simțindu-se încolțit de toate părțile³, la început simulează liniștit nedumerire, apoi ridică vocea, face gălăgie,

¹ În *Adevărul Lit. și Art.*, nr. 732 din 16 Dec. 1934.

² *Ibid.*, nr. 731 din 8 Dec. 1934.

³ Și alte publicații periodice au subliniat cuprinsul articolului «*Dela sinteză la compilație*».

stinge lumina și împrăștiind fum și epitete, încearcă să producă astfel atmosferă proprie evadării. Ba, când i se pare că a scăpat de coșmarul conștiinței încărcate și al obligației de a se justifica, ajuns în largul său, trece dela apărare la atac.

În fața acuzației că într-o manifestare scriitoricească a excelat printr'un cumul de maladii, mistificând, măsluind, inventând, împrumutând în formă nepermisă, — în locul argumentelor de susținere, autorul dă noi probe de incorectitudine științifică, ocotind invinuirile principale, trecând peste altele cu spirite eftine sau stăruind asupra unor chestiuni lăaturalnice și producând banale diversiuini.

„*In studiul meu despre Eminescu*” — spune d-l Ion Sân-Giorgiu — „*am utilizat, printre altele, și două scrisori ale lui Eminescu, pe care d-l Torouțiu le-a copiat dela Academia Română și le-a tipărit în culegerile sale de „Studii și documente”*”.

Te uluește temeritatea cu care d-l Ion Sân-Giorgiu lansează neadevăruri. Nu se jenează la gândul că vre-un student sau alt cetitor curios să afle de partea cui este adevărul în această polemică, s'ar duce la Academia Română și ar încerca să se convingă de existența textului incriminat; și când i se va răspunde că un asemenea text eminescian românesc nu există la Academia Română și că prin urmare, d-l Torouțiu, nu putea să-l copieze de acolo; și când apoi

profesorul va sta față în față cu acel student documentat asupra valorii adevărului propovăduit prin activitatea științifică...

Pentru tot cazul, întru cât mă privește, după terminarea acestei replici, vreau să mă dau bătut și să nu mai revin, deoarece nu sunt în stare să țin piept cu ingeniositatea și curajul preopinentului meu.

În articolul „*Dela sinteză la compilație*” am evitat într’adins să-l învinovățesc pe d-l Ion Sân-Giorgiu că a „utilizat, printre altele, și două scrisori ale lui Eminescu pe care d-l Torouțiu le-a copiat dela Academia Română”, ci am afirmat că d-l I. S. G. și-a însușit texte fără să arate izvorul. Imediat am dat și explicația, pe care o repet și susțin: textul însușit de autorul „studiului” „sintetizat” nu există nicăiera în limba română, afară de cartea din care le-a copiat („*Studii și Doc. Lit.*”). Eu nu l’am copiat dela Academia Română, ci l-am obținut prin traducerea textului german al lui Eminescu, și această traducere, a mea, a intrat cuvânt cu cuvânt în componența „studiului” d-lui Ion Sân-Giorgiu, cu omisiunea citării autorului. *Exact în acest sens s’a sesizat și cronicarul Adevărului Literar și Artistic.*

Dacă însă autorul susține contrarul și caută drum de ieșire, ca să scape de stigmatul plagiatului, îl in-

vităm să fotografieze dela Academia Română manuscrisul lui Eminescu și să dea în facsimil următorul text:

Ion Sân-Giorgiu 1934

(Rev. Fund. Reg. Oct. pg. 97) «Căci germanul este din fire un «venerator al hărniciei și al me- «diocrității destul de prostuțe, a- «supritor în schimb a tot ce e «într'adevăr excelent și mare. In «politică saltimbanci democra- «tici, precupeți liberali, închină- «tori ai așa numitei puteri a fap- «telor, în artă și literatură tîm- «piți și pedanți».

I. E. Torouțiu 1933

(«Studii și Doc. Lit.» IV pg. 117) «Căci Germanul este din fire un «venerator al hărniciei și al me- «diocrității destul de prostuțe, a- «supritor în schimb a tot ce e «într'adevăr excelent și mare. In «politică saltimbanci democra- «tici, precupeți liberali, închină- «tori ai așa numitei puteri a fap- «telor, în artă și literatură tîm- «piți și pedanți».

De nota mea în petit, în care fac paralela între „*Jeremiada*” lui Schiller și „*Epigonii*” lui Eminescu, originalul autor de „sinteze” nu mai afirmă că am copiat-o dela Academia Română, ceea ce însă nu-l oprește să rețină fraze, ca aceasta:

Ion Sân-Giorgiu (1934)

... «are ca punct de plecare...)

I. E. Torouțiu (1933)

«Punctul de plecare a lui Emi- nescu...)

și să simuleze în acelaș timp dispreț pentru fapta tipografică a editorului.

Aci, d-l Ion Sân-Giorgiu nu răspunde, ca și la acuzația compilației prin absorbirea *părții substanțiale*

aparținând altor autori, a căror ținută de sobrietate științifică a fost transformată numai în caracteristicul limbaj bombastic al făuritorului de preținse sinteze, uneori făcând trimiterile de rigoare, altădată omițându-le, pentru a da impresia unui capital științific propriu; *originalitatea aportului său personal* stă în afirmații fără nici un temei istoric, în exagerări de natură nu atât să provoace ilaritate, cât îngrijorare, căci semnatarul eseului inventă, ca să aibă ce combate, și combătând, se combate.

Am putea fi și de acord cu d-l Ion Sân-Giorgiu, că n'ar fi strict necesar să se indice locul unde se găsesc și scrisorile românești ale lui Eminescu, dacă de acelea ar fi fost vorba. Asemenea trimiteri slăbesc, uneori, vioiciunea ideii și obosesc atențiunea cetitorului. Așa de exemplu, absurd ar fi să pretinzi cuiva, care citând câteva strofe din „Luceafărul” sau din altă poezie cu putere circulatorie, să arăte ediția și pagina. În măsură mai mare sau mai redusă, fiecare devenim ediție ambulantă a unui autor favorit. Dar: d-l Ion Sân-Giorgiu mistifică vorbind în răspunsul d-sale de scrisorile românești ale lui Eminescu și încercând să scape prin diversiune de învinuirea că a utilizat textul meu românesc tălmăcit după materialul eminescian, original în limba germană.

În svârcolirea disculpării, autorul se silește să gă-

sească și un complice, pentru circumstanțe atenuante, și are noroc să mă prindă chiar pe mine, care am folosit în „Hermann și Dorothea” scrisori de-ale lui Schiller și Goethe, fără să arăt de unde le-am luat. Adevărat. Este însă o esențială deosebire: textul românesc folosit de d-l Ion Sân-Giorgiu a fost tradus de mine, după textul german al lui Eminescu, pe când scrisorile lui Goethe și ale lui Schiller n'au fost traduse de d-l Ion Sân-Giorgiu, ci eu mi le-am tălmăcit, iar dacă osteneala ar fi fost a d-lui Ion Sân-Giorgiu, nu ezitam o clipă să-l citez, pentru dreptul ce l-ar fi avut, răspunderea ce și-ar fi luat și, degajarea mea indicând izvorul. Așadar, la d-l Ion Sân-Giorgiu e vorba de însușirea unei munci străine, ceea ce înseamnă: *incorectitudine științifică*.

„Se știe însă că în lucrările de sinteză nu se obișnuiește să se citeze la fiecare pas ediția operelor și scrisorilor aparținând poetului interpretat” (I. S.-G.). Întâiu, termenul compilație nu este sinonim cu sinteză, decât în cazul înțelesului lor etimologic-primativ, care înseamnă a compune, a alcătui un întreg, lipind sau cusând mai multe piese, una lângă alta, sau a face din 3 articole bune, al patrulea articol —; dacă vrei, poți să-l numești și sinteză, cum bunăoară sinteză sunt și pantalonii unui bufon, cu un crac alb, cu celălalt roșu, căci *închizând binișor ochii*, ai ilu-

zia culorii a treia din amestecul culorilor... Probabil la o asemenea sinteză s'a gândit autorul, și atunci ar fi nedrept să-l combați, deoarece *deschizând ochii*, iluzia dispare și distingi bine: un crac alb, un crac roșu. Că d-l Ion Sân-Giorgiu vede mereu roz, e un dar dela natură... „*Nu se obișnuiește să citezi la fiecare pas*”, dar o singură dată, din 5—6 ori, tot ar fi fi trebuit să se obișnuească, și atunci n'ar fi fost necesar să se arunce răspunderea în capul acarului Păun, invocând pentru toate cazurile „accident grafic”.

Din simulacrul de răspuns al d-lui Ion Sân-Giorgiu se desprinde permanenta grijă de a mă numi editor, iar lucrările mele faptă tipografică sau culegere de documente. În credința de a-mi fi dat certificat de inferioritate, care să mă pună la locul meu de tipograf sau editor, d-l profesor Ion Sân-Giorgiu socotește că aceasta poate fi pârghie pentru înălțarea d-sale. Eu însă îi voiu întoarce abilitatea și convins fiind că, dincolo de măruntele mizerii ale zilei, fiecare este și rămâne acolo, unde îl fixează definitiv faptele și caracterul său, — voiu declara că altă dată am fost ce-am fost, iar astăzi sunt și vreau să mă numesc cu cinste editor și tipograf și că oricine, în orice calitate are totdeauna dreptul să protesteze, când

munca altora va fi exploatată fără nici un scrupul și cu desconsiderarea celor mai elementare comandamente ale științei de către presumțioși ai catedrelor universitare. Și acest protest se produce, nu din orgoliul personal, ci dintr'un gând ceva mai înalt, până la care structura personalității d-lui Ion Sân-Giorgiu a dat dovadă că nu se poate ridica.

In revista «*Litere*».

București, 1 Ian. 1935.

ION SÂN-GIORGIU: „EMINESCU UND DER DEUTSCHE GEIST“¹.

Conferință la Berlin

Profesorul de romanistică dela Universitatea din Berlin, d-l *Ernst Gamillscheg*, cunoscut prin lucrările sale de specialitate și prin simpatia ce o are față de noi, a hotărât ca la Seminarul său să se țină o serie de conferințe cu privire la viața și activitatea popoarelor romanice². În acest scop organizatorul s'a adresat oamenilor de știință din diferite țări. Excursurile se publică apoi atât în ediții separate, cât și reunite, după popoare, într'o colecție sub titlul „*Vom Leben und Wirken der Romanen*”.

Seria întâia o reprezintă *Spania*, până în Februarie 1936, cu 9 broșuri, a doua aparține *României* cu 12 conferințe.

Ciclul românesc a fost deschis de către *N. Iorga*, s'a continuat de alți învățați români, printre cari vom

¹ «Eminescu și spiritul german».

² «Vom Leben und Wirken der Romanen».

remarca prezența lui *Sextil Pușcariu, S. Mehedinți, Al. Tzigara Samurcaș, Ioan Lupaș* ș. a.

Desigur că o asemenea inițiativă, tradusă în fapt și ținută într'un ritm destul de vioiu, trebuie să bucure pe oricine și să trezească interesul nu numai al iubitorilor de știință, ci și al popoarelor în general, cari se ostenesc să ajungă la o cât mai exactă și profundă cunoaștere și deci la o reciprocă prețuire.

Meritul întreg revine prietenului nostru, filoromânul *Ernst Gamillscheg*, care la începutul acestui an era invitatul Universităților Cernăuți și București, unde a fost întâmpinat cu toată afecțiunea și tradiționala ospitalitate românească.

Nu știm însă căror împrejurări și sugestii, printre distinșii conferențieri la cea dintâi Universitate a imperiului german, se datorește invitația d-lui *Ion Sân-Giorgiu*, care și-a transformat în conferință publică, în limba germană, articolul „*Eminescu și spiritul german*”, publicat la 1934 în „*Revista Fundațiilor Regale*”, cu singura deosebire că, la totala lipsă de spirit critic din 1934, bine cunoscuta-i loquacitate de astădată a mai îngroșat numărul aberațiilor și apoi l-a prezintat din nou pe Eminescu drept anexă a spiritului și culturii germane, care raportată la organismul structural românesc, s'ar putea oricând opera și înlătura, fără să i se simtă absența.

Că d-l Ion Sân-Giorgiu n'a ezitat o clipă măcar să accepte o amabilă sau poate și numai o convențională invitație să conferențieze la Berlin, de acest fapt, oricine-l cunoaște, s'ar minuna tot atât de puțin, ca și dacă ai afla că d-sa s'a invitat singur, știindu-se „de 14 ani reprezentant al culturii germane în capitala României”³ și deci considerându-se „împunătorul culturii românești la cea dintâi Universitate germană”⁴, precum afirmă conferențiarul dela Berlin, în alocuția sa către public.

Prezintarea d-lui Ion Sân-Giorgiu este însă atât de insolită și lipsită de modestie și bun simț, încât auditorul trebuie să se fi jenat de absența oricărei jene din partea presumțiosului oaspe.

Evident n'am fi fost în stare să știm exact ce a vorbit „plenipotențiarul” culturii românești în capitala Germaniei, dacă prin Februarie vitrinele românești din capitală și probabil și din alte centre ale țării n'ar fi atras atențiunea apariției în broșură a conferinței d-lui Ion Sân-Giorgiu⁵.

³ ...«nachdem ich 14 Jahre lang als freiwilliger Vertreter der deutschen Kultur in der Hauptstadt Rumaeniens gewirkt habe»... (I. Sân-Giorgiu, în broșura citată la nota 5, pg. 1).

⁴ ...«der Bevollmächtigte der rumaenischen Kultur auf der ersten deutschen Universitaet»... (Idem, ibid., pg. 1).

⁵ «Vom Leben und Wirken der Romanen. / (Sammlung von Vorträgen die im Romanischen Seminar der Friedrich-Wilhelms-Universitaet zu Berlin gehalten wurden) / herausgegeben von Ernst

Egocentrismul „profesorului dela Universitatea din București”⁶ nu cunoaște nici o margine, iar modestia se vede că nu face parte din apanajul calităților d-lui Ion Sân-Giorgiu. Chiar la început, în îndeplinirea formalităților de curtuosie, conferențiarul repetă de zece ori „eu”, în 16 rânduri, uneori de două sau chiar de trei ori într’un singur rând tipărit în broșură⁷.

Fără nici o grijă de prestigiul adevăratului om de știință, demn față de sine însuși și în acelaș timp cuviincios față de asistență, „misionarul” culturii românești pierde dela primele fraze rostite simpatia auditorului, prin repetarea infinită a „eu”-ului „dela înălțimea acestei catedre”⁸, atitudine care trebuie să fi provocat mai curând ilaritate decât interes, sentiment ce-l încerci oricând îl asculți pe d-l Ion Sân-Giorgiu rostind cu gravitate nimicuri și trecând cu

Gamillscheg / II. Rumaenische Reihe, Heft 11. / *Eminescu und der deutsche Geist* / von / *Ion Sân-Giorgiu* / Professor an der Universitaet Bucearest. / Jena und Leipzig / Verlag von Wilhelm Gronau / W. Agricola / 1936. — 24 pagini.

⁶ Noi știam și cu noi știe și Berlinul că titularul catedrei de limba și literatura germană dela Universitatea din București este *Simion C. Mândrescu*.

⁷ ...«Bevor *ich* meinen Vortrag beginne, will *ich*...; ...«die *mir* durch die Einladung»...; ..«*ich* hoffe, dass *ich*»...; ..«wenn *ich*»...; ...«*ich* bin glücklich, nachdem *ich*»...; «*ich* bin überzeugt»...; ...«als indem *ich* die Beziehungen aufdecke»... (Idem, *ibid.*, pg. 1).

⁸ ...«von diesem Katheder herab»... (Idem, *ibid.*, pg. 1).

nevinovăție copilărească peste lucruri vrednice de subliniat.

Obsedat de înfățișarea personalității sale până la suspectă mentalitate, toate celelalte preocupări cad oricând și oriunde pe plan secundar. Dacă relevarea interdependenței dintre Eminescu și spiritul german s'ar fi mărginit numai la reproducerea ineptiilor din „Revista Fundațiilor Regale”, firește că această dare de seamă asupra conferinței și broșurii germane a d-lui Ion Sân-Giorgiu n'ar avea nici un rost, deoarece cu privire la paginile din „Revista Fundațiilor Regale” am stăruit, altă dată, în revista „Litere”. (Cfr. articolul precedent). Sunt însă o sumă de noi erori, incoerențe, rapturi, falșuri, voite sau inconștiente, înspăimântătoare absență a oricărui discernământ,acompaniate de nesățioasă autoidolatrie. Intenționând să-l înalțe pe Eminescu, izbuteste să prezinte pe cel dintâiu geniu poetic al României ca pe un „sultan”⁹, care după ce a prădat de-a stins și pustiit pe unde a trecut, și-a durat „după propriul său geniu” opera neperitoare... de „92 poezii” definitive, fiindcă „așa a stabilit C. Botez în ediția sa critică”¹⁰. În schimb la aceste 92 poezii, la „fragmen-

⁹ ...«grand seigneur»... (Idem, ibid., pg. 22).

¹⁰ Idem, ibid., pg. 4—5.

tele sale de... „romane (?) și nuvele”, poetul genial s'a influențat din: Eichendorff, Goethe, Lenau, Schiller, E. Th. A. Hoffmann, Schopenhauer, Max Nordau, Hegel, Kant, Novalis, Ludwig Tieck, Gottfried Keller, Gaetano (sic!) Cerri.

Drept dovadă în ce mod Eminescu a fost în stare să fie „congenial” sau uneori chiar superior poeziilor germani, conferențiarul citează poezia lui Gottfried Keller „Vezi tu steaua” și cea a lui Eminescu „La steaua care-a răsărit”... Cu toate stăruitoarele afirmații ale oratorului, nesuținute însă de argumente și exemplificări, că poetul român și-a asimilat și a elaborat în atelierul său influențele, reminiscențele, cu toate acestea Eminescu, grație pripirii și superficialității d-lui Ion Sân-Giorgiu, apare în fața străinătății ca unul dintre cei mai abili plagiatori. Însăși ideea de a confrunța poezia lui Keller cu cea a lui Eminescu devine nefastă pentru sprijinirea tezei. Carența metodologiei critice și a însușirilor de istoric al literaturii comparate se dovedește și mai mult, când d. I. S. G. vrea să argumenteze prin sonetul „Veneției” imposibilitatea lui Eminescu de a traduce. Ca și când ar fi un lucru nou că specificul mister al oricărei limbi respinge a priori orice încercare de a reda, cu absolută fidelitate, nuanțele ideilor și gama sentimentelor, dintr'o limbă într'alta.

Când s'a publicat, de către alții ¹¹, acest sonet, nu s'a ținut socoteală că este o genială traducere a lui Eminescu după Cajetan Cerri. Însă, în ediția cu adevărat critică a Poeziilor lui Eminescu, îngrijită de G. Ibrăileanu, la sumar se pune mențiunea „după C. Cerri”.

Se știe că în vara anului 1883 poetul român a suferit primul acces de întunecare. După câteva luni de internare în sanatorul Sutz, a fost transportat la Oberdöbling, unde a stat până la începutul anului 1884. În acest interval s'a tipărit și lansat în volum prima culegere din poeziile lui Eminescu; data exactă a apariției celei dintâi ediții de poezii sub îngrijirea lui Titu Maiorescu ar fi 16/28 Decembrie 1883 ¹². Acesta scrie surorii sale Emilia Humpel la 6/18 Dec. 1883: „...,peste vre-o zece zile apare volumul” [de poezii], cari „așa cum sunt orânduite sunt cele mai strălucite din câte s'au scris vre-odată în românește și unele chiar în alte limbi. Unele absolut inedite, mai ales un foarte frumos sonet despre Veneția și o

¹¹ De Titu Maiorescu în ed. I-a a poeziilor lui Eminescu și *Conv. Lit.*, 1 Ian. 1884, pg. 367.

¹² Cfr. *Studii și Documente Literare*, V 12 și 408 și G. Ibrăileanu, «Edițiile Poeziilor lui Eminescu», în *Viața Românească*, Ianuar 1927 XIX, I 92—93. G. Ibrăileanu arată că ziarul «*Românulu*» anunța apariția volumului «*Joi 22 Dec. 1883*» (l. cit. pg. 93), iar C. Botez deduce în mod logic că din vreme ce ziarul tipărit și

Glossă”¹³. Revista „Convorbiri Literare” pune la bibliografie volumul lui Eminescu în n-rul dela 1 Ianuarie 1884.

Dacă în Glossă există sau nu influență schilleriană, precum și în alte poezii, conferențiarul trebuia să facă proba, nu să se mulțumească numai la înșirarea nesfârșitului lanț de clasici sau poeți minori germani, dela cari poezia eminesciană a trebuit să absoarbă fond, formă, etc.

În general probitatea oricărui istoric literar stabilește o delimitare în creațiunea poetică a lui Eminescu: „Luceafărul” publicat în „Almanahul Societății »România Jună«” din anul 1883 și „Doina” sunt ultimele din prima categorie a poeziilor, căroră poetul le-a dat drept de circulație publică, încă înainte de îmbolnăvire, deși „Doina” este tipărit în „Conv. Lit.” o lună după producerea catastrofei, iar pentru „Luceafărul” publicat în numărul din August 1883 se arată chiar printr’o notă că este „După Almanahul Societății »România Jună«”. A doua categorie sunt cele 25 poezii înglobate de Maiorescu în prima ediție, cari „au fost aflate în manuscris pe la unele

răspândit cu data de 22 Dec., «volumul datat 1884, s’a pus în vânzare în librării întră dela 20 Dec. 1883». (Cfr. C. Botez, M. Eminescu, Poesii. pg. IV. Ed. Cultura Națională).

¹³ St. D. L. V, 18.

persoane particulare”¹⁴ și cari nu stau nici într’un raport cu voința poetului de a fi publicate în forma definitivă, fără nici o mențiune a influențelor, reminențelor sau indicație că unele sunt traduceri după autori germani. Acele 25 poezii publicate după 1883 fie în volum, fie în Conv. Literare trebuie considerate postume, deoarece «Eminescu în perioada de „însănătoșare” nu mai era omul de altădată, cum ne spun toți. Maiorescu zice că după „însănătoșare” Eminescu era „degenerat în forma lui intelectuală și etică”»...

«Așa dar, marele poet *murise*. Rămăsese alt cineva, cineva inferior, inferior creatorului poeziilor — inferior volumului».

«Realitatea este că în perioadele de „însănătoșare” toată lumea a făcut ce a „voit” cu opera lui Eminescu și chiar cu numele lui — afară de el»¹⁵.

«*Characterul de postume al poeziilor inspirate după alții*» — continuă G. Ibrăileanu — «(și al celor care eventual s’ar mai găsi că sunt inspirate) *apără pe Eminescu de orice bănuială de incorectitudine literară*. Bineînțeles, că incorectitudinea aceasta chiar de-ar fi existat, *aproape nici nu ar fi fost o... incorectitudine...* căci „traduceri” ca aceea a *Sonetului*

¹⁴ T. Maiorescu, în prefață.

¹⁵ G. Ibrăileanu, *ibid.* 96.

Veneției sunt opere originale. Și s'ar putea zice fără paradox că meritul *artistic* pur se vădește mai bine în astfel de traduceri decât chiar în poeziile originale, căci e mai ușor de găsit forma perfectă admirabilă pentru propriile tale idei decât pentru ale altora. După mine, proba cea mai puternică a artei infinite a lui Eminescu sunt „traducerile” lui. Și faptul că s'a aplicat cu atâta răbdare și înverșunare să scoată o perlă din *Sonetul Veneției* (dovadă mulțimea variantelor) — dintr'o poezie care nu era a lui — ne arată pe artistul de rasă din el».

Nu era însă cazul ca G. Ibrăileanu nici măcar să pună *problema incorectitudinii literare a lui Eminescu și apoi s'o combată*, (ce-i drept, într'o formă atât de frumoasă și convingător în fond), *pentru că: Eminescu în ms. 2262, fol. 193 notează că Veneția e „după C. Cerri”, iar în acelaș ms. la fol. 142 spune: „Sonet. Imitație”*.

Admițând ipoteza că prăbușirea lui Eminescu din 1883 n'ar fi fost definitivă, ar fi fost mai mult ca sigur că după o completă însănătoșire, poetul și-ar fi dat osteneala, scrupulos cum îl cunoaștem din anii strălucirii, să-și îngrijească singur o ediție, după criteriile cronologice, sau cine poate bănuiești după cari alte criterii. Atunci n'ar fi lipsit formulele impuse de istoria literaturii, la unele poezii; traducere după,

reminiscente din... ș. a. m. d., cum Eminescu însuși indicase altă dată la „Foae veștedă” pentru „Conv. Lit.” din 1879: „După *N. Lenau*” sau la „Mănușa” traducere după *Schiller*. Deși poetul s’a stins la 1889, în următoarele ediții dintre 1883—89 n’a făcut nici o modificare.

În studiul său despre „Edițiile Poeziilor lui Eminescu”¹⁶, G. Ibrăileanu se întreabă: ..., „ar fi publicat Eminescu (ca să luăm un exemplu din poeziile inspirate după alții) *Somnoroase păsărele*? Și, dacă ar fi publicat-o, ar fi mărturisit izvorul?”¹⁷. Răspunsul este negreșit afirmativ, după cum probăm cu înseși indicațiile poetului în ms. În ceea ce privește însă inspirația lui Eminescu, „după o poezie germană”, ea este atât de vagă, ecoul atât de îndepărtat, încât abia de se mai pot reține câteva cuvinte comune între o poezie și cealaltă și pretutindeni întâlnite la romantici. *M. Bantaș* a făcut și un mic studiu din comparația lor (*Viața Rom.* 1926 I, pg. 97/8). Pentru edificarea cetitorilor, cari n’au nevoie de mai multă cunoaștere a limbii germane decât cea dobândită în liceu, fie și numai în două-trei clase, le vom reproduce paralel, ca să se poată convinge, dacă la această creație a lui Eminescu e drept să se adauge: „după o poezie germană”:

¹⁶ *Viața Românească* 1927, pg. 85 și urm.

¹⁷ *Idem*, *ibid.* pg. 99.

Somnoroase păsărele

Somnoroase, păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în rămurile —
Noapte bună!

Doar izvoarele suspină
Pe când codrul negru tace;
Dorm și florile 'n grădină —
Dormi în pace!

Trece lebăda pe ape
Între trestii să se culce —
Fie-ți îngerii aproape,
Somnul dulce!

Se ridică mândra lună,
Peste-a nopții feerie
Totu-i vis și armonie —
Noapte bună!

Gute Nacht

So sanft wie auf den Zweigen
Die Vöglein schlafen nun,
Wie sich die Blümchen neigen
Im Schoss der Nacht zu ruh'n,
Wie Engel wieder steigen,
Den Menschen wohl zu thun,
So soll dein Schlummer sein,
So sanft, so selig rein.

So wie der Mond dort helle
Am Firmamente steht,
So wie die klare Quelle
Hier still vorübergeht,
Wie an geweihter Stelle
Ein brünstiges Gebet
So soll dein Träumen sein,
So lauter und so rein.

Und so wie unter Scherzen
Süss tönende Musik,
Wie unbekannt mit Schmerzen
Des Kindes heit'rer Blick,
Wie wonnevoll im Herzen
Der ersten Liebe Glück
Soll dein Erwachen sein,
So selig und so rein.

Radu Manoliu indică și alt izvor de inspirație: *Gute Nacht* de *Karl Drächsler*¹⁷ b. În «*Opera lui Mihai Eminescu*» (vol. V, pg. 380) *G. Călinescu* arată că

¹⁷ b. *Radu Manoliu*: *Izvoarele motivelor și procedeele din poeziile lui Eminescu în Preocupări Literare*, I, nr. 5, pg. 271, cit. apud: *G. Călinescu*: *Opera lui Mihai Eminescu*, vol. V, pg. 380.

«motivul a fost odată la modă» și că «o poezie *Gute Nacht* are și *Geibel*», și «o strofă dintr'o poezie *Good Night* de Hemans» ar putea fi pusă în legătură cu creația lui Eminescu.

În conferința sa, d-l Ion Sân-Giorgiu face enorma greșală de a stărui aproape exclusiv asupra acestor poezii eminesciene quasipostume, nu fiindcă a intenționat să prezinte pe Eminescu în adevărata lumină a creației sale originale, ci pentru că a voit să-l aservească spiritului, literaturii și culturii germane. Sunt citate în conferința dela Berlin tocmai piesele, cari nu s'au tipărit în timpul când Eminescu era deplin sănătos și cari mai pe urmă, ca și acum, nu se pot reproduce fără cuvenitele mențiuni, că la baza lor stau modele străine, firește *numai* acolo unde poetul este de fapt beneficiar al vre-unei realizări străine.

Punerea pe două coloane de către d. Ion Sân-Giorgiu a lui Gottfried Keller și M. Eminescu, îl arată pe poet, cu toate hiperbolicele aprecieri ale musafirului bucureștean la Berlin, în postura unui scriitor, al cărui talent ar fi fost copleșit de influența scrisului german. Citarea sonetului Veneției nu „dovedește imposibilitatea poetului de a traduce”, ci este un exemplu clasic al unui poet traducător congenial, și singurul mod în care o operă poetică poate deveni bun și al altei națiuni, redând nu atât succesiunea

ideilor ci atmosfera, prin utilizarea întregului aparat lingvistic, care modulează, nuanțează, produce muzicalitate, înlesnește plasticitatea. Tocmai sonetul Veneția este o autentică traducere a unui autentic poet. Dealtfel Eminescu s'a și ostenit să mențină integral ideea ultimului vers din sonet — și se știe că în orice sonet cel din urmă vers devine hotărîtor, concludent. Iată-l în originalul german al lui Cerri și la Eminescu:

«Lass ab! die Todten stehn nicht auf, o Knabe!»

«Nu 'nvie morții — e 'n zădar, copile!»

Generos față de Eminescu în epitete bombastice, conferențiarul își distruge propriile premise laudative prin exemplificările intenționat alese ca să fie mai mult pe placul auditorului german, decât să înfățișeze străinătății cea mai înaltă culme a spiritualității românești.

Impresia care se degajează din complexul confușiilor și adulațiilor d-lui Ion Sân-Giorgiu, este că cel mai mare poet român, Eminescu, a reușit să bată recordul abilității în alchimia „contopirii” elementelor străine. Dar că ceva, măcar câtuși de puțin s'ar fi născut și din propriul său creier, că l-ar fi consumat proprii sentimente, că însuși poporul românesc ar fi fost nesecat izvor de inspirație, așa cum a dovedit

recent D. Murărașu în studiul său de academică erudiție, bazat pe oneste și îndelungi cercetări ¹⁸, despre toate acestea d-l Ion Sân-Giorgiu crede că e inutil să vorbească, din moment ce a plecat cu gândul de a se destăinui auditorului german, că d-sa vede în Eminescu o anexă a spiritului german. În concluzie, dacă poetul român n'ar fi găsit corpul, — materialul poetic și științific german —, de care să se anexeze, s'ar fi pierdut în neant, iar opera sa nici nu s'ar fi înfăptuit. Căci, ultima expresie de degradare a lui Eminescu în fața străinilor stă în afirmația conferențiarului: „Pretutindeni el [Eminescu] își caută modele și izvoare” ¹⁹. Cu alte cuvinte poetul nostru reprezentativ n'a creat nimic independent, totul este „contopire din spiritul german și geniul creator al lui Eminescu” ²⁰ prin intermediul „nu numai al uriașei culturi germane, ci și a tot ce-i putea mijloci limba germană” ²¹. Cum se întâmplă de obicei cu cei cari lu-

¹⁸ D. Murărașu, *Eminescu și Literatura populară*, în *Clasicii Români comentați*, pg. 3—128.

¹⁹ ...«Ueberall sucht er sich Vorbilder und Quellen», I. S. G. *ibid.* pg. 22.

²⁰ ...«Aus der Verschmelzung des deutschen Geistes mit dem schaffenden Genie Eminescus entstand ein literarisches Werk». — I. S. G. *ibid.* pg. 23.

²¹ «Eminescus Dichtung hat universalen Gehalt, den ihm nicht nur die riesenhafte deutsche Kultur geboten, sondern auch alles, was ihm die deutsche Sprache vermitteln konnte»—I. S. G. pg. 23.

crează pe apucate — apucate și la propriu și la figurat — și operează cu împrumuturi ca să se înzestreze, d-l Ion Sân-Giorgiu temându-se de explozia propriului său amalgam îl închide hermetic, pentru ca în orice eventualitate să se pună la adăpost: „*O singură concluzie se impune din aceste cercetări comparative a totalei independențe spirituale a lui Eminescu*”²². Concluzia logică însă este exact contrară: totala dependență spirituală a lui Eminescu, exact după „aceste cercetări comparative”. Constatăm cu toată obiectivitatea că ne găsim în fața celor mai bizare concluzii, scoase din cele mai stranii premise, cari dacă în articolul românesc, cu acelaș subiect tipărit în Revista Fundațiilor Regale apăreau în surdina, la Berlin, au fost lansate în cea mai stridentă izbucnire, autorul știindu-se lipsit de orice control.

Vom conveni cu d-l profesor dela Universitatea din București că într'un mediu german tema „Eminescu și spiritul german” a fost o alegere potrivită. Dar nu-i vom cere să priceapă că în elaborarea conferinței trebuia schițată cel puțin ca introducere semnificația și valoarea poeziei lui Eminescu în general, cu accentul ridicat până la cea mai înaltă po-

²² «Einen einzigen Schluss kann man aus diesen vergleichenden Forschungen ziehen: die totale geistige Unabhängigkeit Eminescus». — I. S. G. ibid. 22.

tență pentru opera sa de completă independență și de desăvârșită originalitate, care să devină argument convingător că Eminescu este geniul Românismului, emanație a geniului poporului românesc, nu datorită influenței germane. Pentru acest capitol însă auto-balonarea și adulația era nevoie să fie înlocuite cu acel spirit de demnitate izvorât dintr'o cunoaștere temeinică a adevărului istoric literar, care însă zadarnic s'ar căuta unde n'a existat niciodată.

Universitarul nostru pare să nu se poată fixa asupra numelui de botez al lui Eminescu. Se știe că Muntenii îl vor Mihail (ca și când Mihail Viteazul n'ar fi tot atât de imposibil ca și Mihai Kogălniceanu). Unii îl numesc Mihail, alții Mihai. În Moldova nu-i obișnuită forma decât în Arhanghelii Mihail și Gavriil. Totuși, să nu ne formalizăm și să primim pe Mihail din ediția lui G. Ibrăileanu, pe Mihai după documentarea lui Leca Morariu, în „Viața lui Mihai Eminescu” de G. Călinescu sau în ediția lui C. Botez: Mihai Eminescu, Poezii. Dar d-l Ion Sân-Giorgiu n'are nici o preocupare în acest sens. Când citează lucrări românești, scrie *Michail*, ceea ce nu-i nici românește nici nemțește: I. V. Părășcanu: Michail Eminescu, student la Berlin; C. Botez: Michail Eminescu, Poezii; Ion Sân-Giorgiu: Michail Eminescu și Goethe; în schimb la cartea germană a lui N. N. Botez cu tra-

duceri în limba germană din Eminescu, poetul este numit *Mihai*, singura dată când profesorul respectă exactitatea în citare.

În ceea ce privește indicarea izvoarelor de informație, admitem că într'o conferință nu numai că e imposibilă, dar este și inadmisibilă, decât doar printr'o abilă intercalare. A pretinde cuiva ca într'o conferință să observe rigurositățile metodei științifice, practicate în scris, ar fi absurd. Din moment însă ce conferința se tipărește și când pe tine însuși ai grijă să te citezi, și pe alții, nu-ți este îngăduit să treci în inventarul propriilor descoperiri ceea ce aparține altora. Cercetările lui Ion Grămadă cu privire la C. Cerri — M. Eminescu sunt însușite de d-l Ion Sân-Giorgiu fără nici o jenă, și fără să pomenească nicăierea numelui depozitat. Astfel, întregul pasagiu despre Cerri-Eminescu este un plagiat al d-lui Ion Sân-Giorgiu din Ion Grămadă.

Știam până acum că noțiunea de autor cuprinde anume facultăți spirituale înăscute, cultivate și dezvoltate prin stăruitoare și onestă muncă. Cu metodologia d-lui Ion Sân-Giorgiu și modul de a răspunde când i se arată că nu este în concordanță cu principiile în general stabilite și acceptate de consensul oamenilor de bună credință, se dă noțiunii de autor o nouă definiție. În lexicul conștiinței d-sale autor

poate fi în cele spirituale sinonim cu oricare măsluitor de acte publice în cele materiale. Adică: iai patru-cinci cărți, absorbi esența din ele și văpsind-o în culoarea obrazului tău, numești noua arătare: studiu, istorie sau critică literară, sinteză...

Intr'un răspuns pe care conferențiarul de acum ni-l dădea alt dată, ocolind problema și ca și când ar fi vroit să spună că însăși înălțimea catedrei îi asigură imunitatea față de orice critică și că, chipurile, — domnia-sa domnul profesor universitar Ion Sân-Giorgiu — nici nu se dimite să polemizeze cu oricare necineva, vorbea de „juvenila” mea „suficientă”, în materie de istorie literară, care însă și-ar permite totuși să fredoneze distinsului germanist, romanist, istoric literar, meșter de sinteze, versul din Hermann și Dorothea:

„Nicht war, mein Freund, er kennt nur Adam
und Eva?”

atestând *matura* d-sale *insuficientă*. Căci, nu cores-punde adevărului că Mite Kremnitz ar fi fost *cea dintâi* care la 1910 ar fi relevat asemănarea dintre Eminescu și Lenau ²³. Abundența golurilor d-lui Ion

²³ ...«kein Dichter wie Lenau scheint Eminescus Lieblingsdichter gewesen zu sein. Die Aehnlichkeit der beiden Dichter hat vor 30 Jahren Mite Kremnitz, Eminescus Geliebte und deutsche Übersetzerin, zuerst hervorgehoben»... (Ion Sân-Giorgiu, ibid. pg. 17).

Sân-Giorgiu n'are nimic comun cu istoria literaturii românești, care încă la 1895 înregistra studiul unui profesor suplinitor (nu universitar) la gimnaziul din Târgoviște *Ionescu Raicu-Rion* († 20 April 1895), chiar cu titlul „*Eminescu și Lenau*”. Un fragment dintr'acest studiu a fost reprodus la 1909 de *Octav Minar* în „*Eminescu comemorativ*”, și în fine acelaș studiu se reedita, complet, în „*Biblioteca contimporană*”, nr. 1/1912, păstrând titlul „*Eminescu și Lenau*”. Apoi *C. Lacea*: „*Pesimismul lui Eminescu alături de pesimismul lui Lenau*” în revista „*Luceafărul*” 1909, pg. 164 și urm. Am citat numai două lucrări, una cunoscută cu 15 ani înainte ca *Mite Kremnitz* să-și fi publicat articolul în *Preussische Jahrbücher* dela 1910, și alta din 1909, amândouă însă alăturând numele lui *Lenau* de cel al poetului român. Dar în numeroasele eseuri sau istorii ale literaturii noastre dinainte de 1910? S'ar putea înșira un întreg catastih, însă uluitoarele invenții ale conferențiarului ne-ar obliga să facem o lecție de abecedar din domeniul istoriei literare, pe care, evident, cetitorii n'ar fi obligați s'o suporte.

Indelicatețea și imprudența de a numi pe *Mite Kremnitz* „*iubita*” lui *Eminescu*, chiar acolo în *Berlin*, unde la o vârstă destul de înaintată trăește fiul scriitoarei germane, d-l *George Kremnitz*, putea s'o

facă numai un om care s'a văzut silit să umple timpul hotărît conferinței cu tot ce-i putea trece prin minte și ce aflase pe la colțuri de stradă sau cafeneaua literară. Adevărate de-ar fi fost, și totuși asemenea întâmplări un om delicat și responsabil de ceea ce spune în public le-ar fi trecut sub tăcere, atâta timp cât se știe că trăesc membri direcți ai familiei respective. Dacă de pildă fiul Mitei Kremnitz s'ar fi găsit în sala de cursuri, s'ar fi simțit desigur rușinat că mamă-sa în căsnicia-i fericită cu doctorul Kremnitz a bătut totuși căi lăaturalnice, oricât partenerul ar fi fost un poet de anvergura lui Eminescu. Dar, informația amorului dintre Eminescu și Mite Kremnitz nici nu corespunde adevărului istoric, ci pare să fie luată deadreptul din viețile romanțate ale poetului, cari s'au scris în anii din urmă.

În cunoscutele ei „Amintiri fugare despre Eminescu”, Mite Kremnitz mărturisește, ce-i drept, că poetul, o singură dată, nu și-a putut stăpâni sentimentul de adorație pentru dânsa. De aici însă până la „*Geliebte Eminescus*”, lipsește dovada că Mite Kremnitz ar fi răspuns acelei spontane și singulare aprinderi poetice; iar flacăra lui Eminescu s'a stins deodată, deoarece pe cât ea s'a simțit măgulită în orgoliul feminin de a se ști adorată de un mare poet, pe atât atitudinea potolitoare de soție și mamă demnă

a însemnat pentru Eminescu o bruscată trezire la realitate. Numai un răspuns din partea ei ar fi îndreptăţit calificativul „Geliebte”.

Trecând peste eroarea conferenţiarului de a fi exemplificat valoarea poetică a lui Eminescu prin traduceri mediocre şi demodate, cum sunt cele ale Mitei Kremnitz, care trece în istoria literaturii germane printre prozatoarele minore, (ca poetă nici nu este amintită), vom termina subliniind în conferinţa tipărită unele greşeli inadmisibile:

...„der Dichter erreichte nur schwer das *fünfzigste Lebensjahr*”... adică „poetul abia de a atins vârsta de *cincizeci ani*” (pg. 4). Cu toate acestea d-l profesor spune că Eminescu s'a născut la 15 Ian. 1850 (?) şi că a murit la 6 Iunie 1889. Deci: nu „abia cu greu a atins vârsta de *cincizeci ani*”, ci: n'a ajuns nici la etatea de patruzeci ani.

Profesorul dela Universitatea din Bucureşti face şi o revelaţie: *Eminescu a scris romane şi nuvele*²⁴. „Ceea ce mi-i băător la ochi în *romanele* şi *nuvelele* lui Eminescu, este îndeosebi...”, porneşte frasa bombastică, se învârteşte în jurul marei autorităţi ştiin-

²⁴ «Besonders die ungleichmässige Komposition, jene Mischung von Erzählung und subjektiver Beichte, die die Prosaschriften eines Novalis, E. T. A. Hoffmann und Ludwig Tieck kennzeichnen ist das, was mir in *Eminescus Romanen* und Novellen besonders auffällt».. (pg. 18).

țifice a lui „mie” și se termină cu blufful „romanelor” lui Eminescu. Cum abilitatea verbală a d-lui I. Sân-Giorgiu numai cu anevoe poate fi ținută în frâu, ne așteptăm la întrebarea d-sale: „*Geniu Pustiu* nu e roman”? Da, un roman, nu „romanele lui Eminescu”. Dar conferențiarul în aceeași pagină 18 cu 7 rânduri mai sus, scrie: „Die Novellen *Das wüste Genie*, *Der arme Dionys* und *Cesara* sind Erzählungen, die in Gehalt und Form”... Adică: „*Nuvelele Geniu Pustiu*, *Sărmanul Dionis* și *Cesara* sunt *povestiri*, cari după cuprins și formă”... Prin urmare nu există romane, ci nuvele, cari și ele sunt povestiri. Să ne desmeticim din amețeala vârtejului, în care ne-a adus loquacitatea profesorului universitar și să vedem ce vrea, ce spune, ce înțelege și până unde poate ajunge cu derutarea unui auditor neinițiat în materie.

Așa dar:

...,in Eminescus *Romanen und Novellen*”... (pg. 18);

...,die *Roman-* und *Novellen*fragmente”... (pg. 5).

Dar, dacă „nuvelele *Geniu Pustiu*, *Sărmanul Dionis* și *Cesara* sunt povestiri”, cari sunt romanele lui Eminescu? Și ce înseamnă: „nuvelele sunt povestiri”?

Vom adăoga, la sfârșit, că în pasagiul cu privire la Eminescu-Cerri, conferențiarul îl găetanizează neconținut pe Cerri, numindu-l Gaetano, în loc de Ca-jetan, că pentru aceleași josnice porniri de adulație,

mărește numărul autorilor germani de cari s'ar fi influențat Eminescu și chiar cu riscul de a se pierde în anacronisme ni-l pomeneste și pe Max Nordau cu „Minciunile Convenționale” (1883), ca unul care ar fi contribuit la înseilarea unor pagini din proza lui Eminescu, deși se știe că renumita lucrare a lui Nordau a apărut în anul îmbolnăvirii poetului român. Ceeace Eminescu a reușit să înfiripe după această dată nu prezintă interes pentru un public străin decât în măsura în care d-l Ion Sân-Giorgiu ținea să-l măgulească pe acela și să se înfățișeze pe sine, nu pe adevăratul creator de epocă, limbă, spirit și poezie românească.

Ca desfășurare tematică și dispozitiv, conferința este lipsită de vertebră, de o idee centrală, dela care să pornească toate premisele și spre care în continuitate organică să conveargă toate concluziile, convingătoare pentru auditor; autorul face afirmații neargumentate, pune probleme și nu le rezolvă, dă impresia că este ahtiat să comunice noutăți peste noutăți, ciugulește din dreapta și stânga, amestecând filosofie cu poezie, prezentând drept calități ceea ce în realitate sunt defecte. Cea mai eloquentă dovadă că cine nu stăpânește o materie, nu este în stare s'o expună metodic și s'o strângă în disciplina științifică.

UN PROCES LITERAR : M. EMINESCU ȘI GH. PANU

În volumul al IV-lea din *Studii și Documente Literare* s'a reprodus procesul-verbal al ședinței dela „*Junimea*”, din 1 Septembrie 1872, în care Eminescu își cetise nuvela „*Sermanul Dionis*”.

După mai mult de 30 ani dela data, când se făcuse lectura nuvelei și se tipărise apoi în *Convorbiri Literare*, cunoscutul polemist *Gheorghe Panu* își publică amintirile dela *Junimea*. Cu bogata-i fantezie, cu agerimea spiritului său de savuros gazetar, construiește o adevărată scenă de teatru în evocarea acelei serii. Gh. Panu încearcă să făurească o atmosferă atât de penibilă pentru poet, încât dacă ea ar fi avut un real substrat și dacă nuvela ar fi fost într'adevăr cu atât de dezastruos efect asupra celor cari au ascultat-o, atunci ar fi rămas de mult uitată, ca și efemeridele altor scriitori.

S'a dovedit însă, cu cele mai riguroase mijloace științifice, că *Gheorghe Panu* s'a pretat la falsificarea unei realități istorice, fantasând răutăcios și născocind basme pe seama lui Eminescu și a prestigiului Junimii.

Pentru a ne pune la adăpostul oricărei suspiciuni, s'a reprodus revelatorul proces verbal, nu numai cu literă de tipar, ci și în facsimil. Și cum colecția „Studiilor și Documentelor Literare” în primul rând are rolul să rectifice erori din Istoria Literaturii, lăsând fiecăruia ceea ce i se cuvine și luându-i ceea ce cu nedrept i s'ar fi atribuit, dela început ne-am dat seama că dărâmătorul falșilor idoli trebuie să se aștepte să-i sară în cap moloz din statuiele în prăbușire.

Confruntând amintirile lui Panu cu procesul-verbal al Junimii, am constatat cu uimire, că autorul lor nu luase parte la acea ședință, deși înșirue pagini întregi de malițiozități, cu privire la nuvela „Sermanul Dionis” și la Eminescu, de felul acesta:

„Eminescu continuă, continuă, în mijlocul unei mari plictiseli”...

„Mirmilic (Melik) uită chiar să-și smulgă mustața”. „De aceea noi, cei trei Români, adică Tassu, Lambrior și cu mine (Gh. Panu) ne-am deschis urechile să vedem cum Eminescu are să ne descrie casele, costumele, etc. din timpul lui Alexandru cel Bun”.

Apoi Niculae Gane ar fi șoptit ceva la urechea altuia, Iacob C. Negruzzi, complet desamăgit, de ceea ce avea să aștepte pe bieții cetitori ai „Convorbirilor Literare”, ar fi rămas dezolat de „elucubrațiile” eminesciene.

Ba, se încumetă Gh. Panu, după 30 ani, să reproducă și dialogul următor:

„Apoi, stăi, că nu-i așa”—, *întrerupse Lambrior—*, „D-ta (*Eminescu*) descrii un oraș turcesc, arhitectura din veacul trecut. Subt *Alexandru cel Bun*, *Românii* nu veniseră încă în contact cu *Turcii*”...

În sfârșit, o lamentabilă seară literară descrisă de Gh. Panu cu lux de amănunte și cu satira care ușor s'ar putea degaja dintr'un spectacol ridicul.

Să se noteze bine: Gh. Panu aduce ca martori ai acestei scene pe *Melik (Mirmilic)*, pe *Tassu*, pe *Lambrior*, și pe sine.

Fată de aceste inelegante neexactități ale lui Gh. Panu, cari sunt cu atât mai condamnabile, cu cât s'au îndreptat răutăcios împotriva lui *Eminescu*, am opus documentul facsimilat, procesul verbal din 1 Septembrie 1872, din care rezultă că: în seara când *Eminescu* a citit nuvela, Gh. Panu nu a fost de față, că n'au fost de față nici „cei doi Români” *Tassu* și *Lambrior* și nici chiar *Melik*..., „care uitase să-și smulgă mustața”...

Deci: patru inși, implicați de Gh. Panu în acest proces literar n'au fost prezenți la ședința din seara de 1 Septembrie 1872. Cu toate acestea, Gh. Panu îi citează în amintirile sale, ca să joace rolul de mar-

tori și să dea aparența de confirmare a ceea ce plăsmuitorul amintirilor însuși nu văzuse.

După Gh. Panu, o caragielescă noapte furtunoasă, cu gesticulări disperate ale lui Iacob Negruzzi, cu replicele lui Lambrior, ciulirile urechilor celor „trei Români” Tassu, Lambrior, Gh. Panu, și încremenirea lui Melik....

Ziarul *Adevărul*, care a editat la 1908 pornirile lui Gh. Panu împotriva lui *Eminescu*, *Maiorescu*, *Alexandri*, *Bodnărescu* și a reeditat recent fragmente din acele, în parte, false amintiri, fragmente dintre cari nu lipsesc paginile de ridiculare a lui Eminescu, și cari totuși vor să fie „pentru cultura elevilor”, acest ziar se întreabă într'un articol¹ semnat de d. C. Săteanu: „*Gh. Panu detractor al lui Eminescu?*” Și aci se răsucește de atâtea ori adevărul, de câte ori se tălmăcește și răstălmăcește documentul facsimilat, de câte ori *autorul* închide ochii, ca să nu vadă pe ceilalți martori fictivi ai lui Gh. Panu: *Lambrior*, *Tassu*, *Melik*.

Cu pretenția de a rectifica, d. C. Săteanu încearcă să producă diversiune și se vede silit să mistifice, polemizând nu cu mine ci cu un document existent. Inlocuind realitatea cu abilități gazetărești, d. C. Să-

¹ Din 31 Mai 1934.

teanu vrea să ajungă la concluzia de suprimare a ceea ce nu se poate suprima.

Noul și totuși atât de vechiul sistem de mistificare începe firește cu o întrebare, inevitabilă: „*Să vedem care a fost realitatea?*”, pentru ca tot d. Săteanu, nu documentul, să sugereze imediat cetitorilor și răspunsul: „*În primul rând rămâne în discuție, dacă Gh. Panu a fost sau nu la ședință*”..

Dar, dece, mă rog, întreb eu, să rămână în discuție, dacă documentul spune clar că *Gheorghe Panu n'a fost la ședință*, și că acelaș document ne mai arată că n'au participat nici martorii săi *oculari*: Melik, Tassu, Lambrior.

În opoziție forțată cu cerințele științifice, d. C. Săteanu se întreabă a doua oară: „*Dece nu am admite o presupunere mult mai simplă, care ar rezolva chestiunea într'o clipă, că A. D. Xenopol, grifonându-și la înțeleală procesul verbal, a uitat pur și simplu să-l treacă pe Gh. Panu, cum în alte dăți i se va fi întâmplat și cu alții?*”.

Nu admitem tabula rasa, pentru că:

Întâiu: Înlocuirea unui document printr'o simplă presupunere, ar face parte dintr'o operație, care nu se poate apropia nici de cele mai modeste preocupări ale istoriografiei.

Al doilea: A jigni pe corectul istoric *A. D. Xenopol*,

atribuindu-i „grifonare la iuțeală” și „uitare” la 1872 când s'a întâmplat faptul, și a da câștig de cauză lui Gh. Panu, care și-a publicat amintirile abia după 30 ani, înseamnă să te silești să ajungi la concluzia anticipată premiselor.

Al treilea: Cine are *interesul* să rezolve chestiunea într'o clipă și cui folosește să o rezolve altfel, decum se desprinde din document? Am așteptat 30 ani și am avut răbdare până când adevărul istoriei a țâșnit totuși deasupra neadevărului din amintirile unui scriitor ca Gh. Panu, care poate fi orice, numai istoric literar nu.

Al patrulea: D. C. Săteanu intenționat trece sub tăcere pe ceilalți trei: Tassu, Melik, Lambrior; ar fi fost prea din cale afară să învinuiască pe A. D. Xenopol, că „grifonându-și la iuțeală procesul verbal” i-ar fi uitat și pe aceștia. Ori, procesul verbal ne dovedește lămurit, că nici unul dintre aceștia (cu atât mai puțin patru la un loc) n'au fost de față.

Confuzii, echivocuri, simulacre de întrebări, răspunsuri ad-hoc, fără posibilități de concluzii, toate converg la d. C. Săteanu spre înlăturarea cu orice preț a documentului din 1872, căci după d-sa scrisul are mai puțin valoare decât amintirea, și A. D. Xenopol a greșit la 1872, uitând să treacă patru (nu

unul!) dintre membrii marcanţi, dar Gh. Panu, făurindu-şi amintirile, după 30 ani, n'a putut greşi...

Mulţumesc amabilului meu elogiator, d-lui C. Săteanu pentru ingenioasa metodă indicată, însă îi declar, cu tot regretul pentru d-sa şi cu toată convingerea în ce mă priveşte, că niciodată în orientarea mea nu voi aştepta să treacă 30 de ani pentru reconstituirea memorială a unui fapt, când voi avea documente scrise şi concludente.

Dar, excesiva amabilitate a d-lui C. Săteanu dispare pe măsură ce i se pare că pătrunde în miezul subiectului. D-sa caută să acopere lumina concluziilor cu întunericul presunţiilor. „*Aceste amintiri*” — spune d. C. Săteanu — „*au fost cetite la timp de Maiorescu, Pogor, I. Negruzzi şi N. Gane, cari erau în viaţă şi cari au participat la acea lectură din seara de 1 Septembrie 1872, acasă la Maiorescu. Nici unul dintre aceştia n'a desminţit relatările lui Gh. Panu. Nu l-a desminţit nici Maiorescu, nici Gane care au scris despre Junimea, şi nici cel mai meticulos şi mai precis dintre junimişti, secretarul perpetuu Iacob Negruzzi... Este absolut imposibil ca nici unul dintre corifeii junimişti să nu fi desminţit categoric cele scrise de Panu, dacă într'adevăr Panu ar fi născocit cele ce a scris despre „Sermanul Dionis”*”.

Cum se vede, d. C. Săteanu s'a avântat în sfera

„absolut imposibilului” și a „categoricului”, de unde se exprimă la superlativ, ca ultimă și definitivă instanță.

De aceea, va fi nevoie ca d. Săteanu să fie invitat din nou să se coboare pe pământul tare al realităților.

Intâiu: Este cea mai mare greșală să tragi concluzii pozitive din premise numai negative. Din faptul că n’ar fi răspuns nimeni, nici un junimist, lui Gh. Panu, încă nu se poate concluda că Gh. Panu spune adevărul, sau că procesul verbal ar fi incomplet.

Puteau Junimiștii să aibe o infinitate de motive, care să-i facă să nu intervină, lucru de înțeles mai cu seamă la contemporani. A te juca însă cu infinitul posibilităților și imposibilităților, înseamnă a nu face documentare luminoasă, ci a pluti în neant, și așa nu se scrie istoria.

Apoi: nici exact nu este că nu s’ar fi sesizat nici un junimist de dubioasele amintiri ale lui Gheorghe Panu. Chiar „*cel mai meticulos și mai precis dintre junimiști, secretarul perpetuu al Junimei Iacob Negruzii*”, pe care d. C. Săteanu ni-l citează cu emfază și ca bombă finală, chiar acest Iacob Negruzzi scrie în „Convorbiri Literare”, XLIV, 1910, pg. 1062/63: „Aceste *Amintiri* care descriu mai puțin activita-

tea Societății literare decât a sa proprie și care s'ar fi putut numi mai potrivit Panu în Junimea *nu reproduce totdeauna fapte exacte, dar aceasta nici nu este cu putință, când un autor scrie memoriile sale, după un răstimp de peste 30 ani, fără a avea note sau documente ale epocii*”...

„Cele mai însemnate articole de ziar se acufundă repede în uitare, fiind scrise sub impresia momentului și pentru a servi interese schimbăcioase și trecătoare, pe când studiile serioase se scriu, după cugere matură, cu liniștea ce caracterizează pe omul de știință nepărtinitor și lipsit de patimă. Sigur este că, alegând cariera de bărbat al științei, Gh. Panu ar fi gustat mai multă liniște, și fericire, în locul vieții sbuciumate ce a avut, dar se vede că nu a îngăduit aceasta natura impresionabilă — nerăbdătoare și impulsivă a acestui bărbat inteligent”.

Înainte de a ajunge la încheere, ar fi de dovedit și cu alte argumente, dacă Gh. Panu a fost sau nu un detractor a lui Eminescu. La apariția, în volum, a Amintirilor lui Gh. Panu (București 1908) *Gh. Bogdan-Duică* își începea o analiză critică astfel:

„Ce veți căuta, bunii mei cititori, în această scriere literară a avocatului, publicistului politic și a deputa-

tului liberal Gh. Panu? („Luceafărul”), Sibiu 1909, pg. 1117).

Ați înțeles: Gh. Panu deputat *liberal*, Eminescu, Maiorescu, etc. *conservatori* și adversari înverșunați ai Roșilor.

Altă dovadă că *Panu este un detractor al lui Eminescu*: ...,trebuie să spun că Eminescu la început nu-mi plăcuse deloc, fiindcă fondul poeziilor lui era fals, nedrept, pretențios; pentru că mai târziu Eminescu dacă are inspirațiunea admirabilă și forma frumoasă, însă ca gânditor, dacă nu este mediocru, cele de mai multe ori este absurd” (Gh. Panu: *Săptămâna*, 21 Decembrie 1901, pag. 124; Amintiri dela Junimea din Iași, București 1908, pag. 39).

După G. Bogdan-Duică, vine *Il. Chendi* (în „Luceafărul” 1910 pag. 415/16) și arată că mai toți junimiștii de altă culoare politică nu scapă de critica lui Gh. Panu în Amintiri, mai mult sau mai puțin vehementă și incisivă.

Alecsandri, Creangă, Eminescu, Burlă, toți sunt cu metehne, și unul singur după expunerea lui Gh. Panu rămâne luminos, clar, genial: *Gh. Panu*.

Răsfoind la Academia Română revista lui Panu, dai de pasagiul următor:

„*Creangă a rămas până la moarte țăranul din satul Vânători — mi se pare — de lângă Tg. Neamțului*”

(Gh. Panu, *Săptămâna*, 22 Martie 1902, pag. 189. Pe marginea acestui pasagiu un alt cetitor a scris cu creionul exclamația: „*Ce dracu! Nici de Humulești n'ai auzit?!*”). Cu alte cuvinte „istoricul literar” Gh. Panu își aduce aminte și de replica lui Lambrior dată lui Eminescu la 1872, (deși Lambrior nici nu-l văzuse, nici nu-l auzise pe Eminescu cetind), și vorbind de Creangă *i se pare că-i din satul Vânători etc....* (La 1902: i se părea). Concludent.

În ce-l privește pe Eminescu întreaga atmosferă în Amintirile lui Panu preface istoria în istorie literară. Este o satiră, dacă vreți, o sarje la adresa poetului, nici decum o istorie critică și literară de sobră factură științifică. Panu a fost indiscutabil un polemist abil, un talentat pamfletar, totuși nu de anvergura lui Heine, dar odată găsim-ne pe acest plan cu toți trebuie să judecăm lucrarea sa din latura satirică, politică, nu din cea a istoricului literar. Nervii lui scapă din frâu rațiunea rece, și autorul ajunge să fie stăpânit de sentimente sau resentimente, după împrejurări și oameni.

În *Studii și Documente Literare* nu s'a judecat, dacă Gh. Panu în fond avea sau nu dreptate, în ceea ce privește observațiile sale pur critice asupra nuvelei lui Eminescu, ci s'a constatat doar că întreaga ambianță, întregul înveliș în care memorialistul își

îmbracă acea critică nu se bazează pe o realitate istorică, ci pe făuriri de circumstanță, ca un prolog ce-ți indică declanșarea acțiunii sau un preiudiu, unde se găsește concentrată întreaga pulsație din complexul ce va să se desfășoare.

Panu sau a voit să-și pregătească și câștige cetitorii pentru ideile sale, aducând mărturii false că și alții ar fi auzit disonanțele supărătoare și ar fi reacționat și ei, cum după 30 ani s'a gândit să reacționeze el însuși sau dacă totuși a putut fi sincer, în cazul acesta suntem în fața unui proces patologic de alterare a memoriei, printr'un egocentrism care în chip inconștient, prin autosugestie, a substituit adevăratelor asocieri elemente de imaginație, efect al unei despersonalisări prin care sfârșesc asemenea naturi după mari eforturi și oboseli în viață.

Că și Maiorescu și Pogor au făcut observații nulei lui Eminescu. Sunt însă aceleași? Le vrea d. Săteanu așa. Pentru tot cazul malițiozitatea lui Gh. Panu le-a lipsit. Și: cel puțin aceștia au fost de față. Dar, cui nu făceau Maiorescu și Pogor observații critice? Lui V. Alecsandri, cu „Dumbrava Roșie” și altor. Sunt doar amintite asemenea polemici în procesele verbale ale Junimii. *Sed: est modus in rebus.*

Cu toții știm cum se scriu amintirile. Istoria însă trebuie să știe a le citi.

N'avem pretenția de a fi monopolizat nimic, cu atât mai puțin un adevăr istoric, care este al tuturor și al nimănui și nu poate fi nici clintit, nici răsucit. Ori cine este în drept să-și mărturisească opiniile. Doi factori hotărăsc însă în direcția cui trebuie să se aplece balanța: *Cunoașterea elementelor și mărturisirea lor onestă.*

Nu cu lipsă de durere în suflet suntem siliți să restabilim adevărul. În clipa însă în care ne-am devotat restabilirii lui, am înțeles că durerea nu trebuie să biruie, ci, dimpotrivă, să fie totdeauna sacrificată în fața cultului pentru adevăr.

Memorialiștii, cari n'au nici calitățile istoricilor, de mare răspundere, nici virtutea atât de scrupuloasă a vechilor cronicari, adună cusururile contemporanilor și nu-și dau seama, în patima ce-i stăpânește, că-și trădează și propriul lor cusur.

În general, acestora din urmă, li se poate aplica o cunoscută maximă franceză: „Spune-mi virtuțile pe care le afectezi, ca să-ți arăt precis viciile care te rod”.

În ziarul «*Tara Noastră*».

București, 21 Iunie 1934.

I. — D. MURĂRAȘU : „NAȚIONALISMUL LUI EMINESCU“

Problema *naționalismului lui Eminescu*, deși atât de adesea desbătută în nenumărate articole, merita să fie reluată și tratată științific de un spirit format în *respectul adevărului și documentelor*. Pentru un astfel de spirit, în afară de problema în sine a naționalismului cu formele lui de manifestare, în cadrul unei anumite societăți frământate de idei și sentimente care se pot fixa, trebuiau să se pună și alte probleme; de materialul utilizabil, de metodă, de raccordare a prozei politice cu poezia și proza literară, — și toate acestea spre a se ajunge nu numai la caracterizarea naționalismului, ci și la definirea personalității marelui scriitor și poet.

În ce privește *folosirea materialului*, e de admirat imensitatea muncii depuse de cercetător. Într'adevăr, D. Murărașu nu s'a mulțumit numai să culeagă acele câteva date, pe care i le puneau lesnicios la îndemână cunoscutele ediții curente, ci s'a afundat în cercetări personale ale manuscrisurilor poetului, ale gazetelor la care a colaborat și cu muncă trudnică a ales tot

ce poate elucida problema naționalismului lui Eminescu. Din această osteneală de investigație a ieșit bibliografia bogată a lucrării, în care ni se dau la iveală articole necunoscute până acum, dar pe care D. Murărașu a reușit să le identifice, folosindu-se de datele din manuscriptele Academiei Române. Această bibliografie va fi cel mai sigur îndreptar pentru o eventuală ediție completă a operei ziaristice a lui Eminescu.

În ce privește *metoda*, renunțând la estetismul nebulos și disprețuitor de date precise, și la istorismul care se îngrădește cu date fără să țină seama de frumusețea scrierilor, D. Murărașu, așa cum îi dicta însuși bunul simț, a înțeles că are să se ocupe de o operă, din care o parte este poezie determinată de anume împrejurări, iar altă parte proză politică remarcabilă, care, dacă și azi se citește cu plăcere, e numai fiindcă afară de idei se găsește în ea suflu liric și expresie, adică ceea ce se numește valoare literară; a cercetat deci opera lui Eminescu și din punct de vedere istoric, și literar, fiindcă disciplinele în știință nu se bat cap în cap, ci se ajută, spre a se ajunge la un singur scop: adevărul.

Lucrarea în sine se compune din trei părți distincte, tratând formele de manifestare a naționalismului eminescian —, natura lui intimă, cu trăsăturile

caracteristice și cu substratul lui afectiv și ideologic, — expresia literară a acestui naționalism.

Partea întâia este cea mai dezvoltată, cum e și firesc, deoarece cuprinde o minuțioasă, dar exactă și documentată analiză a tuturor formelor naționalismului eminescian. Mulți cunosc acest naționalism numai sub forma lui de neîmpăcată înverșunare din *Doină*, alții sub acea a unei naive năzuinți de a idealiza trecutul neamului. Era vremea să se cerceteze ce este *înflăcărare*, ce este *critică nemiloasă* și ce devine *element constructiv* în acest naționalism. Astfel, ni se prezintă un Eminescu din copilărie, încălzit de dragostea de neam, dar treptat întrebându-se ce este adevăratul naționalism și ajungând la o întemeiere ideologică a unor sentimente înăscute. Trecutul strămoșesc reînvie subt pana lui Eminescu, evocat în epociile-i de mărire, cristalisat în figuri de voievozi și luptători naționali. Provinciile românești își găsesc locul în activitatea de poet și ziarist a marelui naționalist. Basarabia, Bucovina, Transilvania cu durerile și sbuciumul pentru păstrarea caracterului lor național, formează obiectul multor pagini de poezie și proză politică a lui Eminescu. Sunt remarcabile pasagiile, în care D. Murărașu stabilește corespondența de idei între Eminescu și luptătorii pentru drepturile naționale în Bucovina și Transilvania, în epoca 1870-

1880. Cunoscând perfect dezvoltarea neamului, Eminescu a întrevăzut și sensul istoriei noastre, vestind profetic unirea tuturor Românilor. Poetul scrie calde pagini de îndemn la solidaritatea națională și la propagarea culturii, pentru ca prin cultură să ajungem la unitatea sufletească.

Întreaga această parte din lucrarea lui D. Murărașu cuprinde sentimentele și ideile lui Eminescu până la 1877, când intră ca redactor la ziarul „*Tim-pul*”. Entuziasmului și îndemnului la solidaritate urmează o aspră atitudine critică. Aceasta se putea întrevedea și din câteva poezii de pe la 1870 și din unele notițe, dar acum, la „*Timpul*”, Eminescu dezvoltă cea mai intensă activitate de critică a tot ce i se părea că minează existența națiunii sau îi împiedecă evoluția naturală. În epoca 1877—1883 Eminescu nu mai are nici o încredere în prezent, pe care-l vede lipsit de patriotism curat, lipsit de legături firești cu națiunea, incapabil de a înțelege geniul neamului nostru. Pătura conducătoare „superpusă”, cum îi spune Eminescu, e arătată cu toate păcatele ei și denunțată ca o primejdie pentru viața națională. Politicianismul care invadează toate instituțiile, le degradează și termină prin a împrăștiia demoralizarea și mizeria, este atacat de Eminescu, fără îndurare.

Formele lipsite de fond sunt arătate cu urmările

lor nefaste: sărăcirea poporului de jos și risipirea unei averi care ar putea fi întrebuințate pentru instituții cu adevărat necesare națiunii. *Problema evrească* e analizată cu adâncă cunoștință a nevoilor neamului, și, cu un deosebit spirit politic, Eminescu leagă rezolvarea problemei evrești de soluționarea problemei țărănești, văzând cu o claritate deplină că numai atunci nu vom avea a ne teme de străini, când masa țărănească prin cultură și ridicare materială va ajunge acel nesecat izvor de energie, capabil să refacă treptat, dealungul istoriei, toate clasele sociale ale poporului nostru. Iată de ce cu o dragoste pătimăse Eminescu își întoarce privirea spre pătura de jos, pe care o sokoate singura clasă pozitivă și pe care o apără împotriva pletorei de politicieni și scribi parazitari.

Dar, Eminescu și-a îndreptat atențiunea și spre problemele limbii, literaturii și culturii naționale. El stabilește ca țință pentru neamul românesc crearea unei stări de ordine și de cultură la gurile Dunării.

Intreaga această parte de minuțioasă analiză din lucrarea lui D. Murărașu, ne arată cum la Eminescu toate chestiunile politice, sociale, culturale, economice iau amploarea unor probleme naționale. Până la evidență reiese că ideia națională era la Eminescu obsedantă, că pentru dânsul orice chestiune, orice

persoană se valorificau numai prin raportul ce-l aveau cu marea problemă a existenței și dezvoltării firești a neamului. Dealungul paginilor închinat acestei părți din lucrare, D. Murărașu nu se mulțumește să ne arăte numai sentimentele și ideile lui Eminescu. Deosebita valoare a acestei părți o constituie legarea naționalismului lui Eminescu în manifestările și tendințele lui de toată frământarea ideologică și sentimentală a vremii. Astfel, îl vedem pe Eminescu nu numai în legătură de idei și sentimente cu cei din generația în vârstă, cum sunt Eliade, Bărnăuțiu, Aron Pumnul, nu numai în concordanță de păreri cu junimiștii Titu Maiorescu, Theodor Rosetti, Petre P. Carp, dar și cu sentimente și idei pe care le au adversarii politici I. Brătianu, C. A. Rosetti, B. P. Hasdeu. Observăm, în acelaș timp, coloratura pe care naționalismul lui Eminescu o ia în epoca 1871—1883, potrivit cu evenimentele istorice, cu persoanele cu care poetul a venit în contact, cu scrierile pe care le-a cetit, sau cu luptele politice la care a participat.

Lucrarea nu se putea însă opri la această parte de *analiză*. Se impunea partea de *sinteză*, în care pe baza materialului analizat să se ajungă la definirea naționalismului și personalității lui Eminescu. *Partea a doua* a lucrării: *Natura naționalismului eminescian*

este, desigur, partea cea mai însemnată a operei lui D. Murărașu, nu numai fiindcă cuprinde o largă sinteză a problemei, dar și prin absoluta ei noutate și indiscutabila originalitate.

Analize pentru diferitele aspecte ale naționalismului lui Eminescu s'au mai făcut până la actuala lucrare, dar o sinteză în ce privește dezvoltarea substratului ideologic și trăsăturile lui generale încă nu aveam până la studiul lui Murărașu.

Cât privește dezvoltarea gândirii lui Eminescu, ni se arată, pe baze de date științifice neîndoelnice, evoluția lui Eminescu dela naive sentimente exprimate într'o formă copilărească până la acerba luptă națională, în care alături de viguros sentiment se așează și o armătură ideologică de nesguduit. Ni se dovedește cu precizie științifică stadiul sufletesc al lui Eminescu, la venirea sa în contact nemijlocit cu „*Ju-nimea*”, cunoaștem apoi pe seriosul gânditor din „*Influența austriacă*”, pe naționalistul preocupat de toate problemele românismului dela „*Curierul de Iași*”, pe ideologul care-și restrânge mereu cadrul problemelor, dar cu atât mai mult le adâncește, dela „*Timpu*l”. Pe măsură ce se avântă tot mai mult în polemici politice, naționalismul lui Eminescu capătă o culoare mai aspră, mai înverșunată până ce nu mai cuprinde românismul în hotarele lui naturale, ci se

fixează în special asupra *țărânimii*, care pentru Eminescu sfârșise prin a se confunda cu națiunea. Capitolul „Substratul afectiv și ideologic al naționalismului eminescian” este partea fundamentală a lucrării.

Stăpân deplin pe vastitatea materialului cercetat, D. Murărașu a căutat să înlănțuie principiile călăuzitoare ale lui Eminescu, să stabilească baza ideologică, prin care înțelegem nu numai multiplicitatea aspectelor naționalismului lui Eminescu, nu numai locul pe care-l ocupă ideia națională în opera poetului, ci și coloratura specifică pe care naționalismul îl capătă în cursul imensei activități ziaristice a lui Eminescu, gândire care sub formă de principii și cugetări se difuzează dealungul articolelor și care desigur că, — deși n'a fost expusă de Eminescu în mod sistematic, — în sufletul său formă un tot unitar desăvârșit. Din importantul capitol amintit aflăm concepția lui Eminescu în ce privește națiunea ca supremă categorie socială, căreia trebuie să i se subordoneze viața de stat și toate activitățile, fie economice, fie culturale. Singură națiunea este capabilă să răsbească dealungul veacurilor, iar scopul principal al ei este de a-și asigura existența, prin toate mijloacele posibile. Concepția lui Eminescu asupra statului e determinată de ideile asupra națiunii. Sta-

tul se subordonează națiunii, este un simplu reazim, prin ajutorul căruia națiunea își realizează în fapt virtualitățile ei și-și îndeplinește misiunea hărăzită de destin. Statul trebuie să ocrotească meritul și munca și înainte de orice să fie un stat național. Limba, cultura, școala, acestea au un rol în viața națională numai întru cât sunt expresia geniului național. Școala în special trebuie să fie mijlocul cel mai puternic al statului. Pentru dezvoltarea unui stat, Eminescu are idei precise, pe care Murărașu le analizează cu deosebită claritate. Statul este un organism gingaș, care trăește după legi naturale, progresează în mod evolutiv și nu produce adevărata cultură și civilizație decât prin muncă. Teoria statului ca organism, legile progresului și civilizației, legea muncii, sunt de nenumărate ori expuse de Eminescu și ele singure ne explică înversunarea poetului împotriva formelor noi introduse în țară, împotriva clasei domnitoare și a celei de funcționari — „plebs scribax” —, care pentru Eminescu nu erau decât simple clase parazitare. Din lucrarea lui D. Murărașu se vede clar că chiar și atacurile virulente în contra lui C. A. Rosetti, I. Brătianu, Pherekyde, aveau la bază convingerea lui Eminescu că liberalismul ar putea duce o națiune la destrămare. Deci: la Eminescu nu e vorba de o pornire personală față de membrii

altui partid, ci de o convingere fermă că liberalismul în genere nu poate face ca o naţiune să fie puternică şi să progreseze în mod firesc. În lumina acestei convingeri, atacurile lui Eminescu capătă o scuză deplină.

Odată cu părerile lui Eminescu, în ce priveşte naţiunea, statul, progresul, mijloacele de progres, se pune întrebarea, dacă sociologia lui Eminescu este originală. Din lucrare reiese o mare asemănare de vederi între *Eminescu* şi *Junimea*; de asemeni, după cum ne arată Murăraşu, multe din principiile lui Eminescu sunt pe larg dezvoltate de diferiţi autori străini, germani în special.

Chestiunea influenţelor suferite de Eminescu e trasată în linii generale, şi desigur că cercetările care vor continua şi de aci înainte, ne vor arăta elementele de cultură străină, contopite cu fiinţa sufletească a lui Eminescu.

Partea finală a lucrării tratează problema expresiei literare a naţionalismului lui Eminescu.

Inchinarea câtorva pagini scriitorului politic, a fost o fericită idee din partea lui Murăraşu. Dispunând de calităţi literare deosebite, Eminescu are un suflu particular, o pasiune care se revarsă tumultos, şi e bine că opera politică a acestuia a fost cercetată, cu atâta dragoste pentru subiect.

La capitolul din urmă al lucrării e studiat Eminescu autor al câtorva poezii și scrieri de inspirație națională, autor în special al poeziilor „Epigonii”, „Scrisoarea III-a”, „Doina”. Intre cele trei poezii nu este numai distanță de timp, ci și de dezvoltare sufletească și artistică. Paralel cu trecerea lui Eminescu, scriitorul politic, dela luptă entuziastă, la critică înverșunată, constatăm în poezie trecerea dela lauda trecutului și scepticism la revărsarea de pătimase blesteme la adresa prezentului decăzut și negrei străinătăți, primejdioase pentru specificul vieții naționale. În afară de analiza poeziilor și scoaterea în relief a calităților lor literare, ceea ce constituie o importanță deosebită, este stabilirea legăturilor de idei și expresie între articole politice și poezie, și demonstrarea că la Eminescu n'avem a face decât cu o singură personalitate, care se prezintă cu aceleași trăsături sufletești, și în poezie și în proză.

Privind în lucrarea lui D. Murărașu imensitatea de energie sufletească pe care a revărsat-o Eminescu, câștigăm impresia că prin felul cum sunt grupate chestiunile, autorul a voit să ne dea imaginea unei uriașe piramide cu o bază extrem de solidă, formată de idei și sentimente statornice, și cu un vârful înnimbat de poezie. Acestei piramide, după cum spune Mu-

rărașu, îi pune Eminescu vârf firesc prin scrierea *Doinei*, după care a urmat și prăbușirea poetului...

Este lucrarea lui Murărașu completă? O analiză amănunțită a ei ne face să constatăm că autorul ne-a dat o desăvârșită istorie internă a naționalismului lui Eminescu încadrându-l pe acesta cu o distinsă erudiție în întreaga ambianță ideologică și sentimentală a epocii. Naționalismul lui Eminescu trebuie însă cercetat și'n influențele pe care le-a suferit, și în acelea pe care le-a exercitat. Simțim clar influența „*Junimei*” și a altor scriitori, ni se arată succint influența gândirii germane, franceze, italiene, totuși o cercetare sistematică a influențelor din afară suferite de Eminescu nu avem. D. Murărașu ne anunță însă în *Prefață* o viitoare lucrare asupra *Sămănătorismului*; aceasta ne face să înțelegem că autorul a voit să lucreze cu metodă și că trebuie să ne așteptăm dela d-sa la o treptată realizare, completă, a subiectului în toate liniile lui ample și de matură continuitate.

Suntem obligați să mulțumim lui D. Murărașu că în loc de o pripită și superficială lucrare care să atingă toate problemele, ne-a dat o primă parte, dusă însă la epuizarea subiectului său, prin metodă riguroasă și rațional aparat critic.

Adevărat cercetător literar, pătruns de spirit

științific, D. Murărașu a înțeles că o activitate care nu este capabilă să-și fixeze limite, nu poate produce nimic de valoare științifică. Limitându-și subiectul, D. Murărașu nu ne-a dat aceea ce unii ar fi voit să aibă deodată, dar partea și cartea care ne-a dat-o, formează baza de nesdruncinat a tuturor cercetărilor viitoare, în legătură cu ideologia politică și naționalismul lui Eminescu.

II. — D. MURĂRAȘU — GH. CĂLINESCU

Nu de mult se publicase concurs pentru ocuparea catedrei de limba și literatura germană dela Universitatea din Cernăuți. Dintre cei patru candidați, doi aveau sorți de izbândă deopotrivă de mari, unul, român bucovinean, cu temeinice cunoștințe de specialitate și cu adânci simpatii localnice, câștigate prin distincția caracterului său, celălalt, un sas, nu mai puțin pregătit, însă cu întinse legături politice, rubedenii nu numai printre oamenii dela guvern, ci și în comisia profesorilor universitari, unde se găsea mandatarul unei foarte apropiate rude a d-sale. Forțele candidaților fiind aproape egale, lupta avea să fie grea, însuși corpul profesoral găsimdu-se într'un delicat impas. Dar, în ajunul examenului pentru concurs se întâmplă ceva foarte bizar: poșta aducea profesorilor universitari o broșurică semnată de candidatul german, în care acesta făcea portretul... științific al contra-candidatului său român, și conchidea grav: ..., „ein Mann der Wissenschaft ist er eben nicht". Acest procedeu care descoperia lipsa celui

mai elementar bun simț și a oricărei noțiuni de cavalierism, a indispus atât de mult corpul profesoral, încât într'un tacit consens toate simpatiile se îndreptară, încă înainte de începerea examenului, spre candidatul român. Chiar cei mai binevoitori ai candidatului german strâmbară din nas, când își văzură favoritul demascându-și caracterul într'un mod atât de desgustător. Se mai adăose la această tragi-comedie și actul al doilea, în ziua examenului, când contra-candidatul german avusese grija să aducă în sala de concurs populație germană din Cernăuți și suburbie, în frunte cu preotul catolic, învățători germani, negustori și meseriași, și bietul candidat avu și nefericirea să fie frenetic aplaudat încă înainte de a-și arăta cunoștințele, iar când veni rândul examenului său, să se și încurce, rău de tot, chiar acolo unde se aștepta să lase în urmă pe candidatul român — la filogogia germană —, pentru ca întregul teatru, aranjat dealtfel destul de stângaciu, să se termine cu un bluff pentru candidatul german și să se prefacă într'o strălucită biruință a celui român, care nu se bizuia decât pe știința sa. Ce-a urmat după aceea, se știe. Zadarnic se „îmbolnăvise” „subit” un profesor din Capitală, zadarnice stăruințe pe lângă ministrul de resort, care cel mult atât putea face pentru partizani ținând lucrările în sertar, și tem-

porizând numirea dreaptă, mai dreaptă ca oricare din câte s'ar fi făcut. Sosind apoi în capul departamentului d. prof. N. Iorga, a soluționat chestiunea chiar în prima zi, așa cum dreptatea o cerea.

Când mi-a căzut în mână, în ziua de Florii, numărul din „*Adevărul Literar și Artistic*”, în care d. G. Călinescu, autorul monografiei „*Viața lui Mihai Eminescu*” tipărea articolul despre cartea lui D. Murărașu „*Naționalismul lui Eminescu*”, mi-am adus aminte de întâmplarea revelatoare pentru *caracterele* care se îndeasă la ocuparea locurilor celor mai de cinste și răspundere pentru dezvoltarea vieții noastre spirituale. Poate că din cauza punctelor asemănătoare din procedeul ambelor întâmplări. Articolul d-lui G. Călinescu dovedește nu numai neînțelegerea subiectului lucrării d-lui Murărașu, ci și o totală incapacitate de a prinde în liniile lui largi cuprinsul acestui studiu. În afară de aceasta, găsim în menționatul articol afirmații atât de neîntemeiate, încât ne vine a crede că d-l Călinescu a răsfoit numai lucrarea, despre care avea intențiunea să scrie nu o dare de seamă, ci o înlănțuire de invective. Astfel, d-sa afirmă că d-l Murărașu n'ar ști care-i subiectul lucrării sale. Această chestiune se lămurește însă într'un întreg paragraf (pag. 1—3). D-l Călinescu si-

mulează mirarea că articolele au fost cercetate și din punct de vedere literar, dar frumusețea articolelor lui Eminescu a fost remarcată în atâtea rânduri de alți istorici literari ai noștri, iar Murărașu stabilește cu precizie legăturile de idei și expresie între articole și poezii (pg. XVII, XXVII, XXIX, XXXII; 159, 342—344). D-l G. C. mai afirmă că în lucrarea lui D. Murărașu n'ar fi semne speciale pentru articolele lui Eminescu. La pag. XVII și următoarele însă se găsește o *bibliografie numai a articolelor lui Eminescu*, cu toate datele necesare pentru stabilirea paternității. Acest lucru ne întărește bănuiala noastră că d. Călinescu n'a cetit cartea lui Murărașu. Contrar insinuărilor d-lui Călinescu, autorul studiului „Naționalismul lui Eminescu” arată neconținut legăturile între ideile și sentimentele lui Eminescu și Eliade, Hasdeu, Bărnăuțiu, Ioan Ghica, Junimea, problema naționalismului eminescian fiind cercetată în toată ambianța ideologică și sentimentală a vremii. Și pesimismul lui Eminescu este tratat într'un întreg capitol (pp. 277—286), pe care d. Călinescu de asemeni nu l-a cetit.

Ceea ce-i și mai extraordinar: d. Călinescu „critică” stilul trivial al lui Murărașu și dă ca exemple expresii de ale lui I. Brătianu și Eminescu !... Expresia „bădăranul dela țară” este a lui I. Brătianu, și la pg. 130 din lucrare, Murărașu resumă cu înseși vor-

bele lui Brătianu ideile acestuia în chestiunea formelor fără fond. La fel, expresiunile „pungași”, „cote” sunt ale lui Eminescu în articolul „Spitalele rurale”, lucru care se vede clar la pag. 171.

D-l Călinescu a cetit studiul d-lui D. Murărașu pe apucate, și l-a prezentat cu rea credință. În locul unui studiu de critică literară obiectivă, a scris un virulent articol, al cărui substrat și scop este vizibil pentru toată lumea.

În momentul când apărea cartea d-sale *Viața lui Mihai Eminescu*, d-l Gh. Călinescu și-a atacat colegul cu o înverșunare fără seamăn. Oricine putea s'o facă, d-lui G. Călinescu însă nu-i era permis să-și coboare scrisul până la pogorârea propriului prestigiu. Dacă gestul d-lui Călinescu ar fi pentru prima oară în viața d-sale, l-am lăsa să-și plaseze atacurile neîntemeiate cum îi place. Lucrurile se schimbă însă când ne gândim că agresivitatea criticului cade în recidivă, manifestându-se când împotriva unui binefăcător al său, când în contra unui coleg, în tovărășia cărora, pe acelaș câmp de activitate științifică — dacă pasișarea d-lui Călinescu s'ar putea numi știință — ar trebui să se simtă bine. D-l Călinescu însă a urmărit un singur scop: să atragă atențiunea asupra d-sale. Pentru aceasta n'a avut nici un scrupul în alegerea mijloacelor: trivialitate, falșuri, reacredință. Atitudine

pe cât de suspectă pentru cetitor, pe atât de desonorantă pentru d-sa. D-l Călinescu se face că nu pricepe subiectul adevărat al lucrării d-lui Murărașu, și imaginează un alt subiect — d-l G. Călinescu. Deodată «naționalismul» lui Eminescu devine pentru d-sa «concepția politică» a lui Eminescu. Nu-i însă acelaș lucru concepția politică și naționalismul. Naționalismul este toată revărsarea de idei și sentimente sub imperiul dragostei de neam, dela primele poezii naive ale copilului poet până la clasica *Doină*. Pentru Eminescu toate problemele politice, sociale, culturale, economice, iau amploarea de mari chestiuni naționale și pe toate le desbate spre a ajunge la mărturia simțământului său național.

Această atitudine a urmărit-o d-l Murărașu. Studiul d-sale ar putea purta titlul „Obsesia ideii naționale în opera lui Eminescu”. Chiar și ideile politice sunt pentru Eminescu un simplu substrat al naționalismului său. Că Eminescu a avut o concepție politică e adevărat, dar dacă n’ar fi avut-o, n’am putea oare vorbi de naționalismul lui în primele poezii, în „Geniu pustiu”, în articolele din „Federațiunea”, în organizarea serbărilor dela Putna, în câteva articole din „Curierul de Iași”, și în sfârșit în „Scrisoarea a III-a” și „Doină”? Dar, pentru criticul nostru, naționalismul lui Eminescu se mai reduce și la

..., „cultura filosofică” a acestuia. Să ne ierte, dar cine-și bate capul să afle cultura filosofică în Scr. III și în Doină? Odată pornit însă pe calea construirii în vid, d. Călinescu nu se mai poate opri. Imaginează o lucrare cu capitole speciale despre T. Maiorescu, C. A. Rosetti, despre luptele între partidele dela noi etc... Firește că s’ar putea face un studiu despre concepția lui Eminescu în afară de cadrele naționalismului. Ar fi atunci Eminescu studiat în limitele partidului conservator, ni s’ar trasa concepția conservatoare în opoziție cu cea liberală, ni s’ar arăta jocul de forțe, care constituie viața publică a unei societăți, s’ar putea „specula” pe baza teoriei sincronismului, materialismului sau idealismului istoric. Dar de ce să lungim vorba ? O asemenea lucrare e și făcută în linii mari de d-l G. Ibrăileanu în *Spiritul Critic* și de d. E. Lovinescu în *Istoria Civilizației*. Materialul se găsește gata la îndemână, d-lui G. Călinescu nu-i rămâne decât să-l ...romanțeze!

Pentru ce ne-am mai mira, așadar, că d-l Călinescu nu înțelege de ce Scrisoarea III și Doina sunt studiate alături de articolele politice, parcă între acestea n’ar fi o extraordinară înrudire de sentimente, atitudini și expresii. Criticul nu pricepe însă nici de ce articolele sunt studiate din punct de vedere literar. Să-l lămurim. Eminescu nu-i un cap

„științific”, articolele sale nu sunt studii sociologice. În câteva articole numai Eminescu ne apare ideolog pur, în cele mai multe însă argumentează ca un *liric*, ca un *litterat* care-și expune avântul inimii sale, își deslănțuește dragostea pentru trecut și pentru țărănime, își revarsă ura împotriva Caradalelor politice românești. Ideologia politică a lui Eminescu nu-i expusă într'un sistem, nici măcar într'o mică lucrare științifică. Pentru ca d-l D. Murărașu să ajungă a înjgheba capitolul „Substratul ideologic al naționalismului lui Eminescu”, a trebuit să adune cugetări și observații din numeroase articole ale lui Eminescu. El nevoe însă să ne întrebăm, dacă articolele lui Eminescu au avut vre-un efect. Desigur că de un imediat efect asupra vieții politice contemporane nu s'ar putea vorbi, cu atât mai sigură însă este acțiunea lentă în timp și spațiu, de influență, de continuitate a celor cari au contactul cu puterea ideilor lui Eminescu. Un recenzent al cărții d-lui Murărașu constata mai deunăzi că Eminescu a fost — cu drept cuvânt — precursorul luptătorilor pentru reforma agrară, cel dintâiu țărănist, agrarian... Politica noastră și întreaga viață de stat și-a urmat cursul evolutiv până la războiu, iar de aici revolutiv, pentru a preîntâmpina anarhia. Acestea toate s'au întâmplat după cum a prevăzut și prezis Eminescu. Naționa-

lismul lui Eminescu, cu câteva din aspectele sale, stă la baza sămănătorismului, curent prin excelență literar și cultural. Iată deci că nu numai prin felul cum este exprimată, ci și prin rolul ei, activitatea ziaristică a lui Eminescu aparține istoriei literare.

D-l G. Călinescu ar fi voit și un studiu asupra influențelor suferite de Eminescu. Firește că acel studiu ar putea să vină, fără să fie însă ceea ce crede d-l G. Călinescu. Naționalismul lui Eminescu nu-i legat numai de filosofia germană. Ideile dela baza acestui naționalism sunt culese și din filozofia engleză și din cea franceză. Și apoi, Eminescu a luat ideile direct dela sursă, le-a primit dela „Junimea”, oare nu erau împământenite încă dinainte de mișcarea junimistă? Iată chestiuni, care trebuie cercetate, dar care firește există numai pentru un cercetător metodic și conștiincios, nu pot exista pentru un critic care vrea să arăte că are cap „speculativ”.

Dacă d-l G. Călinescu ar fi dat dovadă numai de nepricepere a subiectului lucrării *Naționalismul lui Eminescu*, n'ar fi nici o gravitate; ar fi un lucru care se poate întâmpla oricărui critic grăbit și pătimăș. Era și greu ca d. Călinescu să pătrundă studiul d-lui D. Murărașu. *Naționalismul lui Eminescu* nu este o adunătură de lucruri superficiale, nici o compilare după lucrările altora. Este o cercetare a unui imens material, o punere la punct a multor date

până azi neprecise și mai presus de orice este un exemplu de informație sigură și de onestitate literară. Lucrarea d-lui D. Murărașu se alătură cu cinste cunoscutului studiu al d-lui *Ch. Drouhet* despre *Alexandri*. Vrea sau nu d-l G. Călinescu, adevărul este acesta pe care-l spunem noi.

La începutul cărții d-lui Murărașu se află, precum am mai amintit, o vastă bibliografie a articolelor lui Eminescu. Cine s'a uitat o singură dată în edițiile curente, a văzut ce haos domnește în privința activității ziaristice a lui Eminescu. A fost nevoie de munca îndelungată a d-lui D. Murărașu, pentru a se putea ști când și unde a apărut cutare articol și dacă articolul a fost sau nu reprodus în întregime de editori. Apoi, d-l D. Murărașu a descoperit noi articole, necunoscute de diferiți editori, în *Federațiunea*, *Timpul* și în *România liberă*. Rezultatul acestor cercetări trudnice se dă în această bibliografie, care arată cronologic articolele deja reproduse în diferite ediții și apoi înșirând tot cronologic și după ziar sau revistă articolele necunoscute până acum, dă și indicațiunile necesare pe bază de manuscripte, stil sau idei exprimate, în vederea stabilirii paternității acestor articole. Care cercetător al lui Eminescu nu știe că până la articolul publicat de d-l Murărașu în *Pleiada* (nr. 1 Buc. 1930), lumea nici nu-și dădea

seama de felul în care a fost editată activitatea ziaristică a lui Eminescu? Ei bine, în loc să recunoască această muncă de introducere a luminei în haos, d-l G. Călinescu reproșează d-lui Murăreșu că *n'a amestecat* articolele publicate în adiții cu cele rămase uitate în ziare și că n'a pus semne distinctive pentru articolele lui Eminescu. *D-l G. Călinescu nu vede că bibliografia este specială a articolelor lui Eminescu* și aci nu e numai superficială cetire a lucrării, ci și vădit voită încercare de mistificare pentru public.

D-l G. Călinescu este însă de-o *rea credință* degustătoare. După ce mustră pe d-l Murăreșu că a cercetat articolele lui Eminescu din punct de vedere literar, s'apucă să studieze stilul d-lui Murăreșu și ajunge la concluzia că acesta ar avea stil „de periferie”, dând ca exemplu expresii de-ale lui Eminescu și I. Brătianu !... Are însă grijă d-l Călinescu să smulgă propozițiile din contexte, încât cetitorii să nu-i descopere sistemul... de obiectivitate și onestitate profesională.

III. — GH. CĂLINESCU : „VIAȚA LUI MIHAI EMINESCU“

L-am văzut pe d-l G. Călinescu, în ce mod înțelege să *distrugă* și să ne fie permis a-l privi și din cealaltă latură a *constructivismului*.

Trebue să recunoaștem că toate biografiile lui Eminescu sunt epuizate chiar și acea a d-lui N. I. Russu. Era nevoie astfel de o lucrare, care dacă chiar n'ar fi mulțumit întru totul pe cei ce așteaptă o biografie științifică, ar fi fost totuși de mare utilitate tineretului școlar. La o monografie Eminescu, științifică, aduse de cercetători, se cuvine să remarcăm precizările de capitală importanță ale d-lor G. Bogdan-Duică și Leca Morariu, I. Grămadă, Cezar Papacostea, Tudor Vianu, D. Caracostea, ș. a.

Lucrarea ~~d-lui~~ D-lui G. Călinescu trebuia să fie o adunare a materialului din studiile de până acum și o luminare a epocilor obscure, *prin studii personale*. Numai așa ar fi meritat sgomotul cu care a fost prezentată, căci în adevăr scrierea a fost lansată ca un film american.

D-l G. Călinescu a cules ceva material informativ *din alte lucrări* și l-a înecat în pagini de stil. În afară de aceasta, ca un «băiat» teribil, crezând că lumea va rămâne entusiasmata, dealungul paginilor ironizează pe cercetătorii literari, a căror muncă a pus-o la contribuție. În loc de un studiu, în care datele să fie controlabile, autorul ne-a prezentat ceva ce în mintea sa poate fi și... roman. Romane s'au mai scris pe socoteala oamenilor mari și prin lucrarea sa d-l G. Călinescu n'a inventat nimic. *Utilizarea materialului din lucrările altora fără mărturisirea precisă*, iarăși nu-i ceva nou. D-l G. Călinescu l-a avut ca model pe d-l *George Pascu* dela Iași, care într-o monografie adaogă la urmă o notiță stilisată cam astfel : «Ideile *mele*, cât și ale altora, nu spun exact de unde le-am luat. Trimit pe cetitor la bibliografia generală».

În «post-fața» «Vieții lui Eminescu», d-l G. Călinescu recunoaște dealtfel singur că lucrarea d-sale nu este decât o compilație obicinuită, «fără duh creator» și că din această cauză se așteaptă, să fie întâmpinată «cu ostilitate de către scriitori și oameni de știință». Se felicită însă că d-sa a avut destul talent și «îndemânare» să compileze în așa fel, încât să nu lase «să se vadă cusăturile materialului» altora. La adăpostul scuzei «vremurilor» grele, face să dispară «parterul spațios de note și

trimiteri care îl avea în manuscrisul original această carte» — la adăpostul acestei uşoare şi inacceptabile scuze, d-l G. Călinescu se crede în drept să depoziteze generaţii întregi de munca lor, din care încorporând în «cartea» sa nu numai stabiliri de date, descoperiri, precizări, ci uneori până şi pasagii întregi, cuvânt de cuvânt fără să citeze, ci doar ca un diletant, pe care dacă-l avertizezi să-ţi declare cu o seninătate ilariantă: «n'am găsit de cuviinţă a cita», trimiţându-te la bibliografia eminesciană. Dar să stăm şi să analizăm puţin «vremurile care nu mai îngăduie această risipă de pagini», din cauza notelor şi trimiterilor. Cartea d-lui G. Călinescu are 480 pagini, din care 463 corpul lucrării propriu zise şi 16 pagini bibliografia numerotată dela 1—231. Cu cât avea să crească lucrarea, dacă fiecare chestiune, pasagiu, opinie, împrumutate din munca altora, ar fi primit numai două semne, ale citării: «...» şi un număr care era să fie acelaş dela bogata bibliografie, care şi aşa se dă pe întinsul a 16 pagini? Intrebăm: întru cât ar fi crescut volumul cu introducerea semnelor citării şi numărul corespunzător dela bibliografie? Cel mult $\frac{1}{2}$ coală (8 pagini de semne). Şi ori cât de mare ar fi criza financiară, nu credem că editura s'ar fi dat în lături să respecte voinţa şi dorinţa

autorului de a se dovedi onest! Dar, de ce ne-am lăsa induși în eroare? Nu e vorba de criza materială a vremurilor, ci de una mai gravă, de criza morală. Căci dacă introducea semnele citării, proaspătul biograf își demască „lipsa de talent și neîndemânarea de a lăsa să se vadă cusăturile materialului” altora, și atunci cine l-ar mai fi citat ca... autoritate — științifică — pentru Viața lui Eminescu?

În toată cartea nu se întâlnesc o singură dată semnele citării, când d. G. Călinescu absoarbe din lucrările altora materialul. D-sa nu cunoaște aceste semne, ca făcând parte din punctuație, decât numai în sens ironic, când ia peste picior pe: ...«oamenii de știință», «știință», «seriozitate științifică»... Desigur, că vorbind despre lucrarea d-lui G. Călinescu, «seriozitatea științifică” pusă între ghilimele ori nu, interesează mai puțin decât ceea ce am spus mai înainte: criza morală.

D-l G. Călinescu a fost la Roma elevul profesorului model de corectitudine, regretatul Vasile Pârvan. Așa a învățat d. G. Călinescu să scrie cu spirit științific și onestitate?

Însemnătatea lucrării d-lui G. Călinescu se reduce la aceea a unei cărți, care pentru moment va fi citită, fiindcă nu avem alta. Când d-l G. Călinescu nu

găsește material de-a gata în cercetările altora, recurge la „îmi închipui”, „mi se pare”, „e firesc să ne închipuim”, „e posibil ca” etc. În felul acesta se rezolvă tot ce-i încă nelămurit în desfășurarea vieții lui Eminescu. Dar chiar și atunci când există materialul precis, d-l G. Călinescu îl neglijează. De pildă: Eminescu, într'un articol, spune că-și aduce aminte de vremea când pe moșia părintească apăsa pe coarnele plugului; totuși, voind să ne arăte viața țărănească a lui Eminescu, autorul inventează refugieri prin bordurile oamenilor. În legătură cu activitatea lui Eminescu, în 1870, există în *Federațiunea un Apel*, pentru serbarea dela Putna. În loc să utilizeze acest document, d-l G. Călinescu umple pagini de vorbe goale... Astfel la pg. 223 spune că Eminescu și Slavici au lansat un apel fără concursul efectiv al Societății *România Jună*. Adevărul e că *Apelul* din *Federațiunea e tocmai* în numele „*României June*”! D-l C. relatează deci povestiri în legătură cu anul 1871, dar neglijează *documentele* în legătură cu 1870. Autorul „vieții lui Eminescu” nu cercetează nimic, nu aduce nici un aport personal, decât doar singura problemă a psihopatiei sexuale, fie din epoca tulbură a poetului, fie din cea a trecerii dela pubertate la tinerețe, manifestări instinctuale lipsite de interes, fiindcă au fost așa cum era foarte firesc să fie.

Dar să nu anticipăm. Vom reveni și la acest capitol. Itinerariul lui Iorgu Caragiale în 1867 n'a fost cercetat de nimeni și nici d-l G. Călinescu nu completează cu nimic datele vieții lui Eminescu. Lecturile poetului au fost prea puțin cercetate, iar d-l G. Călinescu se dispensează de aceasta. În ce privește naționalismul lui Eminescu la „România Jună” și apărarea sa de acuzarea cosmopolitismului, d-l G. Călinescu trebuia să observe atitudinea dușmănoasă a lui *Hasdeu*, care în *Columna lui Traian* îl vizează direct pe Eminescu. Dar d-l G. Călinescu, după cum am mai spus, n'are obiceiul să cerceteze, ci ia numai de-a gata ce găsește la alții. În privința vieții de miserie a lui Eminescu la *Timpul*, se află date precise în *Autografele Iacob C. Negruzzi* la Academia Română, și d-l G. Călinescu și le va încorpora la o altă ediție a cărții sale, deși putea să le utilizeze și acum, căci sunt menționate în prefața ediției de *Scrieri politice* întocmită de D. Murărașu.

Pe ce se bazează d-l G. Călinescu tunci când face legătură între unele poezii și întâmplări din viața poetului? A stabilit mai întâi cronologia poeziilor? Ne poate da și nouă indicațiuni despre acest lucru? Întrebăm aceasta, tocmai fiindcă d-l G. Călinescu stabilește cronologii îndoelnice. Care este temeiul afirmației că *Glosa* a luat contur în mintea poetului la

1874?; că *Doina* a luat naștere în 1875?, că *Scrisorile* au luat contur înainte de 1877? Pentru toate aceste poezii avem date care ne fac să credem că aparțin epocii de după 1878.

După d-l G. Călinescu, la baza atacurilor contra liberalilor este numai ciuda lui Eminescu că a pierdut speranța unei sinecure... Dela ce înălțime... morală vorbește marele G. Călinescu despre meschinul Mihai Eminescu! Dar: Eminescu i-a atacat pe liberali încă din 1870—71 și, apoi la *Timpul* el atacă liberalismul în genere, deoarece îl socoate periculos pentru viața națiunii.

Uneori lucrarea este și plină de haz. Astfel la capitolul în care ni s'arătată viața lui Eminescu până la opt ani, ni-i prezintă poetul cuprins de timpuriu de... „instincte bărbătești”... plimbându-se cu iubita pe dealuri. Dacă lucrurile acestea se petrec înainte de opt ani, zadarnic se mai chinue d-l G. Călinescu să demonstreze că poetul nu s'a născut din Baba Dochia. Dar mai mult. Cu această ocazie se citează poezia *Sara pe deal*. Din comentarii autorul trage concluzia că iubita avea ochi mari și părul „negru'n coade”. Ar putea să ne spună de unde a scos coadele, căci în poezie nici vorbă de așa ceva? E ca și hocus-pocus dela paginile 114—115: ce avea Eminescu pe cap când a ajuns la Blaj, pălărie ori că-

ciulă? Ar putea d-l G. Călinescu să ne spună prin ce minune, dela marginea orașului până'n piață a transformat pălăria în căciulă soioasă? Dar de ce l-am mai întreba. Răspunsul este însăși cartea d-sale: dacă viața lui Eminescu și cercetările anevoioase ale unor G. Bogdan-Duică, I. Grămadă, I. Slavici, Leca Morariu l-au putut face pe d-l G. Călinescu autor, cu cât mai ușor e pentru d-l G. Călinescu să prefacă o pălărie într'o căciulă, „fără să se vadă cusăturile”, căciulii, firește. Aci stă doar toată puterea și originalitatea aportului său personal.

Pesimismul lui Eminescu este rezolvat de d-l G. Călinescu prin afirmația simplistă că poetul a fost sifilitic. Aceasta însă nu-l împiedică să susțină că pesimismul din *Mureșeanu* se leagă de pesimismul post-kantian, lucru și el inexact, căci Eminescu mărturisește singur, că necazurile neamului nostru l-au dus la convingerea că pe lume triumfă numai răul. Nu-i exactă de asemenea afirmația că articolul *Formă și fond* ar fi primul articol publicat de Eminescu în *Fântâna Blanduziei*.

D-l G. Călinescu ironizează scrisorile aflate în „colecție particulară”, făcând desigur aluzie la d. *Octav Minar*. Totuși, multe pagini din cartea d-lui G. Călinescu se bazează tocmai pe acele scrisori, pe care ni-

meni nu le-a văzut și, probabil, nimeni nu le va vedea vr'odată. Imi amintesc că am cetit într'o carte a d-lui *D. Russo* următoarele: «Documentele din depozit public sau privat, care nu pot fi puse la dispoziția cercetătorilor, pentru control și verificare, — nu există pentru știință».

Pornită cu gândul de a produce senzație, compilația d-lui G. Călinescu nu se putea să nu conțină și elemente senzaționale. Datele în legătură cu epoca de boală a poetului n'au alt scop. Ni se dau aci multe amănunte, deși însuși d-l G. Călinescu reproșează unui orator din 1889 că a ținut o conferință despre boala poetului „cu o lipsă regretabilă de discreție”. Dar ceeace d-l G. Călinescu nu permite aceuia din 1889, care avea cel puțin scuza unei conferințe, din al cărei produs bănesc să fie ajutat poetul —, își îngăduie sieși cu o extrem de guralivă larghețe. Noi însă credem că puțină discreție din partea d-lui G. Călinescu i-ar fi trădat măcar un pic de noblețe a caracterului său.

Latura cea mai jenantă și inutilă din «Viața lui Eminescu» este etalarea amănuntelor în legătură cu viața sexuală a lui Eminescu. Cui a voit d-l Călinescu să-i facă plăcere? Scribilor analfabeți dela periferia literaturii sau „îndeosebi tinerilor studioși” (G. C. pg. 462)? Astfel, d-l G. Călinescu se arată

preocupat de „dezideratele erotice” ale lui Eminescu (pg. 250) și ne înfățișează următorul tablou după hârtiile postume ale lui Eminescu (pg. 249—50):

«Dar unele imaginații lascive, care sperie austeritatea notelor de studii, ne lasă să întrevădem procesul sexual ce stă la baza acestui demonism pasional. Ca pe un sfânt Antoniu, goliciunea urmărește pe Eminescu, chinuit de o asceză impusă de lipsuri și sfiieli, și-i dă false beții solitare cu mirajul unei făpturi albe *«ca zahărul... rotundă la umeri, cu golurile de zăpadă a sânilor pătate în vârf cu două alunele dogorite, cât și mai în jos unde pântecul se adună ca sculptat într'un mod concreșcut»*. Decența ne obligă să părăsim citatul acolo unde, încumetându-se pe drumul *«organismului inferior al părului luciu-negru și abia încreștit, care-i dumbrava centrului, ce constituie izvorul regenerării omenesti»*, poetul se îndârjește într'o descindere voluptoasă... care trădează chinurile fizice de care era muncit. Oricât acest sbucium este firesc, îndeosebi pentru vârsta de atunci a poetului, el e în același timp un element specific al eroticei eminesciene, hrănite în general din libidine».

Vorbiam mai deunăzi despre „neo-alexandrinismul” german, care după d. M. Dragomirescu ar tinde să adune toate nimicurile din laboratorul scriitorului și să le dea publicității, deși n'au nici o legătură cu opera, singura care poate interesa posteritatea. Și făceam atunci comparația între *hala de vechituri și muzeul de antichități. Depinde de cultura și structura sufletească a fiecăruia unde intră și ce ridică de acolo*. După câte știm nici un cercetător ieșit din școala „neo-alexandrinismului german” n'a căutat,

ca d. G. Călinescu, să facă concurență editurii Hertz, urmărindu-l pe poet la bordel, pentru ca romanțarea să miroase a prostituție... D-l Călinescu trivializează cuvinte pe care le smulge din context și le subliniază pentru a ajunge la concluzia că „*aspirațiunile lui Eminescu sunt aproape exclusiv carnale*” (pg. 349) și că pentru Eminescu iubirea este „*exclusiv posesie și amplexiune*” (pg. 352).

Viața lui Eminescu au studiat-o precursorii d-lui G. Călinescu, pe cari îi compilează, meșteșugește, „fără urmă de cusătură”, și trebuie să rectificăm: are și d-sa o parte din corpul lui Eminescu, pe care o studiază, descrie cu voluptate, pentru ca să placă probabil „tineretului studios”, sigur iubitorilor de sexuală senzație.

Etalării de lupanar a d-lui G. Călinescu opunem însă numai câteva rânduri ale unui scriitor crescut în atmosfera neo-alexandrinismului german, rânduri care vor dovedi delă ce înălțime, frumoasă și demnă, și cu câtă lăuntrică înțelegere poate fi privită viața erotică a lui Mihai Eminescu. Sunt cuvintele lui *Ioan Slavici* în „Amintiri” (pg. 25):

«In ceea ce privește viața sexuală, Eminescu era de o sobrietate extraordinară. El nici odată nu vorbea despre femei decât având în vedere partea ideală a ființei lor și disprețuia pe oamenii, care aleargă după „fuste” ori vorbesc despre afaceri scandaloase.

Slăbiciunea lui era cu desăvârșire platonică, lucruri despre care se vorbește cu un fel de religiozitate, și numai ademenit și răpus putea el să aibă și legături, care nu sunt curate, cum erau în cele din urmă cu Veronica Micle, despre care mi-a vorbit numai în ziua, când a putut să-mi zică: „In sfârșit, am scăpat!”».)

Merită o deosebită atențiune și stilul romancierului nostru, d-l G. Călinescu. Iată ce vor mai ceti elevii de școală, pentru a cunoaște pe scriitorii noștri: *Eminescu era...* „un animal inocent și sănătos, care asemenea armăsarului își arunca necurățenia pe iarba ce-o paște”. „Creangă era ...un bivol de geniu” (pg. 161)... „Creangă și Eminescu sunt niște rafinați ai voluptăților aspre, animalice chiar, dar grosolănia lor n’are nimic comun cu imbecilitatea rustică” (!!) (pg. 330). *Creangă avea piele de „bivol nămolos”* (pg. 331), *Veronica Micle era o „histerică”* (pg. 336), ș. a.

Cartea d-lui G. Călinescu este o lucrare de valoare fișe streine, pe care însă autorul n’a fost în stare să le mistue, să le prelucraze în așa fel încât din ele să ne apară viața lăuntrică, purificată, a poetului Eminescu, pe care să se razime apoi simfonia vieții: opera. D-l G. Călinescu ne prezintă ca original al său numai o înfiorare fiziologică, fără pătrundere în adâncurile sufletului și fără o ridicare la înalta spiritualitate a poetului. *Partea originală din cartea*

d-lui Călinescu se caracterizează prin cercetarea minuțioasă a subsolului organic al vieții lui Eminescu. Principala eroare a recentului biograf eminescian este așa dar imposibilitatea de a se transpune *el* în epoca și în lumea ideologică a poetului. Dimpotrivă: biograful îl smulge pe poet și-l transpune în epoca noastră, de ipersexualitate și perversitate a simțurilor naturale. Iar, târîrea vieții lui Eminescu în mocirla patologicului fenomen al literaturii contemporane, dovedește suprafața la care a operat biograful și de unde nu se poate privi în tainițele adânci ale operii lui Eminescu.

În revista «Mihai Eminescu»

Cernăuți 1932.

G. CĂLINESCU : „OPERA LUI MIHAI EMINESCU“

Vol. I—V.

Istoria literaturii asistă, dela războiu încoace, cu precauțiune la procesul de creație a romanului, genul epic cel mai complicat și cel mai greu dintre toate genurile, posibil să se înfăptuiască abia atunci când viața îi oferă multiple și variate aspecte și când o limbă formată îi înlesnește exprimarea feluritelor stări sufletești și redarea plastică a fenomenelor și convulsiunilor sociale. În acest sens explică geneza romanului Gustav Freytag (* 1816 — † 1894), cunoscutul istoric literar și romancier în același timp. Această lămurire ni se pare valabilă pentru toate timpurile și pentru toate popoarele.

Intru cât privește dezvoltarea literaturii noastre, nu este numai o simplă întâmplare că, după marile frământări și prefaceri de aproape patru decenii, scrisul românesc a ajuns la acele *inventarieri lăuntrice*, cari ni se înfățișează prin avântul romanului.

Se publică romane multe și de către mulți, atât de mulți, încât recolta prea abundentă și în majori-

tate de calitate submediocră rămâne neinventariată și părăsită.

Incearcă să scrie romane și tineri fără sau numai cu redusă experiență în propria lor viață și cu mai reduse posibilități de a scruta pe acea a societății și a reține numai esență pentru grandiosul mecanism al romanului.

Nici bătrânii nu scapă tentației, atrași fiind de miraculosul avânt, bătrâni cărora nu le lipsesc «trăirile», nici agerimea recunoașterilor în ambianță, nici planul arhitectonic al genului.

Și totuși, nici unii, nici alții n'au izbutit să creeze — romanul, ci numai aventuri amoroase, cu descrieri din ce în ce mai descoperite, fără atingerea înaltului înțeles al artei, sau spovedanii cu tâlc cu chei, pe care dacă le-ai găsit, poți reconstitui o banală viață de om sau, în cazul cel mai fericit, panopticul cronicăresc al unei epoci.

Acest soi de literatură îl reclamă însă capitolul memorialistice, în cadre intime sau generale.

Așadar, nu din cauza fondului și nici din acea a formei, nici unii, nici ceilalți nu devin adevărați romancieri, ci pentru că le lipsește acel fluid vital, care străbate dinamic dela o pagină la alta și smulgându-te pe tine cetitor din propriile-ți preocupări, te ia ca un torent și te duce în voia lui dela un capăt la celălalt al cărții, făcându-te să uiți că ești numai

cetitor, te amestecă în acțiune, te identifică cu unul dintre personagii sau te aruncă în mijlocul mulțimii, care se mișcă pentru un ideal; te face să participi efectiv la întâmplări, silindu-te să iai apărarea unui năpăstuit, să condamni nelegiuri, să te cutremuri, să simți milă sau să râzi de semenii tăi, pe ale căror claviaturi de sentimente dansează mărunț strigoii nopților, calcă grav diavolii întunericului, fâlfâie din diafane aripi îngerii gamelor albe...

Romanul nu este viață autentică, ci o anume viață, concentrată de puterea creatoare a scriitorului prin vocație, de intuiția, sensibilitatea și fantezia sa. De pe vârful de munte, unde s'a născut, prin predistinație, și unde se menține prin neconținută cultivare și adâncire și prin extraordinarul dar de a pătrunde cu raza ochiului până în cele mai tănuite cute ale sufletului omenesc, dela acea înălțime romancierul pornește un bulgăre de zăpadă, și acesta se rostogolește la vale și prin însăși greutatea sa apasă în toate direcțiile și se mărește pe măsură ce înaintează și-și accelerează viteza cu atât mai mult cu cât crește în dimensiuni și se apropie de catastrofa inevitabilă. Prinși în interiorul acelei uriașe forțe și cuprinși de panică, nu scăpăm din ghiarele acțiunii decât după desnodământ, după ce avalanșa a dat ea însăși deslegarea, nimicind ce-i sta în cale și în urmă nimicin-

du-se și pe ea, prefăcându-se din ce a devenit — în fulgi și bulgărași de zăpadă... Relaxare și trezire ca dintr'un vis, dumeriți că n'a fost o realitate, ci — un roman.

Dar acest vis continuă să trăiască în subconștientul nostru. Printr'o gară trece un tren, trece amenințător ca o primejdie, trenul-avalanșă, și dintre traversele liniilor noastre fierate se înalță fantoma sfâșiată a Anei Karenina...

Omul este neconținut în căutarea sa și nicăeri nu se regăsește în vârsta celor mai intense trăiri ale sale și în raport cu societatea ca în roman. De aceea, această ultimă și matură fază a literaturii noastre a trebuit să ajungă acum în plină ascendență. Momentul actual aparține romanului, și cine ar vrea să pronunțe verdicte critice definitive în timpul când chiar cei dintâi romancieri contemporani autentici sunt încă în erupție, s'ar putea ca mai târziu să fie silit a-și supune propriile hotărîri unor revizuri.

Al doilea câmp de intensă și rodnică activitate pare a fi cel al *inventarierilor exterioare*, din perioadele trecute: adunări de izvoare, studii monografice, istorii ale literaturii, un început de reeditare și comentare a clasicilor români, sub direcția lui N. Cartojan («Scrișul Românesc» din Craiova).

Din încălcarea domeniului de creație de către cercetători sau critici, au rezultat romane artificiale, ro-

manele diletanților, cari stăruie în credința că talentul poate fi subordonat simplei voinți de a alcătui romane. Evaziunea din trăire și fantezie a scriitorilor și adâncirea lor în material istoric au produs romane istorice și așa numitele vieți romanțate.

Unde talentul a existat și a veghiat o cultură temeinică, ne-am întâlnit cu realizări de artă, iar când bravarea a înlocuit acele elemente fundamentale, ne-a fost dat să vedem monografii, cari ca să fie istorie literară abuzează de apelul la fantezie, ca să treacă drept romane istorice sau spirituală *«Viața a lui Eminescu»*, fantezia are aripi de plumb, cari în loc să te înalțe, te afundă în murdăria *«rufăriei fetide»*, îți arată *«gulerul soios»* al poetului, *«încălțăminte care mustește a noroae»*, te face atent la *«lipsa nasturilor dela pantaloni»*, în fine, vezi un om a cărui ființă *«aspiră ca pielea groasă a mascurului întoarcerea în noroi»*.

Citatele ne-au adus la subiect, obiect și autor. E vorba de d-l G. Călinescu și de vasta d-sale lucrare cu privire la viața și opera lui Eminescu.

Mai înainte de a trece la *analiza sumară* a celor cinci volume, cari formează studiul operei lui Eminescu, susținem că ar fi nedrept să nu se recunoască d-lui G. Călinescu o trudă îndelungată, dar nemetodică, și că n'ar fi adus și contribuții personale, tot

atât de nedrept, cum procedează autorul menționatei lucrări cu înaintașii săi, cari de aproape jumătate de veac s'au silit să refacă acea viață, spirituală, așa cum și-a trăit-o poetul, mai ales ca să-i lumineze opera, și numai cu secundar accent, când acesta ar veni să descopere o taină din poezie, pe cea a omului Eminescu. Știința înseamnă de multe ori metodă, și metoda este omul — spunea N. Iorga într'o conferință la Radio. Oricum, nu se poate contesta că autorul, prin îndelungatele sale cercetări, anevoioase descifrări ale manuscriptelor lui Eminescu, — (cât de «ipotetice» sunt unele se va vedea în paginile următoare) —, n'ar fi adus și informații, de cari un cercetător serios va trebui să ție seama. Acestea însă sunt înecate într'un noian de absurdități și inexactități.

Oricât credit am acorda textelor publicate, este cu neputință să aibă circulație în forma prezentată a înăbușirii lor prin considerațiuni și speculații critice. Studiul operei lui Eminescu este prematur, pentru că anticipă editarea operei sale complete, constând din: poezii, roman, nuvele, folclor, proză politică, scrisorile. Și această editare trebuia făcută în spiritul disciplinei clasice. Numai după îndeplinirea acestui mare deziderat, studiul vieții și

operei poetului ar putea fi verificat cu singura realitate valabilă. Evident, autorul nu era obligat să răspundă acestei idei decât în măsura în care îi dictau planurile sale de lucru. Dar înseși acele planuri se pot dărâma, la apariția altor texte necunoscute și multe din constatări și informațiuni ar risca să fie răsturnate chiar de textele eminesciene, care vor ajunge mai târziu în public. Deaceea, credem că dându-se precădere speculațiunilor, oricât de spirituale, ele vor părea îndoelnice, subiective și susceptibile de controversă. S'a procedat anapoda, căci arareori ne-a fost dat să întâlnim un caz similar nu numai în istoria literaturii noastre, ci nici în istoria literaturii universale — ba acolo cu atât mai puțin —, ca publicarea studiului despre un scriitor să premerge răspândirii operei, deoarece primul și cel mai puternic argument pentru susținerea criticei rămâne încă tot opera scriitorului. Ori aceea, în ce-l privește pe Eminescu, se găsește în mare parte încă legată în cele 43 volume de manuscrise, la Academia Română, proza politică este răspândită prin diferite ziare ale vremii, ziare la cari a colaborat Eminescu.

Un convingător motiv care face ca lucrarea recentului biograf și istoric literar să fie consultată numai cu mare prudență: cu rare excepții, tot ce s'a

explorat până acum de către precursori, se absoarbe în menționatele cinci și cu cel biografic șase volume; cercetătorii din trecut sunt despuiați de munca și opiniile lor, cari intră perifrazate în patrimoniul noului studiu, fără nici un fel de mențiune. Metodă greșită, pentru că din această greșală țîșnește necruțătoare, sancțiunea. Ca să ilustrăm aceste reflecții, vom da numai un exemplu. Autorul nu vrea să citeze izvoare, nu vrea fiindcă așa vrea și așa motivează, că nu vrea. Folosindu-l pe Ilarie Chendi, stăruie în refuzul de a-l aminti, dă însă indicația că d-sa a mers direct la sursă, cota ms. dela Academia Română. S'a întâmplat, cum e și firesc, că Ilarie Chendie a cetit și transcris greșit un loc, două, trei din manuscriptele lui Eminescu, și atunci aidoma aceleași erori din ediția Chendi apar și în textele lucrării noului și orginalului critic. Astfel, cercetătorul de altă dată ajunge să fie răzbunat prin înseși involuntarele sale greșeli, iar pretențiosul autor de azi, care vrea să apară cel dintâiu deschizător de drum în haosul celor peste șapte mii foi-manuscripte ale lui Eminescu, dela Acad. Rom., cade victimă propriilor sale manevre, și se descopere prin acoperirea autorilor utilizați.

Şi altă faţă a acestei insolite metode: deşi are toată certitudinea izvorului (I. Grămadă, care publică lista cursurilor audiate de Eminescu la Viena, după arhiva Universităţii), autorul simulează intuiţie şi formulează «noutatea», nu tocmai-tocmai sigură, în fraze subtile ca acestea: ...«e foarte probabil ca Eminescu să fi cercetat cursuri de italiană»...

La sfârşitul volumului al III-lea din «Opera lui Mihai Eminescu», în capitolul «Lămuriri» istoricul promite că «Bibliografia şi notele la „Viaţa lui Eminescu” vor urma la finele întregii lucrări» (pg. 321), iar la «finele întregii lucrări», în loc de note, bibliografie, — de trimiteri, în acel loc, nici nu mai putea fi vorba —, autorul se sustrage din nou acestei elementare obligaţii şi se scuză că «necesitatea de a publica fără întârziere cartea ne face să renunţăm, deocamdată, la bibliografie şi tabla analitică, dar vom căuta un chip de a îndrepta acest neajuns. De altfel în Istoria literaturii române vom publica o altă sinteză eminesciană şi acolo bibliografia nu va lipsi».

Problema «neajunsului» nu se rezumă însă numai la bibliografie, ci şi la însuşirea nemărturisită a cercetărilor altora, cari au stabilit date, influenţe, izvoare de inspiraţie, au publicat demult texte eminesciene, prezentate în noile volume «Opera lui Eminescu» drept inedite!...

VOLUMUL I-IV

Acesta cuprinde 222 pagini, dintre cari trei sferturi sunt reproduceri de texte eminesciene, iar restul când nu este perifrazare, devine un forțat element de legătură, fiindcă autorul n'a studiat evolutiv ideile poetului, cari apar învălmășite, produc confuzie, idealismul post-kantian, hegelianismul, etc... amestecându-se cu influența schopenhaueriană și altele. În locul desfășurării procesului psihologic la Eminescu, pe bază de documente, în succesiunea lor cronologică, ni se înfățișează diverse texte eminesciene, unite artificial prin câteva rânduri, cari vădit n'au alt rol decât acela de a da impresia că alcătuitorul cărții a contribuit cu ceva și că s'ar fi cristalizat în mintea sa o concepție clară asupra filosofiei lui Eminescu, mai înainte de a o comunica cetitorilor.

Studentul dela Viena nu-i acelaș cu ziaristul dela «Timpul», scriitor de articole străbătute de concepțiile lui Hegel în ce privește teoria statului.

Fără stabilirea cronologiei documentelor, deci, ni se pare temerară fixarea evoluției ideologice a lui Eminescu, iar paginile în cari se aduc argumente pentru antihegelianismul poetului n'au putere convingătoare. Acesta a evoluat în mod firesc dela kantianism în

filosofie și poezie spre hegelianism în filosofia istoriei și în ideile politico-sociale, pe măsură ce s'a adâncit tot mai mult în activitatea ziaristică, lăsând creația pur literară pe planul al doilea.

Spre a se ajunge la reliefarea cugetării lui Eminescu, în capitolul «Filosofia teoretică» se iau drept bază poeziile: «Revedere», «Glossă», «Povestea magului călător în stele», «Fata din grădina de aur», «Luceafărul», «Mureșan», pentru ca la pagina 77 să te întâlnești cu uluitoarea contradicție: «Cugetarea poetului nu trebuie însă s'o căutăm în versuri»..., după ce însuși căutase s'o desprindă din versuri în paginile precedente, ca și în altele după această afirmație.

Tot în linia contradicțiilor: chiar la prima pagină, cap. I, «*Filosofia teoretică*», în aceeași frază reținem următoarele: ...«întrucât privește natura însăși a acestei filosofii, *toată lumea* e înțeleasă că este vorba de pesimism și cum această concepție are un iz dezonorant, *sunt* mulți aceia cari încearcă să arăte precum că Eminescu n'a fost chiar așa de pesimist»... Autorul uită la al treilea rând ceea ce a afirmat în primul, sau, potrivit sistemului său, aruncă depreciera asupra tuturor celorlalți cercetători, sugerând că toți scriu una, și mulți în fond cred altceva.

Citatele din manuscriptele lui Eminescu, spre a se scoate în evidență «filosofia teoretică» a poetului denotă lipsă de spirit critic.

Dela pg. 8—12 se reproduce textul din ms. 2306 (ff. 52—54), probabil din 1874/5, iar în pg. 12 începe citarea altui text, despre care nu se spune de unde-i luat; autorul evită menționarea ediției lui *I. Scurtu*, care la pg. 24 reproduce aceleași text. Ne-fiind în stare să aibă o perspectivă memorială asupra tuturor textelor lui Eminescu, istoricul critic fie că nu știe unde a dat *I. Scurtu* de acest text sau nu-și reamintește locul din ms. lui Eminescu și atunci procedează după metoda sa: pe *I. Scurtu* nu-l citează, pentru a da impresia că tot ce face, este dela alfa, iar manuscriptul nu-l arată, fiindcă l-a copiat după *Scurtu*. Textul se găsește însă în ms. 2287. Nici asupra datei când a fost scris acel text autorul nu stăruie.

La pag. 13—14 se citează un pasagiu, despre care nu se spune nici unde se află, nici când a fost scris; apoi un citat din nuvela «*Sermanul Dionis*», pe care Eminescu o cetise la «*Junimea*» în ședința din 1 Sept. 1872. Urmează imediat un citat din *Archaeus*, dela 1876, pentru ca să se ia calea îndărăt, la paginile desorganizate de prin 1874 (*Avatarii regelui Tlă*), din cari Eminescu intenționa să scoată o nuvelă fantastică.

Necitând locul de unde copiază texte, monografi-
stul lasă pretutindeni să se înțeleagă că a plecat di-
rect dela manuscriptele poetului. Greșelile de tran-
scriere ale lui Il. Chendi, care nu este menționat,
trec deadreptul la G. Călinescu («Opera I») pg.
19/20:

Il. Chendi-Gh. Călinescu:

Texte greșite din «Călin
Nebunul»:

«Iată —, nene, un om»...

«Sunt miază-noapte»...

«ia spune ce cați pe-aci»...

D. Murărașu, Eminescu Lit.

Populară:

Aceleași texte corect cetite:

«Întâlnește-un om»...

«Sunt Miez de noapte»...

«ia oprește-oleacă aci»...

Fata din grădina de aur:

«Căci să fii, să vezi

...«I-am zugrăvit, ca mâne»...

«Să-ți numeri anii după mersul
lumii

«Pentru-o femeie? — Vezi
iubirea cum îi:

«Ca ei să fii? Să vezi»...

...«I-am zugrăvit cu mâna»

«Să-ți numeri anii după mersul
lunei

«Pentru-o femeie? Vezi iubirea
unei:

Pg. 33: Scrisoarea către D. Brătianu a fost scrisă
într'o vreme «când Eminescu putea întrebuința vorbe
mari, dar nu avea cunoștințe temeinice de filosofie»,
iar la pg. 7 din vol. II: «Prin programul universită-
ților pe care le-a urmat și prin proprie alegere, el a
fost în starea indiscutabilă de a avea cunoștințe te-
meinice de filosofie».

Din pagina 25: «Sistemul lui Eminescu este aşadar un panteism spiritualist, asemănător şi cu spinozismul şi cu idealismul lui Fichte, cu deosebire că pentru Spinoza lumea internă e un atribut al substanţei pe când aci este numai o reprezentare şi cu aceea, faţă de Fichte, fapt ce pe de altă parte aproape de Schopenhauer, se dă o satisfacţie mai mare individualismului prin acele tipare eterne de origină platoniciană».

Acest sistem pare a fi, cu alte cuvinte, cam *un gen de omogen eterogen*.

A stărui asupra unui sistem filosofic al lui Eminescu, ni se pare o exagerată depăşire a realităţilor. Dovadă constituie însăşi această haotică şi confusă caracterizare a sistemului, într'o expunere care are două înţelesuri: odată a chinuitului amalgam de elemente diverse, imposibil să dea un sistem, a doua oară că autorul ţinând cu tot dinadinsul să scoată un sistem din cetirile şi însemnările incidentale ale lui Eminescu, se expune pe sine în public, aducând pagini de consistenţă romantică în locul unei reconstituiri a unui sistem, după cele mai elementare legi ale ştiinţei. Specialişti-filosofi vor zimbi cel mult cu indulgenţă la asemenea curajos diletantism, iar restul cetitorilor, din cele vre-o 70 pagini originale, ale istoricului, va rămâne complet desorientat. Pentru a preîntâmpina însă o even-

tuală replică a proaspătului filosof, care își apără obscuritățile prin invocarea «inculturii» celor ce i le arată, se va susține de pe acum că hotarele acelei inculturi și ale mărginitei posibilități de adâncire capătă amploare și devin nemărginite după cetirea și răsctetirea volumului întâiu din «Opera lui Eminescu». Această confesiune vine cu toată seninătatea și fără nici un fel de ironie. Vreau să fiu sincer cu mine însumi și cu cine va ceti aceste rânduri și mă va controla, ostenindu-se, cu toată bunăvoința pentru autorul filosof și cu aversiune împotriva mea, să găsească un fir călăuzitor și să stabilească ce a fost și ce n'a fost Eminescu, din punct de vedere filosofic, după cele două capitole din carte: «Filosofia teoretică» și «Filosofia practică». Iar pentru d-l George Călinescu o întrebare și un sfat: dispune d-sa într'adevăr de atâta energie și timp, încât să-și permită luxul de a le risipi fără nici un rezultat moral, și n'ar fi fost mai prudent să nu-și complice viața și activitatea de cercetător și critic literar cu speculații filosofice, lăsând această problemă în seama specialiștilor, cu pregătirea necesară, făcându-le și prin însuși faptul că le-ar fi pus la îndemână materialul brut, eminescian, un serviciu, pentru care ar fi binemeritat mai mult dela istoriografie? Un individ ca și un popor marchează perioada maturității, când este luminat

de înțelepciunea cunoașterii și împins de tăria morală să mărturisească fără înconjur ceea ce știe și ce nu știe, de ceea ce este convins că poate și de ce nu poate să realizeze, de conturarea precisă a câmpului său de cugetare și faptă.

Ideile lui Eminescu despre un stat ideal, apar în această lucrare confuze și contradictorii. Se afirmă că poetul dorește «sănătoasa barbarie» și că visează un «împărat-tăran», ca'n basme (pg. 141—142).

Totuși, ajunge să citești scrierile lui Eminescu pentru a-ți da seama, că această naivitate copilărească nu i-a aparținut. Iată, într'adevăr, ce scrie poetul în articolul «Guvernul care ni trebuie», din «Timpul», 9 Dec. 1882: «Dacă ne place uneori a cita pe unii din Domnii cei vechi, nu zicem cu asta că vremea lor se mai poate întoarce. Nu. Precum lumina unor stele ce s'au stins de mult călătorește încă în *Steaua* univers, încât raza ajunge ochiul nostru într'un timp în care steaua ce a revărsat-o, nu mai există, astfel din zarea trecutului mai ajunge o rază de glorie până la noi, pe când cauza acestei străluciri, tăria sufletească, credința, abnegațiunea nu mai sunt»¹. Nota

¹ Cit. după D. Murărașu, M. Eminescu: Scrieri Politice, Craiova ed. Clasicii Români Comentăți, pg. 327. Idee din poezia «La Steaua», după G. Keller, apărută, abia în 1886, în «Conv. Lit.».

din ms. 2264, f. 207 dovedește mai clar că Eminescu nu visează întoarcerea vremurilor din basme, ci vrea crearea unor bune condiții de viață pentru popor: «In loc de a ne certa pe barba lui Ștefan Vodă, am face mai bine a ne certa pe aflarea obiceiului pă-mântului din vremea lui, care-i asigura puterea militară formidabilă» ²...

La pag. 201: Autorul afirmă că Eminescu opunea «utopiei» unei Româniî integrale «idealul unei Dacii morale». In «Mira» însă avem limpede exprimată vi-ziunea unității naționale. Și prin serbarea dela Putna.

In volumul întâiu din studiul operei lui Eminescu, autorul vrea să expună care era Filosofia teoretică și care cea practică a poetului. Pretutindeni însă istoricul filosof prezintă un pêle-mêle din ideologie și fantezie poetică, reușind să încurce toate și în urmă să se încurce și pe sine însuși, în propriile mreje. Să nu ne mirăm, dacă în păinjenișul informațiilor, scriitorul dela pagină la pagină uită ce-a spus și oferă imagina celui care nu știe de unde pleacă și unde ajunge. Spicuirea câtorva relatări și reflecții va fi lămuritoare: «Noi nu putem afirma despre Eminescu nici că este nici că nu este pesimist» (pg. 75). Exact

² Cit. apud. D. Murărașu, în introducere la *Scrieri Politice*, pg. LIV.

ceea ce relevam mai adineauri: că d-l G. Călinescu a pătruns într'un domeniu, unde nu poate să se orienteze. Și dacă autorul cărții nu știe, de unde să afle cetitorii, dacă Eminescu este sau nu pesimist, și ce rost mai are jocul de cuvinte citate mai înainte că «toată lumea e înțeleasă» asupra pesimismului eminescian, că «sunt alții cari încearcă să arăte precum că Eminescu n'a fost chiar așa de pesimist» ?...

Așa dar: toată lumea îl crede pesimist; unii că «nu chiar așa de pesimist», iar alcătuitoarea cărții care și-a luat rolul să lumineze problema, declară pur și simplu că nu poate afirma despre Eminescu «nici că este nici că nu este pesimist». Cumplit de complicată chestiune, care însă tot cu ajutorul filosofului se va încâlci și mai mult: «Prezintă un deosebit interes faptul că în poezie pesimismul lui Eminescu este invers proporțional cu vârsta» (pg. 76). «Pesimismul se găsește pe alocuri, cu o notă, cum am văzut, mai degrabă afectivă» (pg. 89). «Eminescu a fost în oarecare măsură un pesimist, precum dovedește acea acceptare a teoriei lui Malthus, cu care combate socialismul» (216—217).

Prin urmare: întâi mărturisește sincer că nu știe de-i pesimism sau optimism, apoi constată pesimism, îi stabilește nuanța afectivă, iar în cele din urmă arată că-i pesimism de concepție socială.

Tot nesiguranței autorului se datorește amestecul de documente ideologice și de creații literare, așa că romancierul filosof desbate problema filosofiei practice servindu-se de piese pur literare, din cari însă nu reiese altceva, cu toată bunăvoința, decât reveria de moment a poetului.

Toată partea din capitolul «Filosofiei practice», unde istoricul literar stăruie asupra ideilor lui Eminescu în legătură cu statul, națiunea, cosmopolitismul, rasismul lui Eminescu, statul național, tradiționalismul, antisemitismul, a fost tratată de D. Murărașu în «Naționalismul lui Eminescu», lucrare pe care d-l G. Călinescu o utilizează, dar n'o citează nicăiri; îi absoarbe idei, cu vădite urme de... «cusătură»..

VOLUMUL AL II-LEA

Incepând cu spirit de bravare față de tot ce au lucrat ceilalți pentru lămurirea operei lui Eminescu, d-l G. Călinescu ajunge să nege și ceea ce însuși susține, numai fiindcă un lucru se găsește afirmat și de către alții. Astfel, polemizând cu cei cari au văzut în poet un profet, autorul serie că lui Eminescu i se atribue nejustificat și prevestirea întregirii neamului (pg. 5), deși d-sa însuși argumentează același lucru, în același volum, pg. 295, 298, 301.

Capitolul «Cultura» cuprinde un repertoriu de date

și o menționare de scrieri, într'o disordine care înlătură principal posibilitatea de a se stabili evoluția ideilor lui Eminescu.

Lucrarea se deschide prin ridicarea autorului împotriva tuturor acelora, pentru cari «Eminescu devine, după moarte, printr'o exagerare de cult tot atât de jienitoare, prototipul însușirilor și virtuților umane», și obiecțiunea ar fi în notă justă, dacă superlativele enumerate, — «cel mai mare filosof», «cel mai de seamă filolog», «cel mai cult individ» etc. —, s'ar dovedi existente în lucrările unor oameni cu oarecare reputație științifică. Cum însă nu ni se dă nici o indicație de unde se desprind acele atribute, rămânem cu impresia că hiperbolele sunt făuriri din propriul atelier al criticului. Singura trimitere la un d. I. S. Ordeanu nu îndreptăția pornirea într'o ditirambă tot atât de afectată, ca și aceea care-i servește pentru declanșarea atacului — în vid.

«Lipsit de prieteni în timpul vieții și batjocorit, Eminescu» etc., etc., nu sunt retrospectii în ambianța și contemporaneitatea poetului, ci înduioșări ale istoricului, mijloace cunoscute, prin cari romanțierii sau autorii dramaticei caută să câștige simpatia publicului pentru eroul în luptă cu universalul. Prin cugetarea și simțirea sa, poetică și politică, Eminescu și-a depășit generația și va trece încă și de aci înainte peste cine știe câte generații viitoare. «Lipsa prie-

tenilor», ca și acea nedreaptă pălmuire a trecutului, care l-ar fi lăsat pe poet să ajungă muritor de foame, sunt scornituri și basne nu din dragoste pentru cât de sus voiau să-l înalțe pe Eminescu, ci din fanatică și absurdă ură pentru cât de jos doriau să-l coboare pe Maioreșcu — politicienii înveninați și sterpi. În ceea ce privește batjocorirea poetului, poate că biograful s'a gândit la epigrama lui Macedonski. Acesta însă și-a ispășit de mult și prea mult păcatul, încât să mai fie nevoie de redeschiderea unui proces, din care Eminescu n'are nici ce câștiga, dacă se condamnă înpricinatul, nici ce pierde dacă termenul judecății se amână sine die. Restul — a fost luptă de idei, atac, contra atac, joc de forțe, prin care se caracterizează însuși procesul progresului. Temperament dinamic, cu acumulare de energii din adânci timpuri, cu viziune clară în viitor, prins ca ziarist într'un partid politic, ale cărui concepții le împărtășește integral sau le corectează și le imprimă caracterul concepțiilor sale — lupta împotriva iudaismului —, poetul apare demn, onest mai întâi cu sine însuși, pentru că nu înțelege să-și facă datoria de simbriaș al unui ziar, ci de cetățean și român fanatic, calități cari îl înalță peste capetele contemporanilor și-l fac să-și trăiască viața, cu toată vigoarea bărbătească, în lupta fățișă ce o dă când trebuie și pentru ce crede el că trebuie

s'o susțină, și s'o caute chiar, pentru astâmpărarea neastâmpărului său.

Figura este impunătoare, nu o biată ființă care-ți stoarce milă și te face s'o bocești, că n'a avut prieteni, că a fost batjocorită, cât a trăit... Când în scrierea istoriei se furișează asemenea lamentații, nici nu ne dăm seama câte accente din ieremiade sunt mai curând un ecou al propriilor noastre nemulțumiri și amărăciuni, cari aproape inconștient răbufnesc din structura noastră, ca efectul unor toxine, pe broderia vieții unui personaj istoric. În permanentă și instinctivă grijă de a nu desvălui eul în toată nuditățile lui, viciile spiritului duc la însumarea pasiunilor și sentimentelor personale, unor sfere străine.

Nu numai viața, ci și poezia lui Eminescu trebuia să se resimtă de pe urma intrării poetului în arena politică a unei societăți, care avea nevoie și de mângâierile blânde ale unei lire, pentru a o face mai bună, dar și de smulgerile nervoase ale coardelor, de bucurii puternice, cari s'o trezească la o viață nouă, la o afirmare a Românismului împotriva străinismului cutropitor...

Revenind la cartea biografului și criticului, vom constata sistemul avansării unor exagerări, pentru ca apoi în locul ascensiunii ideilor, să-și pregătească o lesnicioasă coborîre și aparentă superioritate. În fond

exagerările sunt aceleaşi, şi când susţine, şi când combate, d-l G. Călinescu.

În capitolul care tratează despre cultura lui Eminescu, trebuia să se arăte ce a trecut în inventarul său spiritual, îmbogăţindu-l şi făcându-l mai apt pentru creaţiile literare. Informaţiile nu sunt nici sistematizate, nici complete. De ex.: din notele lui D. Murăraşu la traducerea «Poemul Naturii» de Lucreţiu, ştim că Eminescu a tradus fragmente din acest poet latin. Câteva versuri din Scrisoarea I-a au asemănări cu sfârşitul din cartea I-a a lui Lucreţiu. Din altă lucrare a lui Murăraşu — «Eminescu şi literatura populară» — ne convingem că poetul s'a orientat spre folclor şi prin studiile de psihologie etnică făcute la Viena şi Berlin.

Despre aceste chestiuni nu găsim nimic în capitolul «Cultura» şi atunci se naşte întrebarea: ce a înţeles autorul să ne dea, dacă nu urmăreşte tocmai elementele cari au un ecou precis în creaţia poetului?

Pag. 5: «Lipsit de prieteni în timpul vieţii şi batjocorit, Eminescu devine după moarte, printr'o exagerare de cult tot atât de jicnitoare, prototipul tuturor însuşirilor şi virtuţilor umane. Istoria? Eminescu. Economia politică? Eminescu. Pedagogia? Eminescu. Eminescu e cel mai mare filosof, cel mai de seamă filolog, cel mai cult individ» etc.

Pag. 129: «Bine îndrumat în fiecare disciplină mai de seamă, dar nu îndeajuns ca învățat, Eminescu este totuși, ca poet, un om foarte cult înțelegând prin cultură cea mai înaltă pregătire în anume scop, care aci e poezia. Ca poet Eminescu a fost cel mai cult dintre poeții noștri, cu cea mai ridicată folosire a tuturor factorilor de cultură».

Tot așa, în pg. 6: autorul ironizează pe cei cari au arătat că Eminescu avea cunoștinți de *literatură lituană*, pentru ca la pagina 77/78 să-și combată ironizarea dela început: «Intr'o poezie (*Printre stânci de piatră seacă*) vorbește de o *daină*... Oricât s'ar pune compunerea în legătură cu vre-o credință din popor... *este vădit că Eminescu are în minte dainele lituaniene* de care putea lua cunoștință prin Herder»....

Pag. 8: «Când Eminescu, la Berlin, scria lui Titu Maiorescu, că nu se simte încă pregătit pentru a ocupa o catedră universitară, de ce i-am pune la îndoială sinceritatea, date fiind tinerețea, desordinea studiilor secundare și puținii ani de studii superioare efective»....

Pag. 15: «Dar dacă Eminescu ar fi fost în situațiunea de a fi chemat la o catedră universitară, el care îndrăznise să traducă pe Kant, ar fi avut temelie destul de trainică în virtutea căreia să-și însușească unele aspecte de specialitate»....

Pag. 10: ...«noțiuni temeinice și pornire tehnică de specialitate [filosofică] n'avea»..

Pag. 11: ...«Poetul cunoștea pe Kant, Schopenhauer, Spinoza, Fichte, e foarte probabil iarăși să fi consultat și alte opere filosofice originale»..

Pag. 14—15: «*El însă avea noțiuni integrale de istoria problemelor și doctrinelor filosofice și aceasta concordă și cu tendința sa generală de a epuiza școlărește o disciplină, cât și cu liniștita limpeziciune cu care se mișcă în câmpul ideilor*»...

Diasporice afirmații, apoi negații, și la urmă belșugul surprisei că «*poetul cunoștea pe Kant, Schopenhauer, Spinoza, Fichte*, și e foarte probabil iarăși să fi consultat și alte opere filosofice originale».

Când susții despre cineva că «cunoaște pe Kant, Schopenhauer, Spinoza, Fichte» și pe alții și faci rezerve și eziți a crede în sinceritatea lui Eminescu, că n'ar fi fost în stare să răspundă onorabil chemării sale ca profesor de universitate, îți iai aere să arăți că știi mai mult decât poetul; în acelaș timp nu-ți dai seama că prin cunoașterea lui Kant confirmi cunoașterea fundamentală a principalelor sisteme filosofice anterioare lui Kant, că prin Kant trebuie să ajungi neapărat la Schopenhauer și că pe Spinoza numai un filosof de talia lui I. Brucăr putea să-l vadă solitar ca pe un spin de pe maidan, a cărui sămânță a fost totuși adusă din câmpiile lui Descartes.

Fără nici o investigație preliminară, fără coordonarea materialului istoric documentar, d-l G. Călinescu rostește severul verdict de condamnare a unui om, care prin rectitudinea sa morală poate totuși servi ca pildă oricui și oricând. A atribui lui Samson Bodnărescu maniera forte a rapturilor, înseamnă mai mult decât impietate:

«*Stând [Eminescu] în aceeași chilie la Trisfetitele, Bodnărescu e acela, care umblându-i prin hârtii, l-a imitat*»... pe Eminescu.

Să restabilim adevărul, după documente, în ordine cronologică:

«*În toamna anului 1869, cam pe la sfârșitul lui Septembrie, Eminescu pornia spre scaunul chesaro-crăesc [spre Viena], părsind pentru totdeauna cușca de sufler, pe actori și pe juna Eufrosina Popescu*» (G. Călinescu, «*Viața lui Mihai Eminescu*», pg. 170).

Exact.

Dar tot atât de exact:

1) «*Nu știu dacă cunoști cu ce se ocupă Bodnărescu acum. Am auzit cu Ahasverus sau jidovul rătăcitor, o poemă în felul lui Faust*»... (A. D. Xenopol către Iacob C. Negruzzi, *Berlin 27 Mai 1869*, în *Studii și Doc. Lit.* vol. II, pg. 44 și originalul: Autografe I. C. Negruzzi, Acad. Rom. scrisoarea a XI-a).

2) «*În a treia decadă a lui Iunie [1869] st. v. Eminescu se afla cu trupa, și cu Eufrosina Popescu, se înțelege, la Iași, iar în Iulie [1869] se ținea ascuns de foștii colegi în Cernăuți, încât să nu-l vadă*». (G. Călinescu, V. I. M. E., pg. 167).

3) «*Ori cum ar fi, eată că urmez dorinței tale și-ți scriu, ce alta decât despre acele idei, ce nasc în sufletul meu*».

«*Trecuse mulți ani de luptă până acum peste titva mea și eu nu știeam cauza mai profundă*».

«*Atâta înțelegeam, că după furtuna rădăcată, trebuie să vie și*

timp frumos. Și eată, amice, acel timp a sosit și plină de bucurie sbucnește acuma inima în pieptu-mi».

«Nu mă pot predomina, amice, de a nu ți-o împărtăși și ție această fericire: sunt sigur, că și asupra ta va face o impresiune bine venită».

«Zi și noapte îmi băteam capul în ce formă și feliu aș da unor simțiri și aspirări sufletești realizare. Încă astă toamnă [1868] șezând la țară, mi se chiarificase puțin și acuma sunt pe deplin conștient de ea. Conceptul acestei idei sunt rezultatele vieții psihice a omenirii contemporane. Forma dramatică îmi părea cea mai potrivită, însă de unde să-mi iau eroul, de unde, chiar și având pinsula, colorile acestui tablou? Din întâmplare l-am întâlnit în escursiunile mele cercetătoare pe Ahasveros rătăcitorul și înfățișarea sa mi-a fost cea mai bine venită din lume».

«Cum însă dintr'un caracter epic să formez un caracter dramatic? Și aice raza cunoștinței nu mi-a întârziat. Din primele cuvinte, ce le rosteste el înfățișându-se pe scenă înconjurat de fulgere, tunete și ploae, vei înțelege ușor dramatisarea sa. El zice:

«Deșartă-ți de mănie împovăratul cer

«Și ear îngreunează-l și eară îl deșartă!

«Vesuvul, Etna rumpe-i depe pământ. clădește-i

«Deasupra mea, Iehova, răstoarnă-i peste mine

«Și scurge-al lor jărat, — o mare 'n ea să'not

«Zadarnică 'ncercare ți-a fi a mă sfărma!

«M'ai condamnat odată să fiu etern ca tine...

«Ahasveros acesta va fi opul vieții mele și îmi place de osebit a lucra în el. Până acuma aș ave câteva sute de versuri. Mai cu deosebire mă ocup de el, când îmi frământă crierii idei filosofice. Știu, că pentru lumea noastră Română va fi asemenea op zadarnic, am însă macară atâta mângăere că îl pot serie în limba maicei-mele».

«Și dacă și fulgerile nrecunoștinței ar lovi în mine și după veacuri, mă mângâiu cu cuvintele lui Ahasverus când pălește un fulger o floare din mâna sa:

«Eu pot să iau cea peatră, ce doarme colo'n earbă

«Și s'o arunc de stâncă: sdrobotă în bucăți

«Ea spre pământ căde-va și fapta mea-i egală
«Iehova, cu-al tău fulger»..

«Scrie-mi te rog, ce gândești la aceasta»... (S. L. Bodnărescu către Iacob C. Negruzzi, 11 Mai (29 April) 1869; cfr. St. D. L. II, p. 153/4 și originalul: Autografe Iacob C. Negruzzi, Acad. Rom. scrisoarea a' IV-a).

Așadar, după d-l G. Călinescu, S. Bodnărescu scotocind prin manuscriptele lui Eminescu, și-ar fi în-sușit pentru «Ahasver» elemente din «Mureșan», care «a fost așternut pe hârtie, după însăși însemnarea poetului, în 1869»...³.

Realitatea însă este alta. Samson Bodnărescu nici nu-l cunoștea pe Eminescu, la data când își compunea poemul «Ahasver». Dovadă: la 10 Mai 1868 îi scrie lui Iacob C. Negruzzi din Viena⁴; în April 1869 îi face cunoscut aceluiași «iubit amic» I. C. Negruzzi, că are din Ahasver «câteva sute de versuri»⁵. La Viena nu s'au întâlnit, deoarece Eminescu își începea anul universitar în toamna 1869, iar S. Bodnărescu își continua studiile din toamna anului 1869 nu mai mult în Viena, ci la Berlin⁶. *Când a locuit Eminescu la Bodnărescu?* Evident că în anii 1868—1873

³ G. Călinescu, Opera lui Mihai Eminescu II, pg. 146.

⁴ Studii și Doc. Lit. vol. II, p. 147; originalele: Autografe I. C. N. Academia Română, I.

⁵ Cfr. scrisoarea reprodusă aici.

⁶ Cfr. Scrisoarea lui S. Bodnărescu către Iacob C. Negruzzi, din Berlin 13/1 Febr. 1870, în Stud. și Doc. Lit. II, pg. 156, iar orig. la Acad. Rom.

nu se putea, deoarece S. Bodnărescu se găsea la 1870 către sfârșitul studiilor, în Berlin, iar Eminescu la 1869/70 abia începea primul an de studii universitare. Răspunsul la această întrebare îl dă chiar d-l G. Călinescu: «Cu ajutorul lui Vasile Pogor, la care trase în gazdă, Eminescu avu norocul să fie numit *pe ziua de 1 Septemvrie 1874*, director al bibliotecii centrale din Iași, în locul lui Samson Bodnărescu, trecut la direcția Școalei normale dela Biserica Treierarhi»...⁷. «Intre timp, *Eminescu își statornicise domiciliul într'o odaie mare în casele din curtea bisericii Trei Sfetite, unde, prin generozitatea lui Samson Bodnărescu, mai locuia și Miron Pompiliu și în urmă câteva săptămâni chiar Slavici, toți tineri junimiști*»...⁸. Prin urmare d-l G. Călinescu afirmă că în toamna anului 1874 S. Bodnărescu a umblat prin hârtiile lui Eminescu, ale cărui idei din «Mureșan» le-a împrumutat pentru «Ahasver», poem pe care Bodnărescu îl concepușe și isprăvisese încă din 1869, după cum ne-au dovedit scrierile citate în paginile precedente.

Coincidența de idei între «Ahasver» și «Mureșan» se explică prin izvorul comun de inspirație, tema faustiană, pe care o indică și d-l G. Călinescu, iar ana-

⁷ G. Călinescu, *Viața lui Eminescu*, pg. 264.

⁸ Idem, *ibid.*, pg. 267.

cronica «umblare prin hârtii» se naște din eroarea istoricului de a se fi orientat după târzia apariție a volumului «Din Scrierile lui Samson Bodnărescu», la Cernăuți în 1884.

Lăsând la o parte val-vârtejul anacronismelor istoricului și criticului literar, anacronisme cari duc la răsturnări, împing la acuzări fără temei, ne vom opri la necruțătorul stigmat al nemerniciei care strălucește pe fruntea unor figuri din «Junimea»: în povestirea vieții lui Eminescu autorul subliniază «generozitatea lui Samson Bodnărescu», pentru ca în dezvoltarea critică a operei poetului «generozitatea» gazdei să se transforme în calculată meschinărie, de a-i oferi lui Eminescu ospitalitate, ca să-l poată prăda. Adevărat, ca'n romanele de senzație, acel pirat Bodnărescu.

«A venit vremea să cercetăm pe Eminescu în spiritul adevărului și cu o pietate care să nu degenereze în caricatură»⁹ — și-i dureros că d-l G. Călinescu și-a dat sieși verdictul, căci ce altceva decât o veritabilă «degenerare în caricatură» poate fi reproducea după G. Panu a scenei, unde Eminescu cetindu-și la Junimea nuvela «Sermanul Dionis», isprăvește ridicol, luat în bătaie de joc de membrii Junimii? Acea scenă s'a dovedit însă a fi o înscenare ma-

⁹ G. Călinescu, Opera lui Mihai Eminescu, vol. II, pg. 6.

lițioasă, după un sfert de veac, a lui G. Panu, liberalul împotriva junimismului politic conservator. Când a apărut «Viața lui Eminescu», în prima ediție, nu se cunoșteau încă documentele, cari aveau să prefacă unele dintre amintirile lui G. Panu în simple plăsmuiri tendențioase¹⁰. Dar mai în urmă presa a anunțat epuizarea primei ediții, tipărirea ediției a doua, — din vacarmul reclamagismului gazetăresc nu mai știm câte ediții —; cea dintâi grijă trebuia să fie: eliminarea lui G. Panu și a întregii scene de ridiculizare a poetului, întâi fiindcă relatarea sa nu concordă cu adevărul istoric, apoi din același înalt gând, pe care d-l G. Călinescu îl formulează atât de frumos, dar îl înfăpuește atât de deficitar: «A venit vremea să cercetăm pe Eminescu în spiritul adevărului și cu o pietate care să nu degenereze în caricatură»... Sau anunțatele ediții ulterioare celei dintâi au fost numai obișnuite reclame negustorești? Dacă e așa, more business în materie de spirit duce sigur la o balanță pasivă.

Aflându-se în frondă contra tuturor cari au făcut investigații cu privire la viața și opera poetului, criticul îl așează pe G. Bogdan-Duică alături de un oarecare funcționar inferior la fosta școală de

¹⁰ Cfr. Articolul *Un proces literar: M. Eminescu și G. Panu*, în acest vol. pg. 108 și urm.

agricultură de la Herestrău, care a scris și el ce i-a trăsnet prin minte (pg. 5—6). Asemenea lucrări însă nici la cea mai completă bibliografie eminesciană n'ar trebui să fie menționate, pentru a nu mări balastul cercetătorilor; în ceeace privește atitudinea d-sale față de G. Bogdan-Duică își are explicația semnificativă: mai târziu istoricul îl va «utiliza» din plin, fără ca cetitorul să bănuiască, pentru că autorul a avut grijă doar să-și curețe de la început câmpul și să-și înlătore indezirabilii, detestându-i și ironizându-le ideile.

Pag. 17: Se citează articolul lui Eminescu «*Artă guvernării*», dar la bibliografie nu-i menționată ediția *Murărașu* a «*Scrierilor politice*», singura care-l reproduce.

Pag. 29—36: Toate datele despre *Eminescu și clasicismul greco-latin* se găseau mai de mult în lucrarea lui *D. Murărașu*, — publicată la 1932 —, pe care G. Călinescu n'o citează, deși o folosește.

Pag. 41—47: Chestiunea străduinței lui Eminescu de a învăța grecește a fost tratată de *D. Murărașu* în același studiu despre poet și clasicismul greco-latin. Originalul critic emite însă și o idee originală: Faptul că Eminescu vroia să învețe grecește e — o dovadă că poetul era bolnav (pg. 45). Dar ms. cu note despre limba greacă, n-rul 2266, nu-i din timpul bolii, ci din anul 1878, când poetul era perfect

sănătos. Plecând dela aceeași informație greșită, prin necunoașterea sau nestabilirea prealabilă a datei în ce privește ms. 2266, pentru d-l G. Călinescu poetul este un maniac, fiindcă studia sanscrita, un bolnav care transcria evanghelia lui Ioan (pg. 87 și 89).

În nota dela pagina 37 se neagă cunoașterea de către Eminescu a lui Apuleius, deși a fost dovedită în chip neîndoelnic de cătră D. Murărașu în ediția Călin Nebunul (Buc. 1934).

Pag. 48: «*La un an nou*», nu-i menționată ediția D. Murărașu, singura care reproduce articolul după «*Timpul*».

Pag. 48: Pentru G. Reinbeck «*Mythologie für Nicht-studierende*» — vezi G. Bogdan-Duică, în «*Mihai Eminescu*» Cernăuți 1932, III, 178/179.

Pag. 61: «*La Viena e cu puțință ca Eminescu să fi umblat și pe la cursul de limba italiană a lui Cat-taneo*». Acest «e cu puțință» trebuie cetit astfel: «știu precis că Eminescu a urmat acest curs, pentru că în bibliografia din «*Viața lui Eminescu*» pg. 470, nr. 81 amintesc lucrarea lui I. Grămadă, care reproduce «*naționalele*», — lista cursurilor frecventate de poet, unde limba italiană e deasemenea trecută»...

Pag. 82: «*Și într'adevăr povestirea din care face parte Rugăciunea unui dac și în care e folosit Imnul creațiunii*»..., — într'adevăr: vezi Cezar Papacostea:

«*Filosofia antică în Opera lui Eminescu*», un întreg capitol de migăloasă și serioasă știință literară și literatură comparată, în legătură și cu această chestiune (pg. 23-26). Nemenționat de d-l G. Călinescu.

Pag. 102: «Intâia informație istorică asupra literaturii noastre a avut-o Eminescu din vestitul «Lepturariu» [al lui Pumnul]», — asta este din patrimoniul lui *O. Densusianu*, (Vieța Nouă I 1905 pg. 309), pe calea împrumutului de înzestrare; investigația trece în «Opera lui Eminescu» de G. Călinescu, fiind fără mențiune. Originalitate, originalitate să fie chiar cu despuierea unui Ovid Densusianu, a cărui citare numai cinste ar fi făcut oricărei autorități de critic și istoric literar.

Pag. 103: Planurile din «cuțite și pahare» nu se referă la «predoslovie Divanului», ci la cronica lui *N. Costin* cunoscută de Eminescu prin Lepturariul lui Pumnul (vezi: *D. Murărașu* «Din izvoarele poeziei *Epigonii*»). Dar asupra acestei chestiuni vom reveni, pentru că și autorul revine și se corectează.

Pag. 106: În ce privește versul de caracterizare a lui V. Cârlova, argumentul nu pare serios. — Cfr. informațiile lui *D. Murărașu*: «Din izvoarele poeziei *Epigonii*»..

Pag. 110: Se citează «*Bălcescu și urmașii lui*», fără

indicarea izvorului, *D. Murărașu*, singurul care-l re-produce.

Pag. 133: Cosmogonia poetică din *Scrisoarea I-a* își are origina în *Rigveda*. — Aceeași nemărturisită, îndrăzneată depozitare a de curând dispărutului reprezentant marmorean al clasicismului antic *Cezar Papacostea*, care a tratat problema cu toată amplexarea și cu toate documentările necesare (op. cit. pg. 23).

Pag. 181 și urm.: Despre *Egiptul* în cadrul *Dioramei*, vezi: *Ilarie Chendi* «Preludii» (Buc. 1905), care dezvoltă întreaga temă, cu citate din manuscrisurile lui Eminescu. Criticul autor nu arată izvorul.

Pag. 198: Pentru ideologia din care a răsărit *Impărat și Proletar* — vezi *G. Bogdan-Duică* un studiu cu informații definitive în revista «Mihai Eminescu» 1931 II 76—88.

Pag. 217 și urm.: *Planul lui Decebal* nu este inedit, ci publicat de *G. Bogdan-Duică* în rev. «Mihai Eminescu» 1932 III 195—197.

Pag. 235 și urm.: Motto I din *Strigoii* este din Baronzi — *Cățelul pământului* — vezi: *Sulică* în «Șoimii» (1929), cit apud. *D. Murărașu*, «Eminescu și Literatura populară», pg. 97.

Pag. 278: *Dodecameron Dramatic* nu-i inedit; l-a

publicat G. Bogdan-Duică în rev. «Mihai Eminescu» 1932 III 185—187.

Pag. 300: În *Mira* sunt «versuri ce vor deveni cu oarecari schimbări poezia *Melancolie*», perifrazarea lui D. Murărașu din «Naționalismul lui Eminescu» (pg. 328): «Un monolog al lui Ștefăniță nu-i decât prima formă a *Melancoliei*».

Aceste «cusături» din volumul al II-lea al d-lui G. Călinescu «Opera lui Eminescu» au fost văzute numai în treacăt. Când cineva își va lua osteneala să dea Cezarului ce este a Cezarului, printr'o inventariere completă și distribuție echitabilă, se va observa câte din descoperiri aparțin autorului și câte predecesorilor, pe cari i-a exploatat, fără să-i amintească.

VOLUMUL AL III-LEA

În anul 1930, Leca Morariu, profesor de istoria literaturii române moderne și de folclor la Universitatea din Cernăuți, întemeia revista «Mihai Eminescu», unică în acest gen la noi, anunțând că va fi redactată cu concursul lui Gh. Bogdan-Duică și G. Ibrăileanu. Subtitlul «lămuriri pentru viața și opera lui Eminescu» indică statornicul program al acestei publicații periodice, care își continuă existența și, care se poate asemăna,—firește în cadre adecvate,—cu Goethe-Jahrbücher ș. a.

Ajutat de marea sa intuiție, G. Ibrăileanu încă înainte de fondarea revistei, tipărise studii în legătură cu viața și opera poetului, în cari preciza date și cetiri de texte eminesciene, cu o logică atât de strânsă, încât ele au primit pecetea definitivatului, înlăturând echivocul sau aparent-obscurul din creația lui Eminescu.

«A trebuit să vină Bogdan-Duică și Ibrăileanu, ca să ne lumineze, stabilind că poetul a scris „mite”¹¹ — și atunci evident că vom comenta tot în legătură cu „visuri și basme seculare”: cugetarea lui Eliade se scaldă cu drag în apele *mitului*»¹²...

D-l G. Călinescu descrie și analizează opera poetului, dar reproduce tot:

«Adevăr scăldat în mintē...»

în vol. II (pg. 100), ca și ediția d-lui E. Lovinescu, din Martie 1929 (pg. 13), după care probabil se orientează, retipărind «*Epigonii*». Sub raportul informației și al preciziei textelor însă, nu d-l E. Lovinescu trebuia să fie călăuza d-lui G. Călinescu. Avea edițiile: C. Botez («Cultura Națională»), Gh. Bogdan-Duică (ibid.), G. Ibrăileanu («Naționala»), ba chiar și ediția d-lui Gh. Adamescu (la «Cartea Românească»), redă textul corect (pg. 40):

¹¹ „nu «Adevăr scăldat în *mintē*...» (*Epigonii*).

¹² Victor Morariu, Glosse eminesciene, în rev. «Mihai Eminescu» 1930, I, pg. 6.

«Adevăr scăldat în *mite*, sfinx pătrunsă de'nţeles»...

D-l E. Lovinescu în introducerea ediţiei d-sale pretinde că : «In publicarea poeziilor *am controlat* textul celorlalte ediţii şi, *mai ales textul din Convorbiri Literare*» (pag. 8), şi când afirmă aceasta, d-l E. Lovinescu lasă de dorit sub raportul corectitudinii, pentrucă : mai ales n'a controlat textul din Convorbiri Literare. Aserţiunea primului critic a fost suficientă pentru cel de al doilea, care însă vrând să fie şi d-sa original, nu-l citează pe cel dintâiu şi dă a înţelege că şi d-sa tot la Convorbiri Literare s'a dus. De fapt, amândoi au utilizat cine ştie ce ediţie, care devine critică pentru autoritatea şi a unuia şi a celuilalt istoric şi critic literar. Deşi citează chiar pagina şi data de apariţie a revistei (:«*Conv. Lit.* IV, p. 185 din 15 Aug. 1870»), d-l Eugen Lovinescu n'a văzut textul de aici, pentru că de l-ar fi văzut, ar fi văzut :

*Adevăru scăldatu in mite, sfinxu pătrunsă de'n-
ţelesu.*

Este interesantă istoria acestui buclucaş cuvânt, prin diferitele ediţii eminesciene. In «Conv. Lit.» şi în prima ediţie dela 1883 îngrijită de Titu Maiorescu, apare așa cum l-a scris poetul: *mite* (pag. 196); la fel ediția a doua. N'avem la îndemână ediția a III-a, ca să putem statornici când s'a stâlcit înţelesul cu

minte. Fapt e că ediția a IV-a din Octombrie 1889, care a păstrat până și ordinea în paginație, dar care probabil a fost corectată de altcineva nu de T. Maiorescu, introduce «*Adevăr scăldat în minte*». De aici înainte, prăpăd: I. Scurtu la 1908 («*Minerva*») *minte* (pg. 123) și până la războiu, în manualele didactice, antologii, pretutindeni se «*minte*». G. Ibrăileanu (ed. «*Naționala*») și Gh. Bogdan-Duică (ed. «*Cultura Națională*», pg. 47) dovedesc ineptia. G. Murnu (Mai 1928), corect: *mite*. Ingenios este procedeul lui N. Iorga: pentru a curmă odată cu această mistificare și pentru a scoate din vers forma unui cuvânt, care nu s'a putut încetățeni («*mite*»), pune pluralul obi-cinuit în circulație: *mituri*. Este, ni se pare, cea mai strălucită idee. Nu suferă nici ritmul, nici numărul silabelor, în schimb se redă viață și se reintroduce lumină într'un vers, evitându-se pentru totdeauna lesnicioasa alunecare dela *mite* la *minte*. (Ediția a II-a Vălenii de Munte 1935 pg. 11); n'am văzut ediția I-a din 1931, ibid., dar ne închipuim că tot așa tre-bue să fie). *Biblioteca pentru toți* (nr. 195/6) ediția din 1936 pg. 11, ca o vădită influență a lui N. Iorga, lasă forma *mite*, pune însă asterisc și trimite la explicația din subsol : *mituri*.

Dându-și seama că în vol. II, pg. 100, a reprodus greșit acest vers, în cap. *Technica* din vol. al IV-lea (pg. 242) d-l G. Călinescu revine și se corectează ex-

plicând: «Mituri e prescurtat în *mite*, după pilda substantivelor feminine și neutre cu două terminațiuni plurale (mormânt, morminte, mormânturi)».

«Adevăr scăldat în *mite*, sfinx pătrunsă de'nțeleș».. «*Sfinx*, precum se vede, în această lecțiune, a devenit substantiv feminin (o sfinxă)» — luat direct din limba germană, adăogăm, unde este: *die Sphinx*.

Deoarece G. Ibrăileanu timp de doi ani nu apucase să dea vre-o contribuție pentru revistă, a socotit că tipărirea numelui său pe frontispiciul publicației nu este justificată și de aceea a rugat redacția să i-l suprimе. Din anul al III-lea «Mihai Eminescu» își continuă apariția «cu concursul lui G. Bogdan-Duică», și acest concurs, dat fiind bogatul material informativ lăsat în moștenirea redacției, tinde să se prelungească încă mult timp după moartea meticulosului cercetător, causticului critic și temeinicului istoric literar, pe ale cărui date și traseuri oricine se va putea bizui. Fiind profesor la Universitatea din Cluj, ori de câte ori intra în vacanță, venea în capitală și atunci domiciliul său peste zi era în biblioteca Academiei Române. La prânz, când sălile de citire se evacua și funcționarii plecau, biblioteca se închidea și îl cuprindea și pe Bogdan-Duică așa ca pe un volum care ar fi făcut parte integrantă din corpul bibliotecii.

Cât de ordonat, sever am spune chiar, era I. Bianu, cu Bogdan-Duică se împăcase să facă excepția și să-i îngăduie ca și în timpul prânzului, ba, adesea, până în adânc de noapte să-și continue cercetările.

Ani de-arândul s'a încovoiat cu însetată iubire deasupra manuscriptelor lui Eminescu, s'a ostenit să-i descifreze tainele, să găsească influențe literare, pe cari le trecea apoi revistei «Mihai Eminescu» și altor publicații periodice, în stil abrupt, de un laconism aproape telegrafic, nepretențios și negelos de descoperirile sale. Cultivând amănuntul de mare sau mică importanță, îl arunca pe hârtie, cu o indicație sumară, discretă, renunțând cel puțin temporar la exploatarea problemelor cari se degajau din alăturarea unor nume, din ispitirea unor date, din ecourile unor versuri străine.

Astfel, timp îndelungat, își aduna imensul material, care urma să fie folosit pentru marea frescă eminesciană, cum altă dată ne dăduse cu desăvârșită armătură monografiile Petru Maior, George Lazăr, I. Barac, S. Bărnuz, Ion Ionescu dela Brad și V. Alecsandri, sinteticul capitol, din istoria literaturii române moderne, al celor dintâi poeți munteni, sau studii de literatură comparată: Eminescu-Geniu pus-tiu-Karl Gutzkow-Ritter von Geiste; Gessner; Kant și kantienii români, Schiller la Români, A. v. Kotze-

bue la Români. Pretutindeni G. Bogdan-Duică se întemează pe cercetări proprii, cari îndreaptă calea străbătută până la dânsul sau deschide un nou drum, devenind model de muncă spirituală prin metoda sa: «Mai ales la noi, unde istoria literară s'a făcut și se face încă în parte și azi în mod impresionist, repetându-se în fiecare manual nou clișee vechi, fără critică, stăruințele lui Bogdan-Duică de a merge la izvor, de a cerceta fiecare amănunt biografic a însemnat o adevărată înviorare a istoriografiei literare»¹³.

Dar ce are prologul acestei lungi paranteze cu scrutarea volumului al III-lea din lucrarea d-lui G. Călinescu, ar pune întrebarea, poate, unii dintre cititori. Numai autorul întinsului studiu critic asupra operei lui Eminescu nu va fi surprins de această introducere, pentru că din însăși stăruirea mea asupra cercetărilor lui Bogdan-Duică în legătură cu Eminescu, va prevedea, desigur, concluzia care se impune pentru noua metodă în scrierea istoriei literare și alcătuirea de studii critice.

În volumul al V-lea al «Operei lui Eminescu», la pag. 328, d-l George Călinescu dă următoarea notă:

¹³ *Sextil Pușcariu*, Gheorghe Bogdan-Duică, (vol. comemorativ): În memoria lui G. B. D., Cluj 1935, pg. 18.

«Interesantul articol al d-lui Radu Manoliu, *Izvoarele motivelor și procedeele din poeziile lui Eminescu* în *Preocupări literare*, I, nr. 4, care e un repertoriu istoric al opiniilor „source”-iere, a apărut după tipărirea vol. IV. Nu-i datorăm punctele asemănătoare. Din el se vede că metoda izvoarelor se reduce la: Em. a luat de aci, ba de aici, eu am descoperit întâi, ba eu, la prefăcuta ignorare a identificărilor altora, la atenuarea lor, sau la dovada că fusese făcute mai înainte de alții. *Izvorismul rămâne mai mult o concurență academică decât un studiu critic*».

Așadar o fățișă confesiune că autorul nu se împiedică la alcătuirea «studiului critic» de «concurența academică» a mărturisirii izvoarelor cu replica promptă însă dată lui Radu Manoliu, că nu-i datorește punctele asemănătoare.

Dar întrebarea nu este, de unde s'a influențat sau nu Eminescu, ce datorește sau nu datorește d-l Călinescu d-lui Manoliu, ci cât și de unde a luat d-l Călinescu ?

Răspunsul este acesta: izvorismul, fie el crezut de inferioară calitate academică, a fost, este și va rămâne totdeauna armătura pe care se construiește un studiu critic. Izvorismul este însăși «structura biologică»¹⁴ a oricărei lucrări, și cu atât mai mult a

¹⁴ G. Bogdan-Duică, apud. S. Pușcariu, l. c.

unui studiu critic. Insuși autorul nostru este convins de acest adevăr. Superioritatea studiului critic se explică tocmai prin acel concurs academic al izvorismului. Dar este numai o aparentă superioritate, când dincolo de paginile speculațiilor ca niște folii apar figurile exploataților izvoriști C. Papacostea, G. Bogdan-Duică, D. Murărașu, V. Gherasim, T. Vianu, I. Sân-Georgiu. Intr'adevăr, până și d-l Ion Sân-Georgiu a fost absorbit de d-l G. Călinescu; pentru că trebuie să recunoaștem: lucrarea «Eminescu și Goethe» apărută la Craiova, este un rezultat al cercetărilor d-lui I. Sân-Georgiu; ea se cuprinde, ca și lanțul întreg al „izvoriștilor” de până astăzi, în cărțile d-lui G. Călinescu. Deosebirea este numai în meșteșugul de stil, în acoperirea „structurii biologice” străine, cu mortar de fațadă, mai bogat sau mai sărac, după împrejurări și putere de acoperire.

Și bine face d-l Călinescu de se bazează pe izvorism, pentru că acolo unde izvorismul a adus ceva bun și corect, exploatarea d-lui Călinescu devine frumoasă și roditoare; și rău face că nu citează pe izvoriști, pentru că atunci când ei greșesc, d-l G. Călinescu suportă consecința căzând în cursă și exploatează greșit; iar când d-l Călinescu este, în realitate, el însuși izvorist, devine ceea ce se va vedea din următoarele: 1) constatând în *Strigoii* identitate tema-

tică și voind să stabilească influențe străine, d-l G. Călinescu afirmă la pag. 242 (vol. II) că:

«Și unele versuri onomatopice de prin însemnări (ms. 2257, f. 9 v.—10 v.)

«ș'acum klappai și dappai și rappai așa!

duc tot la Bürger :

«Und hurre, hurre, hurre, hopp, hopp, hopp

«ging's fort im sausenden Galopp,

«dass Ross und Reiter schnoben

«und Kies und Funken stoben..

De astă dată, recunoaștem originalitatea autorului. Informația că *versul klappai și dappai și rappai* duc tot la Bürger este și trebuie să rămână specifică originalității d-lui G. Călinescu și nu i-o vom contesta nici odată. Dar : tocmai pentrucă este originală, cetitorii să se ferească de a o lua în serios. E originală, dar nu-i exactă, deoarece versul onomatopice «*ș'acum klappai și dappai și rappai așa !*» este din «*Hochzeitlied*»-ul lui Goethe, primul vers, strofa a 7-a :

«Nun dappelts und rappelts und klapperts im Saal».

La filele 9 v — 10 v ale ms. 2257 nu sunt «însemnări» din care «versuri onomatopice» ar duc «tot la Bürger», ci: în acele file se găsește încercarea lui Eminescu de a traduce «Cântecul de nuntă» balada

lui Goethe; ele cuprind 76 versuri, cari au fost reproduse de G. Bogdan-Duică, în revista «Mihai Eminescu» 1930 I 51/52, cu lămuririle necesare.

Cu toată vânzoleala autorului împotriva izvorismului, chipurile numai academic, studiul critic suferă modificări și-și întoarce foile ca o floare mereu cu fața de unde-i vine lumina. Extrem de atent la orice apariție nouă a altor mai dinainte persiflați și caracterizați „eminescologi”, d-l G. Călinescu le culege roadele și le supune apoi teascului din care se dezvoltă filmul captivant al coseriei...

În volumul al II-lea (pg. 103) afirmase că versul din *Epigonii*:

«Cantemir croind la planuri din cuțite și pahare»

s'ar referi

«la predoslovla Divanului, pe care poetul nu l-a putut citi decât în Arhiva istorică a României (Tom. II, 1865)» etc..

În volumul al V-lea (pg. 7) găsim într-o notă următoarele:

«Întru cât privește pe Cantemir, alături de ipoteza noastră (*Op.* I. M. E. II p. 103) adăugăm și aceasta, care deși nu privește opera ci viața donului moldovean, ni se pare vrednică de luat în seamă (op. cit. [=Preocupări literare I, 3, pg. 136]): *Lepturariul* extrage din cronica lui N. Costin partea în care se vorbește de venirea Țarului la Iași și de banchetul oferit acestuia de către Cantemir. Ar fi vorba de planuri politice. În cazul acesta cred că trebuie să cităm (*Letopiseștele*, ed. II, 2, pg. 102) «paharul de 'ntâiu, când i-au închinat Dumitrașcu Vodă...».

Volumul al II-lea, în care autorul trimite pe cetitor să caute «planuri din cuţite şi pahare» prin *Arhiva Istorică a României* (1865), şi nu le vede în cartea de citire a profesorului şi gazdei lui Eminescu Aron Pumnul, acest volum al d-lui G. Călinescu a apărut în anul 1935.

În anul 1936 apare n-rul 3 din revista «Preocupări Literare», unde se publică articolul: *Din izvoarele poeziei „Epigoni”*. Iată ce se precizează acolo:

«Caracterizarea lui D. Cantemir a dat naştere la comentarii răuticioase. Anghel Demetrescu în studiul său despre Eminescu¹⁵, vrea să arate că poetul din ignoranţă a confundat pe Dimitrie Cantemir cu tatăl său Constantin.

Totuşi versul:

Cantemir croind la planuri din cuţite şi pahare

nu reiese nici din confuzie, nici din neştiinţă. Şi aci Eminescu a suferit influenţa Lepturariului.

În tom. III pg. 149 şi urmât. sub titlul «Domnia lui Dumitru Cantemir» se reproduc fragmente din cronica lui Nicolae Costin. Între altele cronicarul povesteşte şi vizita lui Petru cel Mare la Iaşi în 1711. La 25 Iunie Cantemir dădu o masă mare în cinstea Împăratului care, la rândul-i, invită pe Cantemir şi pe boierii români la un banchet, ce avu loc trei zile mai târziu. Cronicarul ne spune ce se petrecu cu acest prilej: «Iară Iunie în 28 de zile miercuri, au făcut masă mare şi Petru Împăratul, de au cinstit pe Dumitraşcul Vodă şi pre toţi boierii ţării, şi acolo s'au iscălit boierii de au primit domn vecinic pe Dumitraşcul Vodă şi pe seminţia lui. Iară măcar că au fost postul sfântului Apostol Petru, cu toţii au mâncat carne, şi mare banchet au fost toată ziua aceea, şi acolo au mas...». Cuvintele lui Eminescu: «cuţite şi pahare»

¹⁵ În *Literatură şi Artă română* (VII), 1903, pag. 359—396.

exprimă acest banchet diplomatic la care s'au dat pe față planurile lui Cantemir de a întemeia pentru familia lui o dinastie ereditară. Că acestea erau planurile la care face aluzie Eminescu, se vede mai departe din textele reproduse de Pumnul. D. Cantemir, înainte de-a pleca la oștirea lui, neavând încredere în cuscruul său Iordachi Ruset Vornicul, îl clevește la Împărat și face să fie trimis dușmanul său la Soroca, unde-i închis în cetate. Pricina o arată cronicarul: «Ce unii zic, că mai nainte, până a nu-l ridica Moscaili, s'au fost puind împotriva lui Dumitrașcul Vodă Vornicul Iordachi, de n'au fost primind ca să fie și feciorii lui Dumitrașcul Vodă la domnie vecinică pe urma lui...».

Tot la 1936, în Mai, se tipărește ultimul volum al d-lui Călinescu (al V-lea din «Opera lui M. Eminescu»), unde se revine asupra ideii din vol. al II-lea, într'o formă puțin obicinuită. Fiindcă opinia autorului din volumul al II-lea cade în fața constatărilor și precizărilor unui „izvorist” numai, documentarea din vol. II-lea, o transformă în vol. al V-lea în «ipoteză», și ca nu cumva „izvoristul” academic să fie în câștig de cauză, preface și punerea la punct a „izvoristului” în «ipoteză, care ni se pare vrednică de luat în seamă».

Și vrednic de luat în seamă este faptul bizar, că d-l G. Călinescu refuză cu o statornicie de neînviat să scrie numele izvoristului D. Murărașu. Se pare că are un fel de ideosincrasie față de acest nume. Nemotivat de altcum, pentru că d-l D. Murărașu s'a abținut să răspundă chiar atacurilor nedrepte și violente din subsolurile ziarelor. Ba mai mult, D. Mură-

rașu l-a ajutat pe d-l G. Călinescu în cele mai sigure pagini ale d-sale de informație literară, de studiu chiar, căci acolo unde s'a bizuit pe cercetările „izvo-ristului” D. Murărașu, d. G. Călinescu n'a dat greș. În schimb, când d-l G. Călinescu *trebuie* să aducă mărturia colegului său de preocupări, citează în loc de Murărașu «Preocupări Literare», altă dată revista «Tinerimea Română».

Volumul al V-lea apărut, subliniem, *în anul 1936* începe la pagina 225 un pasagiu de exclamații și de nedumeriri în jurul basmului *Călin Nebunul*:

«Deși scoasă la iveală de peste treizeci de ani povestea n'a părut nimănui vrednică de luare aminte atât de tare este încă respectul pentru lucrul publicat de Maiorescu, în cazul de față „filele de poveste” *Călin*. Și totuși Călin nebunul este o capodeoperă de epopee fabuloasă în stil țărănesc superioară prin invenția verbală și imaginație poetică variantei culte» etc., etc. și melodia se așterne și-i zice, și-i zice d-l Călinescu vreo douăzeci de pagini cu prezența lui Homer și a d-lui T. Arghezi, a lui Shakespeare și a domnilor Ion Barbu și Ion Vinea, a domnului Victor Eftimiu și Verlaine, și Coșbuc...

Era să uităm: Orlando furioso.

Analisă? Istorie? Literatură comparată? De toate și nimic, precum nimic nu însemnează nici exclamația din *postfață*: «ce puțini au de pildă idee de

Călin Nebunul!» (vol. V, pg. 374), căci și mai puțin se vor alege cu ceva din expunerile interpretului. Din aceeași ideosincrasie sau din calculată reticență autorul nu pomeneste nimic de: D. Murărașu: M. Eminescu, Călin Nebunul, ediție critică tipărită mai întâi în revista «*Lanuri*» (București, Decembrie 1934), apoi și ca extras (40 pagini). Studiul introductiv «Model și creație» îl conduce pe cetitor prin manuscrisurile poetului și-l lămurește deplin asupra procesului de creație; urmează apoi «Basmul versificat», cu toate variantele unor versuri și în urmă povestea «modelul poporan». Din moment ce ne găsim în fața unei asemenea lucrări, alcătuite de D. Murărașu după toată disciplina științifică, a reeditării și comentării clasicilor, paginile de revărsări sentimentale ale d-lui G. Călinescu nu-și mai au nici un rost, iar afirmația că «povestea *Călin nebunul* n'a părut nimănui vrednică de luare aminte» se sprijină numai pe dosirea numelui D. Murărașu și vădita tănuire a unei cărți. Ori acest sistem iese chiar și din caracterul «unui studiu oriental», care nu poate avea darul «să servească nevoile culturii noastre de astăzi», căci ea, «cultura noastră de astăzi», este în realitate nu atât de redusă precum binevoeste s'o arate d-l G. Călinescu...

«Cine a ieșit din cultură fără voință, fără suflet,

fără bunătate, fără iubire de aproapele, fără delicateță, mai bine stătea acasă. Cultura trebuie să-ți dea voieșie, sănătate, moralitate» — spunea N. Iorga în vara asta la cursurile din Vălenii-de-Munte ¹⁶.

Cetind cărțile recente ale d-lui G. Călinescu încerci această mare decepție a lipsei de suflet, de voință și delicateță. Autorul n'a fost în stare să-și birue resentimentele față de unii dintre cercetători, iar față de alții, cum sunt cei morți: Bogdan-Duică, C. Papacostea, s'a arătat de-o impietate specifică, însușindu-și munca lor, cu o ambiție care încetează de a mai fi nobilă. Descoperirea influențelor; sanscrită ? d. G. Călinescu; nordică ? d. G. Călinescu; greco-latină ? d. G. Călinescu; engleză ? d. G. Călinescu; spaniolă, franceză, italiană, germană, orientală ? d. G. Călinescu. Și fiindcă autorul vrea cu tot dinadinsul să arate că știe toate, să ne dea voe să exclamăm: cât de puțin știe d-l G. Călinescu din acel elementar al culturii «cu voință, suflet, bunătate, iubire de aproapele și delicateță», care ține trează în tine modestia și convingerea, că o lucrare, mai ales de știință, își întemeiază însăși autonomia și superioritatea, când se vede temelia așezată de înaintași. Astăzi mai mult ca ori când se impune nu numai promovarea științei, cât mai ales evindetțierea moralei în știință.

¹⁶ Cit. de Dr. Mircea Suci-Sibian, în «Ideea Națională» (Buzău), 14 Sept. 1936.

Pag. 15—19: Pentru *Kabale und Liebe* (Schiller) și *Tasso* (Goethe) și *Eminescu* — a stăruit G. Bogdan-Duică, într'o pagină, adecă atât cât a fost nevoie¹⁷. Fără să pomenească de numele lui G. B.-D., descriitorul operei se întinde pe câteva pagini, luând-o d'acopo și îngrămădind inutil balast, cu citarea de versuri germane, ca să dovedească intenționismul poetului român.

Pag. 21: ms. 2209, f. 3 v. Eminescu. Un asemenea ms. nu există. Eroare de tipar ?

Pag. 34: «Cuvântul „România Mare” apare pentru întâia oară»:

«Din două țeri mici slabe o *Românie Mare*».

D-l G. Călinescu scrie acum o nouă istorie a literaturii române. Să cerceteze bine opera lui D. Bolintineanu și să-și rectifice afirmația de aici.

Pag. 125: «Intre ele strălucea Ella cu

«fața de marmură, cu părul de aur cenușiu, cu ochii mari, în care cerul se 'namorase... gândeai că universul înstelat se uită asupra pământului numai de dragul ei... Și mâinile ei de crin și umerii ei de zăpadă... Un poem».

Pare Ella lui Al. Depărățeanu:

«Și belă, grațioasă, ca astra tremurândă

«Ce spuntă 'ntâi pe ceruri, era Ella de blândă,

«Din ochii ei azurul tot sufletul răpea,

«Din buză 'i toată vorba, «amor, amor», zicea..

Astea sunt tot din patrimoniul propriilor investiții, ale d-lui G. Călinescu. Va recunoaște oricine,

¹⁷ In rev. *Mihai Eminescu* 1930 I, 49.

că «izvoriștii» nu i-au servit asemenea ingenioase infusii de literatură comparată.

Pag. 150—155: Erori de transcriere la «*Umbra mea*», cari puteau fi evitate prin folosirea ediției lui D. Murărașu¹⁸, apărută cu mult înaintea volumului III al d-lui G. Călinescu. Prea obișnuiți cu tainica și tăinuitoarea metodă a autorului, ne-am fi plictisit să-i reproșăm acelaș lucru: însușire de muncă străină, mulțumindu-ne că ar fi reprodus și d-sa odată un text corect.

G. CĂLINESCU:

Erori

Pag. 150, r. 2: «când mă uit la ochiul ei cel roșu»...

Pag. 150, r. 61 «mă uit sub co-perișurile ei»...

Pag. 150, r. 11: «răspunde tot în gânduri lungi»...

Pag. 150, r. 15/16: «să fixez aspra și lungă umbră [a] mea»...

Pag. 150, r. 22/23: «căci umbra deși îmbrăcată, nu era totuși alta decât umbră. Ii offerii un scaun și ea șezu».

Pag. 151, r. 14: «Bătu încet în ea».

Pag. 151, r. 15/16: «Tu ești ? — răspunde o voce dragă și molatecă de copil».

D. MURARAȘU :

Rectificări

«când mă uit în ochiul ei cel roșu»...

«mă uit sub cojocorocul ei»...

«răspunde tot în gândiri lungi»..

«să fixez aspru și lung umbra mea»...

«căci umbra deși îmbrăcată, deși frumoasă, nu era totuși alta decât umbră. Ii oferii un scaun ca să șază».

«Bătui încet în ea».

«Tu ești ? — răspunse o voce dragă și molatecă ca de copilă».

¹⁸ M. Eminescu, Scrieri Literare, texte și comentarii, de D. Murărașu, Craiova, Scrisul Românesc, pg. 265 și urm.

Pag. 151, r. 23/24: «Lasă-ți umbra acasă, culc-o în pat, iar tu vino cu mine prin ninsori de stele și prin ploii de raze»...

Pag. 152, r. 8/19: «Îl băgai într-o nucă, iar nuca o făcui un mărgăritar și mărgăritarul îl aruncau în fundul unei mări». «Mărimea fiind numai relativă, astfel că ceea ce nouă ni se pare mare altora pare mic, se înțelege că atomii microscopici din acel mărgăritar a cărui margine li era cerul, stropii stele și lumi și soare — acei pitici, aveau regii lor, purtau războaie și-și închipuiau diferite bazaconii despre închipuita lor mărime! El privea cu un microscop prin capul cel subțire» și «oricât mărgăritarul devenia de mic ura lor era aceeași. Il aruncă în mare și se întoarse la iubita lui Apoi făcui un palat etc.».

r. 21/22: «Iubitei mele îi făcui haine de un gaz albastru deși străveziu ca cerul prin care se ridica albeața»...

r. 25: «...astfel ne primblam, eu cu mâna în jurul gâtului și prin umbroasele și balsamatele dumbrăvi ale lunei, pe lângă adormi-

«Lasă-ți umbra ta acasă, culc-o în pat, iar tu vino cu mine prin ninsoarea de stele și prin ploia de raze».

«Îl băgai într-o nucă, iar nuca o făcui un mărgăritar stropit cu aur și mărgăritarul îl aruncau în fundul unei mări. Mărimea fiind numai relativă astfel încât ceea ce nouă ni-i mare altora li se pare mic, se înțelege că atomii microscopici din acel mărgăritar a cărui margini li era cerul, stropii stele și lună și soare—acei pitici aveau regii lor, purtau războaie, se urau mereu, închipuindu-și diferite bazaconii despre închipuita lor mărime. Eu uitându-mă c'un microscop, prin coaja cea subțire a mărgăritarului, toată întunecata lor lucrare [era] astfel încât, ori cât volumul lor devenea de mic, ura lor era tot aceeași, încât mărgăritarul trebuia să crape de ură. Il aruncau în mare și măntorsei la iubita mea din lună căreia-i povestii toate ce făcusem. (Apoi făcui un palat etc.)».

«Iubitei mele îi făcui haina de un gaz albastru deși străveziu ca aerul, prin care se ridica în ea albeața»...

«...astfel ne primblam, eu cu mâna în jurul gâtului ei, prin umbroasele și balsamatele dumbrăvi ale lunei, pe lângă adormitele lacuri,

tele lacuri, *pe lângă plângătoarele izvoare*, și numai *privighetoarea* cu glas de argint, *sbura cântând* din creangă'n creangă și *implea* aerul de note divine».

Pag. 153, r. 7/8: ...«sub privirea cea înnamorată a *lunilor*, [ne] *stropiam unul și altul*»...

r. 17/18: ...basmelor ce ni le spuneam *spre petrecere serile* — iar *fiindcă* nu aveam bani, ea se duse la un lac. *Acolo fiecare*»...

r. 20: ...«...*prinse încet* cu mâna»...

r. 21/22: ...«punându-le în *poale*»...

r. 24: ...«nu-i mai dam de *capăt*»...

Pag. 154, r. 1/2: ...«nu era decât o *reflectare* magică a vieții noastre»...

r. 3: ...«*oglinzi de argint*, și cu *sale întinse* prin cari *pluteau îngeri*»...

r. 5: ...«în *brâu* de *curcubeu*»...

r. 6/7: ...«ochii *albaștri* se plecau *timizi* și *senini* și *pleoapele* și *gene lungi*».

r. 8/9: ...«*stele albastre* pe *plafondurile de aur*»...

*pe lângă plângânde*le izvoare, și numai *privighetori* cu glas de argint, *sbureau* cântând din creangă'n creangă și *umpleau* aerul de note divine».

...«sub privirea cea înamorată a *lunilor*, *strobeam unul în altul*».

...«basmelor ce ni le spuneam *spre-a petrece serile*, și *fiindcă* nu aveam bani, ea se duse la un lac. *Acolo fiește-care*»...

...«*prinse încet încet* cu mâna»...

...«punându-le în *poală*»...

...«nu-i mai dădeam de *capăt*»...

...«nu era decât o *repetare* magică a vieții noastre»...

...«*oglinzi de argint* și cu *sale întinse*, prin aer *pluteau îngeri*»...

...«în *brăie* de *curcubeu*»...

...«ochii *albaștri* se plecau *timizi* și *mari*, și *pleoape* și *gene lungi*».

...«*stele albastre* pe *plafondele de aur*»...

r. 9/10: ...«toate pline de un aer răcoros și mirositor; numai o poartă închisă n'am putut-o trece niciodată».

...«toate pline de un aer răcoare și mirositor; numai o poartă închisă n'au putut-o trece niciodată».

r. 21: ...«spălându-ne fețele în basin de marmură»...

...«spălându-ne fețele în baia de marmură».

După ce a stâlcit textele lui Eminescu, autorul se ridică în sfera înaltă a interpretării și infusiunii. Sufocat de lectura a trei pagini bătute cu apriorism kantian, Sermanul Dionis, Schopenhauer, Zoroastru, Dan, Dr. Freud și Dr. C. Vlad, Alexandru cel Bun și Spătarul Mesteacăn, avatarii faraonului Tlă, regina Rodope, Faust, Riven-Ruben, Mephisto, Edgar Poe, E. A. Th. Hoffmann, Hauff, Heine, Gérard de Nerval, Th. Gautier, Musset — ai senzația ameteților și indispozițiilor gastrice din sborul aeroplanului intrat în goluri și prăbușiri neașteptate.

«*Existența din lună este, cum am mai spus, nu atât un alt ipostas al prototipului Zoroastru, cât o intuire a vieții pure, spirituale, în absolut*» — cade — grav, sentința d-lui G. Călinescu (pg. 156) — și cu dragoste și joc de cărți, o completează, Eminescu în *Umbra mea*.

Pag. 194—196: Reproducerea de către interpretul operei lui Eminescu a schiței «Intâia sărutare» ar fi avut o singură justificare, aceea de a ne pune în fața unui text corect. Forma definitivă sub titlul «La Aniversară» fusese publicată ca «narațiune originală»

în «Curierul de Iași»¹⁹ n-rul 76 din 9 Iulie 1876 și retipărită mai târziu în cunoscuta colecție Șaraga. Textul însă, așa cum ni-l prezintă d-l G. Călinescu, denotă aceeași neglijență și colaborare a interpretului cu autorul; și această colaborare Eminescu-Călinescu merge așa de departe, încât eminescologul sui generis începe citarea unui pasagiu din textul poetului, încheie citatul și dă în rezumat continuarea, apoi revine la textul original, dar nu mai indică prin semnele citării revenirea, și astfel ai impresia că tot d-l Călinescu povestește mai departe, când de fapt intervenise demult poetul cu textul său. Am fi dispuși să atribuim un caz-două unor erori de tipar, prin omiterea semnelor citării, mai ales la un om care este în continuă activitate, cum dovedește d-l G. Călinescu. Deoarece însă colaborarea d-sale la textele eminesciene se repetă adesea, — am întâlnit-o și la «Umbra mea» —, ea apare ca un sistem ciudat.

Erori de transcriere la «Intâia Sărutare» (Ms. 2255, f. 250—254):

Pag. 194, r. 21: ...«Dacă e vr'o plăcere (=dacă e v'o plăcere)»; r. 24/25: ...«în această falșă închipuire asupra valorii ei (=în această falșă închipuire a valorii ei)»; r. 29: «Câte lucruri în lume nu se pot întâmpla (=câte lucruri în lume se pot întâmpla)».

¹⁹ Cfr. D. Murărașu. M. Eminescu: Scrieri literare, *La aniversară*, p. 87 și urm.

Pag. 195, r. 4/9: «Brumă și ninsoare se așezase pe grădini și zaplazurile de amândouă părțile ulicioarei — *lucea albă încă zapada încărcată pe crengi de o oprea și pe zaplazuri ca pe niște bulgări de bumbac și pe strada înghețată de trosnea sub pași* (=Brumă și ninsoare se așezase pe garduri și zaplazurile de-amândouă părțile ulicioarei —; *luna alba încă zapada încărcată pe crengi de copaci și pe zaplazuri ca pe niște bulgări de bumbac și pe strada înghețată de trosnea sub pași*) r. 13/14: ...*liniile unei talii cum o găsești numai de 15 până la 20 de ani* (=liniile unei talii cum o găsești numai de la 15 până la 20 de ani)».

Amendarea lui Eminescu: «El era [*cel*] mult de 18 ani», este inutilă și trădează că didacticismul, mai puțin decât academic, a introdus banala formă gramaticală a colaboratorului și a înlăturat forma foarte frecventă și mai accentuată a poetului: «era mult de 18 ani».

Pag. 195, r. 18: «Cine nu-și aduce aminte *de junețea sa* (=Cine nu-și aduce aminte *din junețea sa*)»; r. 20/21: ...«*acea defensiune în paragrafe ale copilei* (=acea defensiune în paragrafe *a copilei*)»; r. 22: ...«*celelalte or fi cum or fi, dar însă gurița* (=Celelalte *ar fi cum ar fi, dar încai gurița*)»; r. 23/25: «De vorbit despre istorie, geografie și alte lucruri folositoare! — *de! se'nțelege, cât vrei — de o guriță* (=De vorbit despre... istorie, geografie și alte lucruri *folositoare, da! se'nțelege, cât vrei; dar o guriță*)».

Pag. 195/6, r. 26/1: ..«*l-ar fi sărutat de o mie de ori — așa numai ea cel puțin — dacă — dacă s'ar fi căzut* (=l-ar fi sărutat de o mie de ori — *asa număra ea cel puțin — dacă, dacă s'ar fi căzut*)».

Pag. 186—191: Fragmentul *Toma Nour în ghețurile siberiene* a fost tipărit de D. Murărașu în *Revista*

soc. *Tinerimea Română* LII, nr. 2, Oct. 1930, pg. 50—53. Autorul citează numai revista pentru a evita numele lui Murărașu.

Reproducând textul stabilit de D. Murărașu, d-lui Călinescu îi scapă și câteva erori:

...«inimă cum *nu mai atâta* căldură?» (=inimă cum nu mai ai atâta căldură?) — pg. 187, r. 3/4; ...«neaua cea *îndelungată* a câmpiilor de ghiață» (= neaua cea *îndelungă* a câmpiilor de ghiață) — pg. 189, r. 17; ...«palidă ca *umbra*» (=palidă ca o umbră), r. 19.

Autorul părăsește textul eminescian la folio 251, așa că nu mai avem putința de a-i urmări modul de reproducere a ff. 252-254. În tot cazul redăm textul întreg, care va putea fi utilizat de d-l G. Călinescu într-o eventuală nouă ediție, cu prealabilă dispensă de a cita de unde l-a luat. Numai corect să fie, textul. Iată-l:

F. 250. — Ah! fiecare a gustat-o care-a iubit. — Cum este ea? cine o poate ști spune. Și cu toate astea ce n'ar da cineva pe ea — tot — tot. Dacă e v'o plăcere pe acest pământ, pentru care ai sacrificat toate celelalte — apoi e prima sărutare, inocentă, copilăroasă, prudentă chiar; da o! câtă dulceață e tocmai în această copilărie, în această falsă închipuire a valorii ei, în această abandonare mută a gurei de copilă. Timidă — pare cu toate astea o cutezanță, dulce — pare un act de violență, dăruită — pare răpită, și cel ce răpește și cel păgubaș sunt în aceeași măsură fericiți — adică peste măsură. Câte lucruri în lume se pot întâmpla de două ori, revin — dar întâia sărutare cu toate deliciile rămâne întâia în suvenir — dulce, neștearsă, neprețuită.

Era o noapte de iarnă, cu lună, cu nori, cu stele; un frig aspru și reîntineritor și fără vânt. Brumă și ninsoare se așezase pe garduri și zaplazurile de-amândouă părțile ulicioarei —; luna alba încă zăpada încărcată pe crengi de copaci și pe zaplazuri ca pe niște bulgări de humbac și pe strada înghețată ce trosnea sub pași trecea el de braț cu dânsa, el în palton cu gulerul dat în sus, ea în scurteică cu blană, roșie la față de frig — capișonul ei de lână lăsa să se vadă fruntea. Astă frunte albă încadrată de un păr de aur, și scurteica oricât de grea ar fi fost, totuși desemna cu acurateță liniile unei talii cum o găsești numai de la 15 până la 20 de ani.

El era mult de 18 ani, ea de 16. Vorbeau râzând, sau bine zis râdeau vorbind — era mai mult răs decât vorbă, și cu câtă fericire râzi în area etate, de orice prostie ce-ți vine prin mînte! Cîne nu-și aduce aminte din juneța sa — și fiecare a avut una, de acele angajamente de-a fi serioși în amor, că-i pe viață, acea defensiune în paragrafe a copilei ca să nu-i spue pe nume, să n'o tutuească, să n'o sărute? Celelalte ar fi cum ar fi, dar făcăi gurița, cum pustia! — așa erau și ei. De vorbit despre... istorie, geografie și alte lucruri folositoare, da! se 'ntelege, cât vrei; dar o guriță, un tu, un *pe nume* dulce, asta? niciodată!

F. 251. — Așa ar fi rămas — dar ah! luna! luna! Luna lumina roșind fața lui brună și strălucind părul negru, aurind cu dulceață fața albă ca laptele și părul ei blond-cenușiu, ce încadra cu lux și fineță totodată fața ei plină și răsândă. Pe când el perora cu stricteță o temă de astronomie, indiferentă atât lui cât și ei, adică pe când se chinuiau reciproc, ea se uita la el fix și-l asculta și s'ar fi aruncat de gât, l-ar fi sărutat de o mie de ori — așa număra ea cel puțin — dacă, dacă s'ar fi căzut.

Ah! că prostu-i, gîndi ea surîzînd, nu poate vorbi și el tle altceva, azi cel puțin, adaose uitîndu-se timid și șiret în sus la el; ce plăcutu-i s'asa când spune prostii, îmi place s'asa, gîndi tot ea. Apoi nu mai gîndi nimica, sau Dumnezeu știe ce, destul că după ce tăcu mult fără s'asculte, zise cam întins, așa cam ca și când n'ar fi băgat de seamă:

— Tu, Alecule, — și speriată de ceea ce spusese, nu mai spuse nimica. Fața-i era purpură de rușine.

El stătu în loc., îi strânse mâna și rugător, cavalereste se 'nelină și zise încet: Mai zi odată!

— Nu.

— Nu ? Mă supăr, s'o știi!

— Tu!.. repetă ea încet, cu ochii pe jumătate închiși, cu glasul tremurător. Era un tu improvizat, fără de-a fi pus în legătură cu v'o frază, și cu toate astea ce *tu* ? Cine n'ar da toate măririle lumești pe acest tu ? Și cât de mult onoră el, când vine din gura ei mai întâi ? — pare o cochetă de care el e mai mândru decât de laurii lui Alexandru Macedon.

Conversară mai departe — de astădată mai intim — nu despre amor, însă totuși despre un lucru mai serios, despre căsătorie de exemplu. Fiecare *tu* era controversat. Era o frumusețe că tocmai când își propuneau să zică *tu*, nu-i lăsa timiditatea s'o zică și ziceau deodată serios după lungi lupte sufletești *D-ta*, rece, politicos, cochet. Când stabileau cu diplomatie să zică *D-ta*, atunci *tu*, *tu* din greșală și iar din greșală și așa mai departe.

F. 252, — Când se ivește o asemenea grijă care albește perii și îmbătrânește până și sufletul, atunci Doamna e fagure de miere.

— Alecule! zise ea încet, uite la amorul meu, crezi tu că în el consistă fericirea ? Adu-ți aminte numai de copilăria noastră. Tu sărac — eu asemenea, și cu toate astea ce fericiri am fost ! Astăzi stăm mult mai bine, se 'ntâmplă supărări ce-i drept, dar merită ele să-ți amărase sufletul tău, sufletul tău, dulcele meu amle, care era atât de bogat de fericire ?

— Nu, nu merită să ne supere nimic, zise el atunci râzând, capul să trăască, belelele curg !

Așa ! Bravo !

Apoi un valț prin casă, apoi uitat tot !

Intr'o zi veni de tot supărat acasă. Un proces pierdut îi consumase o însemnată parte din averea lor câștigată și așa cu destulă muncă pe deoparte, și conservată cu destulă economie și resignare de către dânsa.

Întâi ea nu zise nimic, deși-i venea să plângă. În urmă după un prânz scurt și monoton, el se așeză într'o canapea în fața focului, ea șezu în genunchi pe-un taburet înaintea lui, îi luă o mână

într'ale ei, ș'apoi zise blând: Alecule, vezi părul ăsta alb din vița de dinainte, scoate-l te rog!

— Cocheto! zise el încet, dar se plecă spre-a-l scoate și o sărută pe frunte.

Ea se roși. El începu să rădă, căci era învins. Să întrebăm franc: sunt multe femei care se roșesc de-o amintire dulce?

— Cocheto! șezi lângă mine; tu ești tot ce-ai fost? Spune-mi de cep. de ce te-ai roșit?

— Să-ți spun, zise ea, m'am adus aminte de-un lucru, ce nu ți l-am spus niciodată. Ți l-oi spune-acuma, dar mai întâi o precu-vântare. Tu te superi c'ai pierdut o parte din averea ta, dar uiti un lucru..

F. 253. — Că suntem la jumătatea vieții noastre și că jumătatea cea mai bogată e îndărătul nostru. Noi nu mai avem pe ce cheltui. E drept că în loc ca averea ta să vie în mâna unor oameni nedrepti, ar fi mai bine s'o ai tu. Dar în urmă, ce importă? De-am fi amândoi în., în anii primei noastre sărutări!

Ah! ian ce era să-ți spun — Știi tu că-ți cerusem promisiunea că nu mă vei săruta de fel până la cununie — și mi-a părut rău în urmă, da mi-a părut rău, vai! — de vreme ce o știam. Știam, că tu om cinstit n'ai să cutezi de fel. Atunci am gândit un timp lung — o săptămână întreagă — cum aș putea face eu — e!... dar ce să mai spun — tu știi că eu ți-am dat — după ce ne certasem,

Toate suvenirile unei vieți fericite îi trecură lui atunci prin minte — ochii i se umplură de lacrimi. El îi încunjură gâtul și-i zise încet: Elise! spune-mi, oare fără tine, îngerul meu de pază, ce-ar prețui viața mea cea chinuită — nimica!

— Taci, zise ea, închizându-i gura cu mânușa ei, nu zi nimica, ce aș fi eu fără tine? adaoase ea c'o dulce cochetărie — o păpușă! Treizeci de ani au trăit fără să aibă copii. Într'al treizeci și unulea an al căsătoriei ea a născut un băiat sănătos care din ce creștea, din ce se făcea mai frumos. El a fost cuminte ca tată-său, spiritual ca mamă-sa — frumos ca tată-său, cochet și delicat ca mamă-sa; avea părul negru al tătâni-său și ochii albaștri ai mamei sale. El a înfrumusețat bătrâneța părinților care amândoi erau înamorați în el — deși într'un mod rațional și fără să-l strice.

Cam surâdea lumea de bătrânii înamorați, dar lumea e în genere așa în cazul acesta special; nu avea dreptate.

F. 254, — Scriitorul acestor șire ar mai avea de adăogat ceva, nu morala istoriei, căci ea-i vădită, ci o întrebare? Oare există fericire fără amor? Poate, dar nu cred.

Pag. 197: «O altă aruncătură pe hârtie, intenționat indescifrabilă, cu titlul *Amalia* (ms. 2255, ff. 259—262) cuprinde narațiunea unei experiențe sexuale din epoca universitară, ce pare auto-biografică». De unde se știe că e «intenționat indescifrabilă»? Numai premisa unei bănueli din partea poetului că manuscriptele și însemnările sale de strictă intimitate ar ajunge cândva pe mâna unor biografi, cari să-i cerceteze cu indiscreție subsolurile vieții fiziologice, ar putea împinge spre concluzia criptogramei. Autorul însă vrea să arăte că deși Eminescu s'a folosit de ieroglife, totuși a fost în stare să descifreze «intenționat indescifrabilul» și că: iată ce taină se ascunde acolo, continuă d-l G. Călinescu. Dar dacă poetul a dorit să nu se știe, de ce nu i se respectă dorința, și nerespectând-o ce mare lucru se dovedește? Că a fost bărbat în toată firea. Vin aceste lucruri să lumineze opera, sau să exploateze «moara dela hârța pârța» în genul E. Lovinescu?

Pag. 202: Nu «revista soc. Tinerimea Română», ci *D. Murărașu* publică și semnează («Moartea Ceza-rei») în acea revistă. Incă odată: patima și dușmănia n'au ce căuta în lucrări științifice.

Pag. 206: Erori de transcriere din povestea «*Frumoasa lumii*»:

Texte greșite la G. Călinescu:

Aceleași texte, corecte,

la D. Murărașu: ²⁰

Vine un om de fier atunci
Și întreabă băietul: cum
De-[a] ajuns el pân-aice
— Iată cum: și iacă cum,

Vine-un om de fier atunci
Și întreabă băetul: Cum
De-a ajuns el pân' aicea;
Iaca cuh și iaca cum.

Deși nouă ni se pare
 Că la gură a fost fricos
 Dară el eși sărmanul
 Tocma 'n fundul de pământ.

Deși nouă ni se pare
 Că la gură-a fost fiind
 Dară el era sărmanul!
 Tōma 'n fundul de pământ.

«Intenția critică este infusă peste tot și o pagină se bizue pe alta, în valuri variante, nu identice» — este excelenta opinie a autorului asupra celor șase volume, exprimată în postfața celui din urmă volum (pg. 375). Să examinăm puțin textul strofelor citate mai sus și să vedem dacă «infusă» nu rimează cu «confusă». Rima este a b a b. În strofa întâia din eroarea de transcriere sau cetire ...ipotetică «atunci» nu rimează cu «pân-aice»; în strofa a doua «fricos» cu «pământ». Denaturare completă a înțelesului în versurile 2 și 3 din strofa a doua: după d-l G. Călinescu băiatul «a fost fricos la gură», adică se temea să vorbească, și tot după d-l Călinescu «sărmanul

²⁰ D. Murărașu, M. Eminescu: *Literatura Populară*, vol. de 652 pg. Craiova, Scrisul Românesc, Clasicii Români Comentăți, pg. 412.

băiet ieși tocma 'n fundul de pământ»... Putea ieși tocmai *din* fundul de pământ, dacă era vorba să iasă. «Deși nouă ni se pare că o fi fiind la gura [gropii], el era sărmanul tocma 'n fundul de pământ», el, băiatul, firește. Și ineditul unor asemenea texte trebuie să rămână exclusiv în patrimoniul autorului, pentru ca să-i înlesnească infusarea «intenției critice... peste tot... dela o pagină la alta, în valuri variante»...

Ce frumos știe d-l G. Călinescu să se exprime și câtă amărăciune încerci, când constăți ce urât devine acest frumos înșelător...

Pag. 216: Despre *Fata în grădina de aur*:

«Cu obiceiul său de a versifica întocmai, la început, motivele literare, Eminescu deschide cartea lui Richard Kunisch, *Bucarest und Stambul, Skizzen aus Ungarn, — Rumunien und der Türkei* (Berlin, 1861) și preface în poem basmul *Das Mädchen im goldenen Garten* (Fata în grădina de aur) pe care călătorul german îl auzise în Muntenia și pe care îl putem repovesti fără deosebire după un text sau după altul, într'atât, în afară de forma literară, sunt asemănătoare».

Iar la pag. 220 tot d-l G. Călinescu afirmă că Eminescu

«a înlăturat numai două episoade: urmărirea zadarnică a fetei de către tatăl său împăratul și răzbunarea zmeului care omoară pe fată» etc.,.

Deci: nu-s asemănătoare cele două forme.

Pag. 223. «Încercarea de poveste, cu stilul lui Uhland» nu este decât versificarea «Poveștii Indice»,

cunoscută din ediția A. C. Cuza (1914, pg. 237) și reprodusă cu corectări după ms. de D. Murărașu în ed. *Scrieri literare*, colecția «Clasicilor comentați».

Pag. 236: «Eminescu visa acest titlu de copertă (ms. 2277, f. 123) [la publicarea poeziilor sale]:

Lumină de lună
Versuri lirice [poezii],

se face d-l Călinescu a nu ști că I. Scurtu a și publicat poeziile lui Eminescu sub acest titlu, încă înainte de războiu. A fost și o polemică pe chestiunea titlului.

Pag. 255: Pe urmele lui Ilarie Chendi, fără mărturisire, este oprirea autorului la «scrierea în versuri» a lui Eminescu *Antropomorphism*. Il. Chendi aduce în *Preludii* și citate din ms. poetului. Firește autorul trimite la ms. Acad. Rom. f. 51 v — 65 v.

Pag. 244—250: În poezia *Tablou și cadru* se găsesc următoarele versuri:

«S'ajung o zi în care în strimta mea chilie
«Tu să domnești ca fiică, stăpână și soție
«Și 'n ore de durere când gândul mi-a fi veșted
«Să simt cum dulcea-ți mână se lasă pe-al meu creștet».

Autorul citează poezia pentru... a dovedi că poetul dorește «întoarcerea la instincte, la starea edenică» și că deplânge «tot ce împiedică dela simpla însoțire naturală». Femeea, — ca stăpână, fiică și so-

ție —, e clar că poetul vrea să-și exprime adorația până la robirea sentimentului de către femeia ideal.

Obsesia sexualismului însă riscă și interpretarea «însoțirii... *naturale*» cu fiica, în acest caz ²¹.

VOLUMUL AL IV-LEA

Pornit să acorde o deosebită importanță notelor imperfecte din ms. și să treacă pe plan secundar tocmai ceea ce este realizare literară și are deci însemnătate și estetică și istoric-literară, d-l G. Călinescu încearcă să ajungă la stabilirea unor caractere generale ale manuscriptelor lui Eminescu, pe cari le exploatează apoi până a ne convinge că se găsește sub stăpânirea unor idei fixe. Dealtfel nu-i greu să smulgi versuri de ici de colo, fără să ții seama nici de timpul când au fost scrise, nici de locul lor în context, spre a indica deodată ca trăsătură generală bazată pe «subconștient» ceea ce-i un mod literar al epocii, ca oricare alt mod. Fără îndoială că modul romantic trebuia să apară și la Eminescu sub diferitele lui forme, așa cum îl găsim și în poezia germană sau franceză aparținând curentului.

Ce a aflat criticul la Eminescu pe baza cercetării subconștientului? Intrebarea se pune, pentru că toc-

²¹ Cfr. S. Freud, *Vorlesungen über den Traum*, pg. 153.

mai aceasta îl preocupă pe autor în întregul capitol *Cadrul psihic*. Spirit discursiv până la lipsă de logică, d-l G. Călinescu afirmă că nu face psihologie, și că tot ce ni se dă în acest domeniu este numai «de natură informativă și interpretativă» (pg. 6). Totuși, ceea ce condamnă în teorie, urmărește statornic în practică, închină pagini numeroase substratului oniric din Eminescu, amestecă fragmente din poezii, cari meritau o cercetare critică pe baze mult mai adecvate literaturii. Cum visul este în legătură cu somnul și cum acesta se găsește ca temă în câteva creații eminesciene, criticul ajunge la comica idee că «în genere» poezia lui Eminescu e făcută cu «somnoroasă» (pg. 11).

Surprinde în lucrările autorului suficiența cu care tratează pe înaintași în studiile eminesciene. Incearcă mai întâi să-i discrediteze, pentru ca în paginile următoare să-și însușească și metoda și rezultatele lor obținute. Un caz tipic este atitudinea față de d-l dr. C. Vlad, care, se știe, a aplicat metoda psiho-analitică a lui Freud, la interpretarea poeziei lui Eminescu. Noul interpret condamnă metoda, îl găsește pe C. Vlad din tagma «doctorilor rătăciți în critică» (pg. 17), dar: îi aplică metoda pretutindeni. Căci, ce altceva ar putea fi cercetarea subconștientului, paginile deslânate despre uranism și neptunism, comicile pasagii, în cari se arată înclinarea spiritului

lui Eminescu pentru regiunile umede «uterine», interpretarea dată poeziei erotice a lui Eminescu, decât o exagerare chiar a metodei freudiste? Nu merge autorul pe urmele doctorului C. Vlad până a găsi că insula lui Euthanasius, cu peșteră și înconjurată de ape, este «amintirea apelor amniotice, a șederii în pântecul matern»? (pg. 20). Nu ajunge tot așa până a ne spune că edenul de care este vorba în poezia *Vis* (pg. 28) este «raiul uterin al lui Simon Magul»? — și că «doma» din *Sermanul Dionis* este «aspirațiunea reîntoarcerii în cosmicul uter»? (pg. 38). De ce aceste interpretări bizare? Pentru că îl adoarme pe poet pretutindeni, îl forțează să viseze, ca să se potrivească teoriile lui Freud la interpretarea creației lui Eminescu, și mai ales ca să facă paradă de știință modernă en vogue. Uită însă că teoriile lui Freud, semite în fondul lor și aplicabile numai la bolnavi sau la semiții cari din fire și prin însăși structura lor fizică sunt de-o sexualitate bolnăvicioasă, — vezi toată literatura pornografică dela noi, de când jidanii au acaparat majoritatea editurilor —, nu se pot aplica lui Eminescu așa cum le-ai aplica lui Froim Aderca care (inevitabilă cacofonie) și-a scris romanele cu tratatele freudiene în mână...

Ceea ce este sentiment al naturii cu toate formele, pe cari le găsim în romantica apuseană, dragoste de lac, ape, păduri, cer, ruini, peșteri, de natură exotică

și vegetație luxuriantă, caracterizează sufletul modern într'o anume epocă și se evidențiază în tipare poetice, pe cari le întâlnim la toți poeții culți ai vremii, la d-l G. Călinescu devine subiect de speculație banală, fără nici o valoare în interpretarea literară a poetului Eminescu. Uneori însuși autorul își dă seama de absurditatea metodei. Astfel la pg. 49—50, analizând diferite lucrări, în cari se găsesc descrieri de lacuri, se întreabă și răspunde: «E ceva oniric într'aceasta? Nu. Sunt reprezentări firești de natură în care intră o predilecțiune pentru apă, dar atâta tot». De ce n'a aplicat aceeași idee la toate paginile anterioare, evitând astfel ridicolul unor teorii justificate cel mult la interpretarea scabroșeniilor unor contemporani? Părerea dela pag. 50 este însă numai un moment de iluminare, deoarece divagația reîncepe pentru a căuta aspirații spre «substanța primordială chaotică» în *Mureșan* și'n alte lucrări și ajunge la ideea (pg. 55) că apele pe care le găsim în poezia eminesciană «de nu vor fi amintiri de naștere în sens fiziologic», vor fi... etc. Și tot cu același înțeles se interpretează și poetica dorință a lui Eminescu de a fi îngropat la marginea mării! (pg. 56). După ce onirismul, uranismul și saturnismul sunt sucite pe toate fețele, autorul spune că «nu e gândul nostru», — adică al d-sale —, să susțină că neptunismul «înfățișează pe de-a'ntregul un fenomen oni-

ric» (pg. 64). Nu știm și nu înțelegem, ca și autorul, care-i la urma urmei gândul d-sale, ni se pare însă că ne-am găsi în fața unui fachirism oriental menit să impresioneze galeria semidoctilor. Sau o circumstanță atenuantă: autorul nu știe într'adevăr ce vrea și ce spune. Ar dori să fie și freudian, dar să se împace și cu cei cari sunt în opoziție cu psihanaliza lui Freud. Ar vrea să nege teoretic lucruri, pe cari totuși să le admită practic sau întors, și astfel ajungi ca în cele 200 pagini hotărâte pentru «cadrul psihic» să găsești ilogică și nonsens, să surâzi la desperatele eforturi ale autorului de a lega laolaltă elemente cari la fiecare cinci pagini se bat cap în cap.

Obsedat de teoriile freudiene, interpretul la pag. 98 vorbind despre *O mamă* vede și aici orientarea lui Eminescu spre... «momentul genezei».

Cercetând erotica lui Eminescu (pg. 100 și urm.), istoricul critic nu găsește nicăiri spiritualitate. Pretutindeni vede gesturi lascive, voluptate, exaltație sexuală, dezechilibru nervos, svârcoliri erotice. Deși recunoaște că în diferite poezii apar «efluvii de sentimentalism pur», condamnă pe cei cari le iau în seamă. De ce nu anatemizează însă pe cine caută cu tot dinadinsul ceea ce nu-i spiritualitate? Aceasta este scăderea constantă a criticului: credința că ce fac alții este rău și că numai ce realizează d-sa este

bun. Stăpânit de mania de a contrazice pe oricine și orice, se simte dator să susție exact contrarul și uneori uită, că opinia combătută, a fost și a sa cu câteva pagini în urmă (123—130).

«Intelectualismul și sentimentalismul, iată ce lipsește din erotica eminesciană, în fundamentul ei genitală».

Pentru toate elucbrațiile interpretării, vezi: Prof. Dr. Siegm. Freud, *Vorlesungen über den Traum*, Leipzig 1922: «Das aller ethischer Fesseln entledigte Ich weiss sich auch einig mit allen Ansprüchen des Sexualstrebens, solchen, die längst von unserer ästhetischen Erziehung verurteilt worden sind, und solchen, die allen sittlichen Beschränkungsforderungen widersprechen. Das Lustigstreben — die Libido, wie wir sagen — wählt ihre Objekte hemmungslos, und zwar die verbotenen am liebsten. Nicht nur das Weib des anderen, sondern vor allem inzestuöse, durch menschliche Uebereinkunft geheiligte Objekte, die Mutter und die Schwester beim Manne, den Vater und den Bruder beim Weibe»... Pag. 153.

«Das weibliche Genitale wird symbolisch dargestellt durch alle jene Objekte, die seine Eigenschaft teilen, einen Hohlraum einzuschliessen, der etwas in sich aufnehmen kann. Also durch *Schachte, Gruben und Höhlen*» etc. Pag. 167.

«Die Genitalbehaarung beider Geschlechter be-

schreibt der Traum als *Wald* und *Gebüsch*. Die komplizierte Topographie der weiblichen Geschlechtsteile macht es begreiflich, das diese sehr häufig als *Landschaft* mit *Fels*, *Wald* und *Wasser* dargestellt werden». Pag. 169.

«In capitolul acela aproape monstruos: „Eminescu și dragostea”²² — în care poetul *Luceafărului* era prezentat ca „un tip sexual veneric, adică stăpânit mereu de obsesia funcțiunii erotice”, și această concluzie dedusă din ce? din poezia lui de atâta eterată adorație — nu se putea să nu-ți aducă îndoieli asupra putinței de înțelegere a unui scriitor, fie el chiar mai mic decât Eminescu, din partea prezumțiosului biograf». Aceste rânduri de legitimă revoltă le scrie *Ovidiu Papadima*²³, care, în onestă și desăvârșită autonomie a cugetării, cu ocazia apariției primului volum din serie, contestă²⁴ la 1932 d-lui G. Călinescu «nu talentul, ci buna credință în lucrul său științific»²⁵. Dacă glasul lui O. Papadima n’ar fi sunat în pustiu și dacă n’ar fi fost înăbușit de prieteșugurile criticaștrilor, d-l G. Călinescu și-ar fi dat seama că a pornit greșit și și-ar fi schimbat metoda, la timp, fără să fi fost nevoie totuși de sacrificarea persona-

²² Din «Viața lui Mihai Eminescu» de G. Călinescu.

²³ In revista *Gândirea*, Sept. 1936, pg. 376.

²⁴ In ziarul *Secolul* 1932.

²⁵ *Gândirea*, ibid.

lității sale, ci numai de o adaptare firească la cerințele elementare ale științei.

Când a apărut descrierea «Vieții lui Eminescu» de d-l G. Călinescu, nedumeriți cunoscătorii vieții și operei poetului s'au întrebat: pe ce-și întemeează autorul prezentarea unui Eminescu cu manifestări exclusiv libidinoase, când contemporanii (I. Slavici etc.) și opera sa înălțase văzului tuturor o figură marmoreană cu urmele durerilor și fericirilor închise în ea? Cercetarea subsolului fiziologic în desfășurarea acelei vieți venea încă pe atunci să ni-l arăte pe autor, că'n descrierea și analiza operei poetului nu se va rezima pe operă, ci pe rezidiile, cari cad din acțiunea de creație. Un istoric adevărat se împiedcă de ele numai întrucât poate să completeze sinteza existentă în însăși operă, d-l G. Călinescu însă a căutat să creeze tocmai din aceste căzături un nou Eminescu. Criticul a interpretat prin substituirea propriilor sale afecte personalității poetului, pe care-l smulge din epocă și din lumea ideilor sale și-l situează forțat, în modernismul psihopatiei sexuale. Dacă uneori, în trecut, aprecierile unor critici sau istorici literari cu privire la Eminescu s'au înălțat în sfera ireală a romantismului, în noua lucrare de analiză după formulele freudiene, autorul descopere trupul poetului și-i observă toate mișcările, crispările și convulsiunile, pentru a conchide asupra ca-

caracterului operei. Aceeași exagerare ca și'n exaltările istoricilor romantici, cu deosebire că cei dintâi se găsesc în extremul irealului, acesta privește opera poetului dintr'un punct de vedere al realismului brutal, decadent. Criticul este un endocrinolog, creația scriitorului fiind efect al funcțiunilor glandiale, cercetările pornesc dela această cauză și efectul — opera — se explică prin ele. Acest Eminescu este un Eminescu, în care intervenția personalității criticului copleșește pe cea a creatorului, depășește cadrul operei; privind în jos, ridică toate rămășițele din timpul când artistul scotea din blocul de marmură viață. În loc ca sensibilitatea criticului și istoricului să fie reținută în expoziția pictorului sau sculptorului, pornirea spre senzațional îl împinge în atelierul artistului unde examinează paleta, gogoloașele de lut, așchiile de marmură și din ceea ce este sortit gunoiului conchide asupra operei. Substituirea propriilor instincte ale d-lui G. Călinescu i-au forțat mâna să creeze faimosul portret al lui Eminescu, pe care-l vede «hrănindu-se din libidine» și cu «aspirațiuni exclusiv carnale». Autorul «Vieții și operii lui Eminescu» a pus prea puțin din ceea ce e nevoie să știm că era al lui Eminescu și prea mult din ce nu trebuia să știm că este al d-sale.

Când vom ceti rândurile de mai jos, dintr'o creație originală a d-lui G. Călinescu, nu ne vom mira

cum de a putut să vadă până și în *O, mamă*, orientarea lui Eminescu spre momentul genezei.

«Ai dreptate, Vera mea! — zise Jim, sărutându-i ombilicul și mângâindu-i vintrele, — vreau și eu ca în micul tău uter să se miște un copil!»

«— Vino! — șopti Vera, întinzând cu nerușinare mâna spre pântecul lui».

«Și ca un animal de câmp, răsculat de foșnetul excitat al ierburilor, Jim cuprinse pe Vera și se urcă din nou pe ea»²⁶.

Și acest pasagiu din romanul d-lui G. Călinescu, pasagiu în care se descrie cu lux de amănunte și cu absența oricărei psihologii procesul de pro-creație, l-am întâlnit în descrierea «Vieții lui Eminescu» de d-l G. Călinescu: «*Eminescu era un animal inocent și sănătos, care asemenea armăsarului își aruncă necurățenia pe iarba ce-o paște*». Prin urmare «*armăsarul inocent și sănătos, care-și aruncă necurățenia pe iarba ce-o paște*», nu este Eminescu, ci eroul Jim din romanul d-lui Călinescu, «animalul de câmp răsculat de foșnetul excitat al ierburilor care cuprinde pe Vera și se urcă din nou pe ea». Infiorarea trupească a autorului, dacă e vorbă să fie descrisă, găsește plasament în jurul personalității lui Eminescu, și atunci,

²⁶ G. Călinescu, Cartea Nunții, roman, pg. 330.

cu această interdependență între critic și poet, fi-rește că își are explicația rațională constatarea d-lui G. Călinescu: «*Intellectualismul și sentimentalismul, iată ce lipsește din erotica eminesciană, în fundamen-tul ei genitală*».

Autorul găsește dorință carnală chiar și acolo unde nimeni altul n'ar fi în stare să vadă decât glumă grațioasă, naivă cochetărie, în «*Floare albastră*», de exemplu, și'n scena Bogdan-Ana din *Bogdan Dragoș*. Și nu-i de mirare că pentru caracterizarea eroticei lui Eminescu criticul ajunge la expresia vulgară «inima... cere» (pag. 135), care se scufundă în înalta spiritua-litate lovinesciană din «moara, la hârța-pârța»...

Incurcând lucrurile, uitând mereu dela o pagină la alta ideile susținute, autorul spune că iubirea lui Eminescu ba este sexualitate primară, ba gravă ero-tică, plină de religiozitate, ba ceva elementar ase-menea dragostei exprimate în literatura populară (pg. 135—137). Trebuie să amintim însă criticului că d-sa nu cunoaște literatura populară, unde sentimen-tul erotic își are formele sale de expresie și unde pre-domină cuviința, deci o spiritualitate întâlnită în poezia cultă a marilor poeți. Pentru a-și susține teza, criticul alege exemple numai de sexualitate nudă, apoi face și eroarea de a confunda cântecul popular cu acela al lăutarilor.

Uitând iarăși tot ce spusese mai înainte, la pag.

144 istoricul constată deodată că Eminescu «intră în iubire cu o evlavie adâncă» și că «idila eminesciană este absolută, de o gravitate evanghelică». Aceste oscilări au, de sigur, o explicație. Grăbit să prindă accente cari să facă impresie locală și de moment, criticul distruge planul de organizare unitară, care s'ar impune dintr'o perspectivă clară asupra materialului. În schimb, fiecare amănunt capătă aspect de caracter general al eroticei lui Eminescu și duce la aceea ciocnire de aspecte reliefată în contradicțiile dela o pagină la alta. Se afirmă că Eminescu ar avea despre femei o concepție «carnală». Căutând să dovedească și aceasta cu frânturi de versuri scoase din context, d-l G. Călinescu citează la pag. 155 și următorul argument... convingător:

„Iar când merge legănată
 „Tremur c.rii și deodată
 „Tremură frumsețea-i toată.

și adaugă în notă:

«*E interesant și hazliu totdeodată că pudicul I. Chendi neputându-și închipui un Eminescu așa de slobod la gură, așa de arghezian, a citit în chip absurd „tremur unii”*».

Iată, așadar, la Eminescu „arghezianism”; când te gândești că fragmentul citat este din *Ursitoarele* și

că «văduvioara» de care-i vorba nu este nici mai mult nici mai puțin decât străbuna Mușatinilor, îl vezi pe *Eminescu*, (deobicei plin de admirație pentru figurile istorice), *prins în flagrant delict și exprimând frumusețea străbunei lor prin tremuratul c.rilor* și atunci te întrebi: *de ce l-ar mai supăra pe N. Iorga tremuratul Țigăncilor lui T. Arghezi*, când idolatrizatul *Eminescu* își permite asemenea descrieri despre o Mușatină? Nu știm dacă Ilarie Chendi a fost sau nu, pudic, d-l G. Călinescu însă dovedește neglijență, îndrăzneală și lipsă de bun simț în atitudine de critic și istoric literar, pentru că textul adevărat în manuscriptul lui *Eminescu* este astfel:

„Iar când merge legănată

„*Tremur sinii* și deodată

„*Tremură frumseța-i* toată.

Așa se poate ceti în ms. n-rul 2260, fol. 274—284, așa l-a reprodus și D. Murărașu²⁷. Dăm în facsimil versurile, pentru a se constata că, spre deosebire de alte texte din ms. lui *Eminescu*, aici nici despre o cetire ipotetică nu poate fi vorba. În primul vers, foarte distinctă litera *c* («Iar când merge...»), care trebuia să respingă supoziția repetării ei în forma din versul al doilea «*curii*» după d-l G. Călinescu,

²⁷ M. *Eminescu*, *Literatura populară*, pg. 388.

«sinii» în realitate, după cum în penultimul vers (al facsimilului) «sin» cetise în mod corect și d-l G. Călinescu.

D-sale însă i-au trebuit «curii» pentru a-l arăta pe Il. Chendi pudic, pe T. Arghezi inocent față de-

În cîm merge leginat
 Trîmîndu-mi a de odă
 Tremurî frumusețe, de
 Nu, mîndre a împlinire
 Cum a bîntu de umbre
 Nici peo nîc, mi peo mîndre
 Plîndu
 Plîndu de mîndre
 Plîndu de mîndre
 Plîndu de mîndre

Eminescu, iar teoria freudiană just aplicată în interpretarea poeziei lui Eminescu, cu astfel de tremurări. Restabilind însă adevăratul text, poetul nu mai este «slobod la gură», «pudicul I. Chendi» nu-i «interesant și hazliu», arghezianismul lui Eminescu dispare, iar teoria concepției «carnale» în erotica eminesciană se

desprinde numai din personalitatea criticului, fără drept de aplicație la opera poetului.

Obsedat de ideea carnală, criticului într'atât de mult i-au plăcut curii văduvioarei, încât revine și în volumul al V-lea (pag. 214 și urm.) și, trecând la analiza *Ursitoarelor*, de astă dată nici nu mai punctează cuvântul ci-l scrie întreg.

Din moment ce a văzut tremurarea acelor părți din văduvioară, trebuia să ajungă, în mod firesc, la interpretarea următoare: «In zugrăvirea văduvei Eminescu pune, înlăturând orice dulcegărie romantică, toată estetica populară, stilizând, fără a adăoga vreo noțiune cultă, liniile. Femeia e planturoasă, sănătoasă, molatecă, galeșă, bine legată, *cu toate atributele unei bune animalități feminine*, are într'un cuvânt pe «vino 'ncoace», adică ceea ce trebuiește pentru a chema pe bărbat la promovarea speței»:

Văduvioara tinerică
 Șade ²⁸-acolo singurică
 Câte zile sunt lăsate
 Numai *ninge* ²⁹ pe la sate
 Câtă-i vremea *numai cerne* ³⁰
 Cât zăpada se așterne;
 Ea tot deapănă și țese
 Fire albe, pânze-alese

²⁸ corect: *sede*. — ²⁹ = *merge*. — ³⁰ = *unei ierne*. —

Părul ei cel negru moale
Desfăcut cădea la vale
Ochi-i ³¹ *tainici* ³² și căprii
Strălucesc așa de vii,
Iar de râde, are haz:
Cu gropițe în obraz
Și la unghiul dulcii guri
Și la alte'ncheeturi,
Și la degete la coate
 La'ncheeturile toate
Ochii ard întunecoși
Fața albă, buze roși,
Iar când merge legănată
Tremur *curii* ³³ și deodată
Tremură *frumsețea-i* ³⁴ toată.
Nu-i subțire *ci'mpletită* ³⁵
Cum e bună de iubită,
Nici prea mică, nici prea mare
Plinuță la 'ncingătoare,
Plinuță la sân, la față
Incât ai ce *strânge* ³⁶ în brață.

Atât în volumul al IV-lea cât și în al V-lea se repetă același text, odată pentru a descoperi curii în «cadrul psihic», a doua oară pentru a analiza «acea-

³¹ In vol. IV: *ochi-i*; în V: *ochii*. — ³² corect: *ochii tineri*.

³³ Corect: *sinii*. — ³⁴ *frumseța-i*. — ³⁵ *ci 'mplinită*. —

³⁶ *strânge n*.

stă femeie sănătoasă, bună pentru procreiație» (V, 217). Dar dacă văzând mai sus tremuratul curilor, ar fi cetit și versul «plinuță la sân», tot în chip nepudic, ce-ar fi strâns atunci «în brață»? și ce de mai noi teorii pe capul criticului și din cine știe ce alte domenii neexplorate ar fi umplut zeci de pagini!

Și mai departe (pg. 158), interpretări false în ce privește femeia din opera lui Em. Astfel, se spune că poetul preferă femeia care are sălbătăcie, «mână păduratecă, bărbătească», și ca dovadă se citează versuri cari arată exact contrarul:

«Ah! cum crengile le'ndoaie

«Mănuțe albe de omăt...

Intregul capitol *Cadrul psihic* se dărâmă dela sine, deoarece autorul pornit să găsească elemente pentru sprijinirea unei teorii (acea a subconștientului), intenționat a ales din context ceea ce, de multe ori numai foarte aproximativ, se potrivea, neglijând tot ce putea să infirme teoria. Este un capitol caduc, având caracterul studiilor scrise sub stăpânirea unei idei obsedante. Și așa cum nimeni nu mai ia în seamă ce s'a spus despre Eminescu și despre alți mari creatori, pe vremea când era la modă *Lombroso*, nu se va ține socoteală de cei cari scriu sub influența lui *Freud*, îndată ce și acesta va trece în domeniul perimațiilor.

Nu se poate stabili originalitatea lui Eminescu prin reducerea lui la câteva stări sufletești primare, comune celor mai mulți poeți, oameni și ei. Uranism, onirism, neptunism? — speculații la modă, astăzi, și deci supuse demodării, mâine. Privirea senină și cinstită în opera lui Eminescu și desconsiderarea rezidiilor din procesul de creație, rezidii cari admit speculația și duc la o falsă sinteză, dela aceste două puncte de plecare, se ajunge la ceea ce este și va rămâne artă nemuritoare din totalitatea scrisului său.

Trecând la capitolul *Cadrul fizic*, întâlnești aceleași defecte. Generalizări pe baza unor detalii eterogene, imposibil să înfățișeze sintetic o chestiune. Autorul constată că natura la Eminescu este asiatică, mediteraneană, italică, orientală, boreală, etc... (pg. 174—175), după ce spusese că natura poetului își are sediul firesc în lună (pg. 173). Și aici, ca și în alte locuri, lipsit de discernământ, pentru dovedirea sentimentului naturii la Eminescu, istoricul literar citează versuri din *Călin Nebunul* și exclamă: „A-ți crește iarbă în barbă, iată natura” (pag. 165) sau: „El umblă cu voluptate prin ploaie, simțindu-se ud ca vitele” (pag. 165) sau comica interpretare: „Babei din poveste îi place să fie căutată în cap, ea scoate ca țărani va să zică o plăcere din împrejurarea că părul ei este ocrotitor de vietăți” (pag.

166). Argumentând că la Eminescu natura nu impresionează prin varietate și culoare, ci prin cantitate, criticul amintind versul din *Călin Nebunul*: „Asvârlind întunecată câte-o muscă, câte-un pește”, interpretează: «bolta germinează „câte-o muscă, câte-un pește”, *adică în fond o muscă cât un pește*» (pag. 180).

După ce a afirmat la pg. 173 că natura din poezia lui Eminescu se găsește în lună, la pag. 195 aflăm altă idee: „E foarte de crezut că natura eminesciană cu fauna și flora ei să aibă un punct de plecare istoric în priveliștea din Moldova de sus, unul din valea Siretului, unde muntele și câmpul sunt cu planuri apropiate și nu lipsește mediul acvatic. Eminescu a și dat de altfel descripții ale geologiei sălbatice moldovene”. Așadar, la baza sentimentului naturii este reprezentare, este experiență proprie. Cum rămâne atunci cu teoria subconștientului, cu neptunismul, cu predilecția pentru... «umezelile uterine» și celelalte? Cum rămâne cu natura aceasta exprimată de Eminescu și care totuși nu-i din lună?

În cap. *Technica* se disting două preocupări ale autorului, una de ordin teoretic, cealaltă de ordin practic-aplicativ. Prima ne arată și de data aceasta la ce absurditate poate ajunge d-l G. Călinescu. Analizând numeroasele însemnări din ms. poetului, în-

semnări cari cu siguranță nu erau menite publicității în acea formă, criticul a observat marele număr de erori gramaticale, precum și silniciile impuse limbii. În loc însă să înțeleagă imaginația aprinsă a poetului care nota în focul inspirației și care era preocupat de gând, de imagine mai mult decât de expresie, urmând ca după aceea să afle gândului și imaginii vestmântul potrivit, autorul trage concluzia că pe Eminescu nu-l interesa forma. De bună seamă că nu căuta forma pentru ea însăși, manierismul modern nu exista pentru el, după cum nu exista nici jocul „cuvintelor potrivite”, dar de vreme ce formă și fond trebuiau să alcătuiască un tot armonios, nu se putea să nu aibă și grija de formă. Că în *Egiptul* sunt greșeli gramaticale, este vădit, mai multe decât în alte poezii din tinerețe, doar însuși criticul scrie: „Deaceea poeziile cele mai necorecte sunt acele pe care poetul nu le-a publicat de bunăvoie ci silit de prieteni” (pg. 227). Eminescu avea deci respectul artei și nici nu se putea altfel la un poet din cercul „Convorbirilor Literare”. Ceea ce afirmă d-l G. C. la pg. 226 (bine înțeles uitând ce se găsește la pg. 227): «Însă cum Eminescu nu înțelegea să renunțe la inefabil, pentru a înfăptui un acord superficial, versurile lui rămâneau în genere imperfecte», — este pur și simplu absurd, căci Eminescu are poezii desăvârșite, la cari a ajuns prin sfortare, tocmai din

comandamentul acordului între formă și fond. Imperfecte sunt în genere fragmentele rămase în ms., cari au scânteeri poetice, fără însă să se prezinte în forma desăvârșită a unei poezii. Ele sunt un imens material brut, din care poetul ar fi scos, prin măiastra-i putere de șlefuire și răbdare, cristalul; altele sunt numai rezidii, din și după desghiocarea și prezintara mărgăritarului. Deaceea, notele și fragmentele ms. pot servi la cercetarea naturii imaginative, la pătrunderea în procesul de creație, nici într'un caz nu constituie arta lui Eminescu. Aceasta o găsim în ceea ce el ne-a dat desăvârșit, potrivit cu concepția pe care o avea despre artă. Este ciudat să socotești că voit a stricat limba, că voit a călcat regulile elementare ale gramaticii, când știi că Eminescu și-a bătut joc de cei cari vorbeau prost românește, că a ridiculizat „păsăreasca” lui C. A. Rosetti și că odată³⁸ nu s'a sfiit să amintească și ministrului instrucțiunii Gh. Chițu, că sunt foarte necesare cunoștințele de gramatică în actele cari emană dela minister. Insuși d-l G. Călinescu constată (la pag. 238) că Em. era preocupat să găsească expresia literară «*fără să se abată dela spiritul grainului*». Cum s'ar fi putut împăca această idee cu siluirea intenționată a regulilor gramaticale și cum stă afirmația

³⁸ Curierul de Iași, 13 Iunie 1876.

dela pg. 238 cu neabaterea „dela spiritul graiului” față de cea dela pg. 242: „încearcă a crea însuși forme gramaticale rebele, nu numai spre a le folosi într’o greutate, dar cu tendența de a le așeza în legi”? Materialul inform din ms. nu-i considerat de Gh. Călinescu drept ceea ce este propriu zis, simplu material, fie căzătură dintr’un proces de creație, fie amorf pentru o creație viitoare. Este ca și cum am susține că Auguste Rodin avea intenția să introducă drept lege facerea statutelor fără cap ori cu picioare grunzuroase, numai fiindcă în atelierul lui s’au aflat piese neterminate sau fărămituri aruncate.

La studierea versificației aceeași contradicție între teorie și practică. „Conceptul nostru modern de poezie ne împiedecă azi să studiem versificația ca o valoare de sine stătătoare” (pag. 279). Totuși într’o bună parte a cap. *Technica* autorul se ocupă numai de problema rimei. Afirmția dela pg. 284 că poetul se folosește de moldovenisme pentru a găsi rima nu este întemeiată, deoarece foarte adesea întâlnești moldovenisme și în interiorul versurilor, unde le-ar fi putut evita prin forme sau sinonime, echivalente în silabe. Câteva exemple:

„Iară cioara, *cumu-i* cioara, cum aude că o urcă...

„*Testemelul* cu alune...

„Iar Negruzzi șterge *colbul* de pe cronice bătrâne

„Nu mai iese *sara* ’n prispă...

Pentru a se pune la adăpost, autorul arată printr'un asterisc cetirile ipotetice în textele, pe cari le reproduce, uneori pentru a-și susține diversele teze, altădată cu mărturisita intenție de a pune în circulație texte inedite. Numai că asteriscul îl întâlnești atât de rar, pe cât de frecvente sunt erorile de transcriere, cari stâlcesc înțelesul. D. ex.:

= câtă-i vremea *numai cerne*
 = cât zăpada se așterne
 în loc de = câtă-i vremea *unei ierne*
 = cât zăpada se așterne

sau o femeie „*împletită*” în loc de „*împlinită*”, din *Ursitoarele*; apoi din *Mureșan* (pg. 12): „*Și moare'n lac de visuri aripa lui cea rece*” în loc de „*Și moaie'n lac...*”.

La pag. 66—67: Textul citat este după ediția Chendi. Autorul n'o amintește și reproduce toate erorile aceluia:

CHENDI-CĂLINESCU:

D. MURĂRAȘU:

«[Eată vede] lumea toată»..

«*Moștenește* lumea toată»..

«Și departe»...

«*Că* departe...

«Unde râul *cela* sfânt»...

«*Unde soarele cel* sfânt»...

«Dinspre țările»...

«*Despre* țările»...

Pag. 175:

«De miresme plină»...

«De miroase plină»...

Pag. 181:

«Poartă'n gălbenateci unde»...

«Poartă'n galbenele-i unde»...

«capul lor cel mare»...

«capul lor cel roș și mare»...

«sărbători murmurătoare»...

«sărbători murmuitoare»...

Pag. 198:

«Dar în satul *cela care*»...«Dar în satul *cela 'n care*»...

«Era și-unu mai de seamă»...

«Era și un [om] de seamă»...

Pag. 208—209:

«Inrădăcinată 'n munte cu
[turnuri]»...«Inrădăcinată 'n munte cu
[trunchi]»...«făclii roșii de *rugină*»...«făclii roșii de *rășină*»...

«Ingravând în noaptea»...

«Zugrăvind în noaptea»...

Pag. 211:

«Cu palate *nalte*»...«De *nalte palate*»...

«Florile străluce»...

«Soarele străluce»...

Necunoscător al credințelor și superstițiilor noastre populare, criticul literar susține (la pg. 74): ideea exprimată de poet că fiecărui om îi corespunde pe cer o stea, vine din *Timaios* al lui Platon.

Și necunoașterea limbii românești în toată varietatea ei. *Ovăș, grindeni, pericol* (pg. 246) nu sunt silniciri în vederea rimei, ci forme obicinuite în Moldova. Când Eminescu scrie:

«Căci femeea-i prototipul îngerilor *din senin*», nu aduce o inovație «ca în italienește» (pg. 247), ci un acord perfect cu limba românească. Formele: și-rături, streșină, soaric, amestic, șele, jele, nu-s modificări impuse de Eminescu (pg. 249), ci particularități de graiu din Moldova, sunt limbă vorbită de poet.

«Lacul codrilor albastru

«Nuferi galbeni *îl* încarcă

pronumele *îl* nu-i de prisos, dimpotrivă este cerut de legile limbii (pg. 257).

La pg. 275 autorul vorbește despre «homerism» și înoirile de forme, la cari poetul ajunge prin cercetarea poeziei antice. Chestiunea a fost însă tratată de D. Murărașu în *Eminescu și clasicismul greco-latin*, lucrare din 1932, utilizată de d-l G. C. fără menționare.

Uneori în cele cinci volume se găsesc și notații psihologice interesante, cari trebuie pomenite și cari dovedesc că d-l G. Călinescu ar fi fost în stare să dea într'adevăr opera de temei cu privire la viața și creația lui Eminescu, dacă și-ar fi înfrânat avân-

tul spre senzational și dacă dela început critica noastră nu l-ar fi amețit, prin superficiale tămâieri. In paginile 184, 185 și următoarele, originale și frumoase raporturi între felul copacilor din poezia eminesciană și stările sufletești pe cari le sugerează, rețin atențiunea oricărui cetitor. De asemenea utilă este o parte închinată versificației și metricei (pg. 292 și urm.). Dacă însă aci pomenia de meticolosul studiu al lui *Alexandru Bogdan «Die Metrik Eminescus»*³⁹ apărut la 1904, făcea un act de pietate și mărturisea că și în acest domeniu nu este deschizător de drum. D-l G. Călinescu a avut cunoștință despre această lucrare, deoarece este citată în ediția lui A. C. Cuza (pg. 664). Indată ce însă autorul caută să stabilească legături între versificația lui Eminescu și cea din alți poeți, nu mai este convingător, Dacă micile râulețe își pot croi albiile proprii și după volumul apelor lor, cu atât mai firesc este ca fluviile să țîșnească din stâncă, să se rostogolească în cataracte, vâltori și vijelie, să alunece în valuri euritmice. Trimiterea lui Eminescu la metrică și strofe identice din Sihleanu, Depărățeanu sau Gr. Alexandrescu este tot așa de inutilă, cum anonimu-

³⁹ In «Elfter Jahresbericht / des / Instituts für rumänische Sprache / zu / Leipzig / Herausgegeben / von dem Leiter des Instituts / Prof. Dr. Gustav Weigand / Leipzig 1904 / — dela pag. 193—272.

lui creator popular al Mioriței sau al miilor de cântece nu-i posibil și nici necesar să-i cauți identitate în formă. Citarea unor strofe germane din poeți minori, Geibel, Platen ș. a., sau și din genialul Lenau este numai paradă de erudiție. Un talent de puterea lui Eminescu izbucnește într'o infinită varietate de forme. Când ne doare o suferință sau ne bântue un sentiment, nu intervine calculul rațional de exprimare.

VOLUMUL AL V-LEA

Unele dintre analize, frumoase și spirituale, deschid un larg orizont și pot fi cetite cu folos de către elevii de liceu, cu plăcere de oricare iubitor de critică literară. Interpretarea poeziei *Melancolie* va servi ca model. Asupra *Epigonilor* am mai stăruit. Explicarea versului «Deita biblicelor sfinte», la fel ca a lui D. Murărașu din «Preocupări Literare» sau a lui Victor Morariu din «Mihai Eminescu» (I, 5). Autorul este de părere că *Egiptul* trebuie integrat în poemul mai lung *Memento mori*, așa cum îl plănuise Eminescu. Ideea însă nu este nouă, deoarece ea a fost realizată de Il. Chendi în «Preludii» (1903). Supoziția necunoașterii lucrărilor lui Chendi de către d-l G. Călinescu este inadmisibilă. În pg. 22, 23 și urm. din *Preludii* se reproduc numeroase pasagii din

Panorama deșertăciunilor, se pun în legătură cu *Egiptul*, se analizează epizodul dacic, revoluția franceză, imperiul lui Napoleon, și exact același lucru îl face și d-l G. Călinescu acum după 33 ani. *Ilarie Chendi* este mort, cartea sa circulă și apropierea lucrării recentului biograf și critic se poate verifica. Analisa poemului, cu numeroase indicații, se găsește și la N. Iorga în *Istoria literaturii contemporane*, vol. I pg. 148 și urm. Se pare că autorul de aici a plecat spre a stabili paralelismul dintre Victor Hugo și Eminescu, în ce privește imaginația. Firește, și N. Iorga nu este menționat. Temerară deci afirmația criticului că toate versurile din *Panorama deșertăciunilor* erau «necunoscute până mai dăunăzi» (pg. 21).

Continuându-se cu exagerarea valorii însemnărilor manuscrise, *Mureșan*, cunoscut de peste un sfert de veac, fragment obscur și nedus la desăvârșire artistică, devine în expunerea critică din 1936 «dacă nu tot ce a scris mai bun Eminescu, oricum deasupra mijloacelor oricărui alt poem român în frunte cu Alecsandri» (pg. 39). Este un fel de a vedea și n'am avea motiv să-l combatem, dacă nu s'ar repeta și n'ar ajunge clișeu, deosebit numai prin coloratura superlativelor de valorificare. De exemplu: în pag.

51—52 se insistă asupra unui fragment cu versuri evident necorecte, vocabular apoetic:

«La una-i mai mic şi la alta mai mare
«Căci sorii scriu timpul în acest univers
«Curând vom ajunge pe steaua senină
«Pe care în ceruri numesc-o a mea.

Platitudini, pe cari criticul le socoate «îngerească muzică siderală» (pg. 51), şi faţă de cari trebuie să aruncăm «în vraful dibuirilor sterpe» *Inger şi demon* şi *Inger de pază* (pg. 52—53). Intenţia exagerărilor este clară: vor fi la 1939 cincizeci ani decând s'au închis pleoapele poetului şi 47 ani în şir nimeni afară de d-l G. Călinescu n'a fost în stare să descopere pe acest Eminescu nou. Dacă faţă de „Luceafărul”, „Doină”, „Scrisoarea I-a” şi faţă de altele creaţii cunoscute, „*Mureşan*” ar putea fi «tot ce a scris Eminescu mai bun», sau celelalte noutăţi comunicate de istoric sunt «îngerească muzică siderală», înţelegem că ne găsim în atmosfera unei inocente exuberanţe juvenile sau a unui speculat alarmism senzaţional. Şi *Mirodonis* este «minunat» (pg. 76), poate pentru versuri ca următoarele:

„Codrul cel vechiu fremea umflat de vânt
„O vale-adâncă ce'ngropa în codri
„Vechi ca pământul jumătă din munte,

„Mâncând cu trunchii ruși scările negre
„De stânci, care duceau sus în palat
„O vale adâncă și întinsă, largă,
„Tăiată de un fluviu adânc bătrân,
„Ce pe-a lui spate văluroase părea
„A duce insulele ce le are'n el...

Acest material amorf, din faza primară a procesului de creație, notarea ideilor în proză, așa cum îi vin poetului în minte, etalat de istoric cu emfază, analizat și așezat pe un plan «minunat» îi desminte bărbăteasca hotărîre: ...«să fim în privința lui [Eminescu] pedanți și lipsiți de pietate, ca să omorîm în noi plăcerea oarbă, orgoliul românesc, obișnuința, și adevărata poezie eminesciană să poată fi trasă fără drojdii în paginile istoriei literare» (pg. 5). Ceea ce am cunoscut cu toții până acum din opera lui Eminescu, a fost drojdie, ce trage d-l G. Călinescu «în paginile istoriei literare» este fără drojdie...

În consecință: poeziile *Epigonii*, *Inger și demon*, *Inger de pază*, *Împărat și proletar*, *Rugăciunea unui Dac* sunt lipsite de valoare, drept compensație se ridică la valoare de muzică sidentală simplele înșirări de material inform din *Povestea magului călător în stele*, *Demonism* și altele, în cari, cum este și firesc, scânteierile imaginației lui Eminescu, nu lipsesc. După ce descoperitorul noului Eminescu reproduce însemnările prozaice din *Demonism*, exclamă: «Însă

aceste elemente sunt de acelea care, sporite trag sufletul nostru în amețeala unor senzații necunoscute. Paharul nostru e prea subțire pentru vinul greu al unor atari extaze» (pg. 77—78).

Permanent obsedat de problema sexualității, este firesc s'o caute pretutindeni și s'o găsească chiar în *Făt-Frumos din teiu*: flăcăul are flori în păr, deci: «semn al anotimpului sexual» (pg. 89).

Trebue să ai o anume imaginație, pentru ca cettind versurile următoare, să poți ajunge la grotesca interpretare a autorului. Înțelegerea tabloului este foarte ușoară: Așa cum sunt amândoi călare, cei doi tineri s'au apropiat unul de altul, fata și-a lăsat capul pe umărul lui Făt-Frumos, iar caili pasc liniștiți. Ce a înțeles însă criticul? că în vreme ce caili pasc alături de ei, tinerii ca «alte două animale frumoase se pregătesc de împerechere» (pg. 90).

«*Cu mâne zilele-ți adaogi*» «e o pagină de filosofie schopenhaueriană versificată» (pg. 123). Părere foarte interesantă, dar este luată de-a-dreptul din Tudor Vianu «*Poesia lui Eminescu*» (pg. 48—50), unde se găsește și un comentariu potrivit.

Curioasă interpretarea dela pg. 148 pentru *Scrisoarea I-a*. Se afirmă că dascălul își umple urechea cu bumbac, «pricinuindu-și dar surditatea pentru lumea întinsă». Se desprinde așa de greu plastica descriere a bătrânului dascăl, căruia nu-i lipsește nici

vata în urechi? Izvorul Scrisorii I-a este *Facerea* din *Rigveda*, după cum mai de mult arătase *Cezar Papacostea*.

Partea dela început din Scrisoarea III-a este un fragment din istoria otomană a lui Hammer (pg. 159). *I. Grămadă* reprodușese, pe vremuri, și fragmentul german corespunzător. D-l G. Călinescu îi trece sub tăcere, pe amândoi «izvoriști». Scrisoarea a III-a este un «pamflet», după părerea istoricului interpret. Ea trebuie judecată alături de articolele din *Timpul* (pg. 164). Totuși la pag. 145 se spune că elementul poetic al Scrisorilor este «violența (și deci invenția) verbală». Douăzeci de pagini mai încolo cetim că în *Scrisoarea a III-a* «abundența verbală este și mai nelalocul ei» (pg. 165).

Cu sălbatica *Diana* «dragostea e mecanică și mută ca împerecherea animalelor» (pg. 165). Poezia are însă cu totul alt înțeles.

Și iarăși bântue căldurile sexualismului, când se analizează versurile:

„A noastre inimi își jurau
„Credință pe toți vecii,
„Când pe cărări se scuturau
De floare lilecii.

Criticul pretinde că aci ar fi strecurată o idee generală: «aceea a necesității dragostei, care se înfăp-

tuește *more ferarum* la revenirea epocii liliecilor» (pg. 177).

(Prelucrările populare ale lui Eminescu sunt studiate de D. Murărașu în *Eminescu: Literatura Populară*, iar d-l G. Călinescu nu dispune de informația necesară, după cum se vede la pg. 206 și urm. Basmul *Dochiei* amintit la pg. 214 a fost publicat în întregime de D. M.

Și o probă de... uranism: pe baza versului

«Greeruș ce cântă în lună...

criticul conchide că avem de a face cu un greer care nu-i «terestru ci silenar». Lexic de înaltă frecvență, pentru un biet greeruș care cântă la lumina lunii.

La pg. 234, vorbind de frumusețea celor trei cântece populare intercalate în *Călin Nebunul*, criticul exclamă grav: «Strania lor ignorare dovedește lipsa spiritului critic adevărat în deceniile din urmă ale literaturii noastre». Dar și mai stranie este ignorarea de către d-l G. Călinescu a ediției *Călin Nebunul*, complete, corecte, comentate, a lui D. Murărașu, din 1934, care stăruie nu numai asupra frumuseței acestor cântece, ci dă și indicațiile precise pentru izvoarele populare utilizate de Eminescu! Ce vrea să spună istoricul că abia datorită sensibilității și înțelegerii sale critice se scoate la lumină genialul basm eminescian, se dovedește a fi neadevărat.

Răsboindu-se cu o «școală» imaginară, istoricul pretinde că nimeni n'ar fi amintit de *Fata în grădina de aur*, poem «rămas necunoscut» (pg. 244). Afirmația nu corespunde adevărului, deoarece poemul se găsește în ediția lui Il. Chendi, apoi în cea dela 1914, a lui A. C. Cuza, și'n timpul din urmă în *Eminescu: Literatura Populară*, ediția Clasicilor Români Comentati, unde D. Murărașu cercetează valoarea poemului în comparație cu modelul din Kunisch și cu lucrările inspirate de acelaș izvor ale lui Ronetti Roman și N. Iorga. Dar în afară de acestea, tocmai pentru valorificarea poemului, cu ani în urmă D. Caracostea a publicat în traducere românească basmele lui Kunisch, din care s'a inspirat Eminescu. Așadar, și de data aceasta d-l G. Călinescu sau nu este suficient informat, — ceea ce n'ar însemna o vină, dacă atunci când d-sa aduce «noutatea», n'ar lansa-o cu învinuiri la adresa istoriei literare de până acum —, sau orgoliul originalității îi impune reticență. Contestarea unei legături poetice între *Fata în grădina de aur* și *Luceafărul* poate fi enunțat numai cu titlu de curiozitate (pg. 244). Insuși poetul a arătat că'n *Luceafărul* a plecat dela basmul lui Kunisch, pe care, cum era și firesc, l-a modificat potrivit cu o nouă concepție.

Analisa încercării de roman *Geniu Pustiu* (pg. 284 și urm.) nu ne oferă nimic nou ce să nu se știe

de ani de zile. Același lucru și în ce privește *Sermnul Dionis* și *Cezara*.

Legătura între *Doina* și articolele politice ale lui Eminescu, substratul popular din *Doină* (pg. 299 și urm.) au fost studiate pe larg, într'un orizont mult mai clar de *D. Murărașu* în *Naționalismul lui Eminescu* și în *Eminescu: Literatura Populară*. De asemeni valoarea literară a articolelor politice. D-l G. Călinescu perifrazează sau diluează ideile precursorului său (pg. 313—322: *Scritorul*), pe care a avut grijă să încerce a-l înlătura printr'o campanie ne-susținută decât prin incisivitatea verbului. Cu prilejul apariției primului volum al d-lui G. Călinescu «*Viața lui Mihai Eminescu*» spuneam ⁴⁰: «Pentru ce ne-am mira, așadar, că d-l G. Călinescu nu înțelege de ce *Scrisoarea a III-a* și *Doina* sunt studiate [de *D. Murărașu*] alături de articolele politice, parcă între acestea n'ar fi o extraordinară înrudire de sentimente, atitudini și expresii! Criticul nu pricepe însă nici de ce articolele sunt studiate din punct de vedere literar. Să-l lămurim: Eminescu nu-i un cap „științific”, articolele sale nu sunt studii sociologice. În câteva articole numai Eminescu ne apare ideolog pur, în cele mai multe însă argumentează ca un liric, ca un literat care-și expune avântul inimii sale».

⁴⁰ În revista «*Mihai Eminescu*» 1932, pg. 38.

În vol. al V-lea, pg. 307, d-l G. Călinescu acceptând acest punct de vedere, scrie că în articolele sale Eminescu se servește de «mijloace lirice de a concretiza ideia», iar la pg. 311: «gazetăria lui Eminescu e o operă ideologică și poetică totdeodată».

În cunoscutele versuri «Vezi colo pe uriciunea...», criticul vrea să identifice pe *Pantazi Ghica* (pg. 308). *Titu Maiorescu* afirmă în *Ist. contimp. a Rom.* că-i o aluzie la *Ion Ghica* (cfr. D. Murărașu, Naționalismul lui Em. pg. 335).

În capitolul final al lucrării *Eminescu în timp și spațiu*, autorul se luptă mai întâi cu cercetătorii izvoarelor în poezia lui Eminescu. Toate aceste izvoare însă n'au nici o valoare. De ce? Pentru că n'au fost aflate de d-l G. Călinescu. Incolo, de câte ori criticul istoric are ocazia să identifice vre-un izvor, nu ezită să-l enunțe cu o caracteristică eloquentă. Capitolul dela sfârșit nu numai că nu aduce nimic nou, ci nu însumează, ca de obicei, nici datele precise din cercetările înaintașilor G. Bogdan-Duică, I. M. Rașcu, D. Murărașu, Tudor Vianu și alții. Apropierea pe cari le face între *Eminescu* și *Boiardo* nu-s concludente, influența lui *Crețeanu* a studiat-o mult mai serios *Radu Paul*, cea a *Lepturariului* a dovedit-o D. Murărașu, după cum tot acesta a stăruit asupra asemănărilor de idei la *Eminescu* și *Maiorescu*, *Hasdeu*, *Eliade*, de vocabular la *Eliade* și la *Eminescu*.

gazetarul. Eventuala influență a lui *Gr. Alexandrescu, Nicoleanu, Bolintineanu, Sihleanu, Depăreașanu* este tratată sumar și nu duce la nici o concluzie precisă. Inrâurirea lui *Alecsandri* a fost studiată în linii mari și adânci de către *I. M. Rașcu*, iar pentru *Alecsandri* și *Eminescu* folcloristul ne stă la îndemână lucrarea luminoasă a lui *D. Murărașu*. Paginile d-lui *G. Călinescu*, în această privință, sunt de-o supărătoare superficialitate. Și *influența străină* în doctrina naționalistă exprimată de *Eminescu* la *Timpul* apare în lucrarea d-lui *G. Călinescu* fără titlu și drept de noutate față de cele ce se știu din *D. Murărașu: Naționalismul lui Eminescu; Eminescu ziarist și gânditor politic; Tudor Vianu: Hegel în cultura română; I. Zeletin: Romantismul german și cultura critică română*. O veche idee fixă a autorului este că *Eminescu* n'a suferit influența lui *Hegel* (pg. 346), deși împotriva d-sale stau mărturie numeroasele note germane și românești din manuscriptele poetului. A nega însă evidența și a argumenta absurdul, este una dintre cele mai frecvente obișnuințe ale autorului.

Povestea magului călător în stele, pe care nu poetul a numit-o așa, ci criticul, colaborator al lui *Eminescu*, la fel cum *O. Minar* pretindea, anii trecuți, să fi fost colaborator al lui *I. L. Caragiale* la unele

piese, acea poveste a fost publicată mai întâi în *Viața Românească* (Sept.-Dec. 1932), de unde a trecut în «descrierea operei lui Eminescu». Felul cum a publicat-o d-l G. Călinescu și cum a folosit-o în recenta sa lucrare, va forma un capitol special de studiu, altă dată.

Acum vom continua numai cu semnalarea greșelilor de transcriere din altele:

Pag. 127: versul din *Glossă*: «Nu spera când vezi *mizerii*» perpetuează absurditatea din numeroasele ediții neglijente. Trebuie corectat: «Nu spera când vezi *mișei*».

Pag. 218: In loc de: «A *noptii* singurătate» se va ceti: «A *noastră* singurătate».

Pag. 218:

In loc de:

Și când vântul va sufla
Teiul se va legăna
Florile s'or scutura
Iară tu te-i deștepta
In plutirea norilor.
In căderea florilor,
Pe a izvoarelor sunare
La glas de privighetoare...

Se va ceti:

Iar când vântul va sufla
Teiul se va legăna
Florile și-a scutura
Iarăși te va deștepta
In plutirea norilor
In căderea florilor
Pe-a izvoarelor sunare
Pe de-apururi călătoare
La glas de privighetoare...

Pag. 219:

In loc de:

Adoarme astfel cum șade..
Cât sub candelă mocnită...

Se va ceti:

Adormind astfel cum șade..
Și sub candelă smerită...

Fragmentele din *Mușatin și codrul* sunt și ele reproduse cu greșeli.

Pag. 220:

In loc de:

Curgeau râurile reci...
Și de stânci i se lovește...

Se va ceti:

Curgu-mi râurile reci..
Și de stânci i se iezește...

Pag. 221:

In loc de:

Ușurel nici se mai simte..
Nime 'n lume nu era
Numai mierla șuera;
Cucul cântă, mierla zice...

Se va ceti:

Ușurel mi se mai simte..
Nime 'n juru-i nu era
Numai mierla șuera
Iară el se cobora
Unde apa tremura
Cucul cântă, mierla zice...

Pag. 222:

Și'mpărat să ne alegem...
Și *căprioarele* nu joacă...

Și'npărat să mi te-alegem...
Și *căprioarele* joacă...

Pag. 223:

Dar de mult sunt fermecată
Și de somn întunecată,
Numai noaptea mă trezește
Luna când călătorește...

Dar de mult sunt fermecat
Și de som întunecat,
Numai noaptea când sosește
Luna 'n cer călătorește...

Toți tufanii mi s'adună...

Iară lumea mea s'adună...

Criticul găsește un modernism surprinzător în această imagine de o «suavă» «monstruozitate» (224):

Vede turme rătăcite

Care pasc pe lângă pâraie

Ca la lebede se'ndoaie

Gâtul lor.

Pag. 230:

Luna doar, trecând prin ceruri, voind <i>cerul</i> să-l pătrundă...	Luna doar trecând prin ceruri, voind <i>codrul</i> să-l pătrundă.
--	--

Pag. 232:

<i>Florile de mac</i> ce umflă noaptea <i>capul lor</i> [cel] <i>mare</i> ...	<i>Flori de mac</i> ce umflă noaptea <i>capul lor cel roș și</i> [mare]...
--	--

Nu s'alege între noi lupta, c'ostenim <i>astă-zi</i> , <i>vezi bine</i> ...	Nu s'alege între noi lupta, c'ostenim <i>așa</i> , <i>vezi bine</i> ...
--	--

Când <i>întinerește</i> parcă...	Când <i>încremenește</i> parcă...
----------------------------------	-----------------------------------

Pag. 233:

Și pe-aproape aproape <i>strânse</i> ...	Și pe-aproape aproape <i>stînse</i> ...
Trece-o umbră fugătoare, <i>ce voia</i> să se ascundă...	Trece-o umbră fugitoare, <i>ce tușnea</i> să se ascundă...

Și pe babă-o aruncară <i>în isvorul unde seci</i> ...	Și pe babă-o aruncară <i>în isvorul c'unde reci</i> ...
--	--

Pag. 237:

Și-am pornit pe-un deal de [cremeni]... picioarele <i>se topiră</i> <i>pocniră</i> ...	Și-am pornit pe-un deal de [cremeni]... picioarele <i>se topeau</i> ... <i>pocneau</i>
---	---

Și încălecând pe-o șea, <i>v'am spus-o așa</i> ...	Și încălecând pe-o șea, <i>v'am spus-o toată așa</i> ...
---	---

Acestea sunt câteva exemple de mutilare a celui mai frumos basm din literatura română, basm pe care d-l G. Călinescu pretinde a-l fi valorificat acum

întâia oară. Se înțelege, cu asemenea falsuri întâietatea îi aparține; nu numai contemporanii, ci și urmașii îi vor lăsa textul neatins, neutilizat, pentru că în cazul cel mai bun acest text original s'a născut din colaborarea Călinescu + Eminescu.

Din *Miron și frumoasa fără corp*:

Pag. 243:

In loc de:

Se va ceti:

Când așa-i venit de vechi...

Când așa-i venit din vechi...

De atâția ani acum...

De., atâta-ți spun acum

Fă-te că nu știi...

Fă-te că nici știi

Din *Fata în grădina de aur*:

Pag. 245:

In loc de:

Se va ceti:

De-aceia 'n vale ard lumini...

De-aceia 'n sale ard lumini...

Pag. 247:

Văzând cu ochii, că pier
de-a 'n picioare —

Văzând cu ochii, pier
de-a'n picioare

Din zi în zi —

Din zi în zi —

atunci el a deschis...

atunci ele-au deschis...

Pag. 250:

Vuiri, murmure,

să-l oprească nu pot.

Și din fereastră perdelele...

Vuiri, murmure,

s'o oprească n'o pot.

Și din ferești perdelele...

Pag. 251:

I-ar fi vorbit

cuvântul de pe gură..

Cumpliții muri și poartă...

Din ochi-i cură..

Far fi sorbit

cuvântul de pe gură..

Cumpliții muri și porți...

Din ochiu-i cură...

Pag. 252

De mă iubești;

să-mi fii de vremea mea...

De mă iubești,

să-mi fii de seama mea...

Și altele...

CONCLUZII

În *Postfață* autorul scrie că lucrarea sa se adresează «speței mai restrânse a oamenilor de studiu și de năzuințe intelectuale». Aceștia însă, obișnuiți cu exactitatea și corectitudinea, sunt puși în situația de a constata că adresa este greșită, de vreme ce: *materialul informativ* a fost înșușit în bună parte din lucrările altora, cu desconsiderarea celor mai elementare obligații; *textele*, deși date drept inedite, sunt cunoscute de mulți ani din publicațiile altora; înglobându-le în cărțile sale, fără indicarea edițiilor, de unde le-a extras, deși afirmă că sunt reproduse direct după ms. dela Academie, și-a luat asupra-și și erorile înaintașilor; alte texte, cari sunt de fapt inedite, se prezintă într'o stare atât de mutilată, prin erorile de transcriere și cetirile ipotetice, încât vor

deveni un nesecat izvor de mistificări, confusii și speculații pe o temă falsă din capul locului.

În cercetarea celor șase volume am ținut să dăm semnalul unei noi științe care tinde să se răspândească și să devină metodă: este știința împrumuturilor de înzestrare, a conversiunilor, deturnărilor și delapidării fondurilor... spirituale.

Ne aducem aminte de un basm cetit undeva. Un împărat a avut odată gândul ciudat să iasă la plimbare în toată goliciunea. Indată s'au strâns în jurul lui curtezani și lingușitori, cari i-au spus că nici odată nu s'a arătat în lume într'o îmbrăcăminte mai frumoasă și mai împărătească. Azi așa, mâne așa, până când însuși împăratul a început să creadă, că într'adevăr este îmbrăcat în haină strălucită. Într'o zi însă iată că întâlnește pe stradă un străin care izbucnește în hohot de râs. — «De ce râzi?» — «Dar nu vezi, omule, că ai ieșit gol pe stradă?»

Autorul «Vieții și Operei lui Mihai Eminescu», d-l G. Călinescu, este de vr'o 6—7 ani stăpânul absolut al spațiului unui ziar, pe care-l umple săptămânal, semnalând apariția unor lucrări, uneori făcând expuneri critice frumoase, demne și obiective, altădată surprinzând printr'un atac pătimaș, ca din senin. Totul pare să fie în funcție de un capriciu al momentului sau de interdependența între autor și critic, care înoadă prietenii, lăudând pe cine nu merită,

coborînd ce se impune unei atențiuni liniștite. În această situație și-a creat și amici și adversari. Cei dintâi însă i-au făcut un imens rău, lîngușindu-l atîta timp, pînă cînd însuși d-l G. Călinescu a început să creadă că fastuasa-i goliciune este într'adevăr cea mai strălucită haină.

Domnul G. Călinescu este un om cu variate cunoștințe, a dovedit și-o mare putere de muncă, dispune de un stil bogat, frumos, uneori plin de avânt, înfîrșit natura l-a înzestrat cu însușiri și stăruința i-a îmbogățit mijloacele, care l-ar fi putut ajuta să dea adevărata frescă eminesciană, pentru cîteva generații de aici înainte. S'a ostenit cîteva ani în șir, topindu-și vederile de-asupra manuscriptelor poetului dela Academia Română. Impotriva tuturor acestor calități s'a ridicat demonul marilor defecte: abandonarea conștientă a oricărei discipline, chiar fățișă sfidare —, introducerea unei metode, care mâine, urmîndu-i exemplul, va putea duce la depozitarea și a puținului material informativ care de drept și de fapt ar aparține exclusiv d-lui G. Călinescu. Luînd lucruri dela alții și prezintîndu-le drept ale sale, alergînd spre sfîrșit cu iuțeală inexplicabilă, aruncînd dispreț în depozedați, reproducînd texte cu înspăimîntătoare greșeli și lipsă de discernămînt, speculînd nimicurile, introducînd sensaționalul, alarmismul și abjectul în materie de istorie

literară din anticamera romanelor scabroase sau a tratatelor de psihopatie, autorul a dovedit că nu stăpânește materialul nici în adâncime, nici în orizont, și că din cauza pripirii n'a fost în stare să și-l asimileze și prelucreze pentru vastitatea operei enunțate. Planul frumos, titlurile capitolelor încăpătoare și cu perspective sunt desmințite prin conținut.

În declarată opoziție cu constructivismul «arhitectural» (V, 376), d-l George Călinescu pleacă totuși dela acest principiu academic, care se evidențiază chiar în economia volumului întâiu, unde rămâne numai cu intenția de a construi pe acești doi piloni: «*Filosofia teoretică*» și «*Filosofia practică*», a lui Eminescu, după «*Kritik der theoretischen Vernunft*» și «*Kritik der praktischen Vernunft*», a lui Kant, căci în timpul lucrului șubreda alcătuire s'a prăbușit, pe un mal și pe celălalt sinistru și artificial stau înfipti cei doi piloni goi, iar în mijloc rânjește vidul care a înghițit un material amorf, altul alterat de vermina freudiană, ici și colo câte un metal prețios. Astfel, d-l G. Călinescu se arată nepătruns de esența filosofiei kantiene: să știe ce vrea — *teoretic*, să vrea ce știe — *practic*, să simtă *estetic* în urmărirea, pas cu pas, a vieții și operei lui Mihai Eminescu.

Din întunerecul superficialității sau în falșa lumină a prieteșugurilor au licărit fugare dăre de fosfor...

Omului de muncă istovitoare, d-lui George Călinescu, toată admirația și recunoștința omenească, lucrării sale științifice însă, de care s'a vorbit în aceste pagini, aceste observații, pentru determinarea autorului de a relua în studiu imensul material, ca să-l prelucraze acum, după ce-l are acasă, adunat în forma strânsă a celor șase volume, să amputeze ecrescențele, să elimine senzaționalele speculații și, cu respectul cuvenit înaintașilor, să ne dea, în spiritul disciplinei obicinuite, ceea ce suntem convinși că ar fi în măsură să ne dea: *Adevărata viață și operă a lui Mihai Eminescu*.

Dacă însă scăderile subliniate prin aceste note marginale ar însemna pentru autor calități, atunci, evident, vorbim două limbi și nu ne înțelegem.

Dar, după ani și ani, d-l G. Călinescu va ajunge, poate, să reflecteze cu amărăciune asupra versurilor lui Goethe din prologul faustian:

Was glänzt, ist für den Augenblick geboren,
Das Echte bleibt der Nachwelt unverloren.

Cuprinsul:

O profesiune de credință — — — — —	5	
Const. I. Emilian: Anarhismul poetic — — — —	13	
Alexandrinism util — — — — —	23	
Între enciclopedie și diletantism: T. Arghezi — —	29	
A doua operă a lui Eminescu? — — — — —	45	
Schiller și Eminescu — — — — —	52	
Dela sinteză la compilație: I. Sân-Giorgiu — — —	59	
I. Sân-Giorgiu: Eminescu und der deutsche Geist —	84	
Un proces literar: Eminescu și Gh. Panu — — —	108	
D. Murărașu: Naționalismul lui Eminescu — — —	121	
D. Murărașu — G. Călinescu — — — — —	134	
G. Călinescu	«Viața lui Mihai Eminescu» — — — —	145
	«Opera lui Mihai Eminescu» — — — —	158
	Vol. I — — — — —	166
	Vol. II — — — — —	176
	Vol. III — — — — —	193
	Vol. IV — — — — —	224
	Vol. V — — — — —	250
Concluzii — — — — —	266	

Lei 60,—